

Ole-Petter Askim Vatne

Holdninger til prestasjonsfremmende midler blant unge, lovende idrettsutøvere

Et holistisk perspektiv

Masteroppgave i idrettsvitenskap
Institutt for samfunn og idrettsvitenskap
Norges idrettshøgskole, 2020

Sammendrag

Idrettsutøvere står overfor mange muligheter når det gjelder midler og metoder som kan styrke prestasjoner i konkurranser og på trening. I enkelte tilfeller benytter utøvere seg av forbudte prestasjonsfremmende midler og metoder (doping) som vil kunne påføre en utøver helserelaterte skader, straff og utestengelse fra idretten, samt ødelagt sosialt omdømme. Bruken av dopingmidler har lenge blitt vurdert som en individuell handling (MacNamara & Collins, 2014). Sosialpsykologisk og sosiologisk forskning har derimot lagt vekt på at mennesker utvikler seg i et samspill med en rekke ulike kontekstuelle forhold. Idrettsutøvers holdninger og atferd er et produkt av en større helhet (Waddington & Smith, 2000; Stewart & Smith, 2008). Bruken av dopingmidler vurderes dermed ikke bare som et individuelt valg, men heller et som valg som er gjennomført av en utøver i en større kontekst. Studier viser også en kobling mellom tillatte prestasjonsfremmende midler, som for eksempel kosttilskudd, og doping. Forskere mener bruken av tillatte midler og metoder vil kunne senke terskelen for å ta i bruk forbudte stoffer (Backhouse, Whitaker og Petroczi, 2013). Denne sammenhengen blir referert til som gateway-hypotesen (Backhouse et al., 2013). Det vil i lys av gateway-hypotesen være relevant å se på holdninger til både tillatte og forbudte midler i idrett. Det vil være spesielt relevant å undersøke holdningene til en gruppe unge, lovende utøvere som satser på idrett da dette er en fase hvor muligheter for bruk av prestasjonsfremmende midler kan bli aktuell, og holdninger formes. Prosjektet reiser spørsmålet: *«Hvilke holdninger har en gruppe unge, lovende friidrettsutøvere til bruk av prestasjonsfremmende midler i idrett?»*

Prosjektet bygger på intervjuer med seks friidrettsutøvere i alderen 16-19 år som tilhører Norges rekrutteringslandslag i friidrett. Utøverne ble invitert til å gjennomføre et intervju da dette er den mest utbredte metoden for å undersøke holdninger. Jeg fikk gjennom intervjuene mulighet til å utforske hvordan ungdomsutøverne forstår og hva de tenker om bruk av prestasjonsmidler i idrett. Det ble stilt åpne spørsmål i intervjuene som tilrettela for at utøverne fikk delt deres forståelser og perspektiver. Intervjuene ble analysert tematisk og drøftet ved hjelp av sosial-psykologisk og sosiologisk teori. Bronfenbrenners (1977) utviklingsøkologiske teori gir en helhetlig oversikt over flere nivåer der det foregår en form for sosialisering, og viser til hvordan samspillet mellom

disse nivåene påvirker individets utvikling og holdninger. Studien gir innsikt i holdninger til prestasjonsfremmende midler blant disse ungdomsutøverne og viser samtidig til de sosiale relasjonene eller kontekstene som har hatt innflytelse på formasjonen av disse holdningene. I denne studien legges det spesielt vekt på relasjoner i mikro- og mesosystemet, i modellen til Bronfenbrenner. Det fremstår i dataene som det er disse personene og gruppene som er viktigst for å forstå ungdomsutøvernes holdninger. I intervjuene uttrykker utøverne samtidig holdninger som kan forstås i en bredere sosial kontekst. Holdninger til PM ses i den sammenheng med en rekke sosiale prosesser og kontekster, i utøverens ekso- og makrosystem. I analysen kommer det frem en spredning i hva som anses som korrekt eller nødvendig bruk av tillatte prestasjonsfremmende midler blant utøverne, og hvor grensene går mot uakseptable midler. Det fremkommer en fellesnevner på tvers av intervjuene: samtlige av utøverne har sterke holdninger mot doping.

Innhold

Sammendrag	3
Innhold	5
Forord	7
1. Introduksjon	8
1.1 Bakgrunn	8
1.2 Problemstillinger	12
1.3 Definisjoner	14
1.3.1 Unge og lovende friidrettsutøvere.....	14
1.3.2 Prestasjonsfremmende midler (PM).....	14
1.4 Studiens oppbygging	16
2. Teori	17
2.1 Holdninger	17
2.1.1 Definisjoner	17
2.1.2 Holdninger i en større kontekst.....	19
2.2 Forskningslitteratur på bruk av PM	20
2.2.1 Individualistiske og kontekstuelle forklaringer på dopingbruk.....	20
2.2.2 Johnsons Systematic Model of Doping Behavior	22
2.2.3 Stewart og Smith - Factors Influencing Performance-Enhancing Drug Use in Sport	22
2.2.4 Bronfenbrenners utviklingsøkologiske teori.....	23
2.2.5 Min adaptasjon av Bronfenbrenners modell.....	24
2.3 Påvirkning fra makrosystemet	26
2.3.1 Medikalisering	26
2.3.2 Kommersialisering, profesjonalisering og sportifisering.....	27
2.3.3 Prestasjonskultur	28
2.3.4 Antidopingkultur.....	30
2.4 Påvirkning fra eksosystemet	32
2.4.1 WADA og ADNO.....	33
2.4.2 Rollemodeller.....	34
2.4.3 Mediene og reklame	36
2.5 Påvirkning fra mesosystemet	37
2.5.1 Miljøet rundt utøveren.....	37
2.6 Påvirkning fra mikrosystemet	37
2.6.1 Innflytelse fra jevnaldrende gjennom sosialisering.....	38
2.6.2 Trenere og annet støttepersonell	39
2.6.3 Individuelle psykologiske disposisjoner.....	42

3. Metode	44
3.1 Valg av forskningsdesign	44
3.2 Intervjuguide.....	45
3.3 Utvalg.....	48
3.4 Gjennomføring av intervjuene.....	50
3.5 Databehandling	51
3.6 Forskningsetiske overveielser	54
3.7 Overveielser knyttet til utøvernes rolle i studien.....	55
3.8 Overveielser av min rolle	56
3.9 Vurdering av reliabilitet og validitet	57
4. Resultater og diskusjon	60
4.1 Hvilke former for PM er kjent for utøverne?.....	61
4.2 Mikro- og mesosystemet.....	64
4.2.1 Konsekvenser av PM-bruk.....	65
4.2.2 Utøver-trener relasjonen	67
4.2.3 Innflytelse fra jevnaldrende	75
4.2.4 Familie.....	78
4.2.5 Annet støttepersonell.....	79
4.3 Eksosystemet	81
4.3.1 ADNO og foredragsholdere.....	81
4.3.2 Rollemodeller.....	83
4.4 Makrosystemet.....	87
4.4.1 Medikalisering	87
4.4.2 Kommersialisering og politisering.....	90
4.4.3 Prestasjonskulturen.....	92
4.4.4 Antidopingkultur	95
5. Avsluttende diskusjon og konklusjon	98
5.1 Oppsummering.....	98
5.2 Studiens bidrag til samfunnsvitenskapelig forskning	101
Referanser	104
Forkortelser	124
Vedlegg	125

Forord

Etter å ha kommet til mål med masteroppgaven etter to år er med forberedelser og gjennomføring av studien er det mange jeg er takknemlig overfor. På veien hit har jeg tilbragt fem fine år på Norges Idrettshøgskole.

Jeg er også veldig takknemlig for oppfølgingen og de gode innspillene jeg har fått fra mine veiledere. Derfor en stor takk til Sigmund Loland og Anette Skilbred.

Jeg må også takke mine informanter som har tatt seg tid til å stille opp til intervju. De stilte opp til tross for en hektisk hverdag, og jeg setter stor pris på at de stilte opp på intervju mens de var på samling. Studien hadde ikke vært mulig uten deres deltakelse. Også takk til NFIF som ga meg muligheten til å kontakte utøverne, og som la til rette for at jeg kunne gjennomføre intervjuene på samling.

Jeg ønsker å takke familie som har gjennom hele oppveksten og til nå støttet opp under og tatt del i min interesse for idrett. Også takk til venner som har vært gode støttespillere under en svært krevende periode.

Ole-Petter Askim Vatne

Oslo, juni 2020

1. Introduksjon

1.1 Bakgrunn

Bruken av farmakologiske midler som kosttilskudd og medikamenter i verdenssamfunnet er omfattende. Det er eksempelvis stor bruk av kosttilskudd både blant utøvere og den generelle befolkningen. I Storbritannia ble det i 2015 solgt kosttilskudd beregnet til idrettslige formål for hele 66 millioner pund (tilsvarte ca. 759 millioner kroner) og det har da vært en økning i salgene av disse tilskuddene (Mottram & Chester, 2018). Globalt har verdensbefolkningen også opplevd en økning i bruk og salg av midler som i de fleste land er ulovlige uten resept, og som er forbudt i idrett. Både nasjonale og internasjonale prevalensstudier viser at særlig forekomsten av anabole-androgene steroider (AAS) har økt blant ungdom og unge voksne (Pallesen, 2014). AAS er derivater av hormonet testosteron og har som hensikt å øke muskelvekst og styrke (Barceloux & Palmer; 2013; Barroso, Mazzoni & Rabin. 2008). Både i USA og Norge oppgir omtrent tre prosent av den unge befolkningen å ha benyttet seg av AAS (Hildebrandt, Harty og Langenbucher, 2012; Stranden, 2016). Tallene som viser tilbud om AAS er enda høyere enn bruken. I en rapport utarbeidet av Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) oppgir mellom 6-9 prosent av de har blitt tilbudt AAS i løpet av livet (Sandøy, 2013). Tilgjengeligheten på AAS er stor til tross for at bruken er ulovlig.

Til tross for at det brukes store beløp og produktene antas å være mer effektive oppstår det en risiko ved bruk av AAS og andre liknende midler. Bruk av disse midlene kan medføre alvorlige konsekvenser for brukerens helse. Bruken av AAS kan gi både fysiske og psykiske bivirkninger. Det kan for eksempel gi høyere sannsynlighet for hjerteinfarkt blant yngre menn, samt føre til aggressiv og voldelig atferd (Kanayama, Hudson & Pope, 2010; Barceloux & Palmer, 2013). Steroider er bare ett eksempel på et farmakologisk stoff som er produsert og brukt i stor skala. Det er store mengder av andre farmakologiske midler i omløp, både forbudte og tillatte, som tas med ulike intensjoner. Også bruken av tillatte midler som smertestillende og kosttilskudd skaper bekymring blant enkelte forskere. Bekymringene skyldes de fysiske skadene en bruker kan få av feilbruk eller at midlene tas i tilfeller hvor det er lite hensiktsmessig (Balci, 2018). Skarstein (2018) er eksempelvis bekymret for at det skapes en kultur hvor det tas

preparater for «alt som er ille» og at ungdom ser til farmakologiske produkter for å løse problemer som vil være tjent med andre former for behandling eller intervensjon.

Det vil i denne oppgaven handle om farmakologiske midler som er prestasjonsfremmende midler (heretter omtalt som PM) i idrett. Prestasjonsmidler er alle midler, både de som er tillatt og forbudt i idrettssammenheng, som benyttes med hensikt om å styrke prestasjoner. En årsak til at noen PM er gjort forbudt i idrett er en sterk helseverdi, sammen med et sterkt rettferdighetsprinsipp i idrett (Verneq, 2014). Fokuset på å ivareta utøvernes helse og forsvare prinsippet om at alle skal konkurrere under samme forutsetninger har ført til dannelsen av internasjonale antidoping myndigheter og internasjonalt samarbeid i kampen mot dopingmidler i idrett (Waddington & Smith, 2000; Robson, 2001). Helseverdien har også vært synlig i norsk idrett. Det vises til vektleggingen av helseverdien i norsk idrett i «idrettspolitisk dokument 2015-2019». I dokumentet er det skrevet at norsk idrett er opptatt av at «deltakelse i idrett skal gi gode vaner for en varig sunn og helsefremmende livsstil» og «prestasjonsutvikling skal ikke gå på bekostning av utøverens helse» (Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité, 2015). Dette er verdier som skal bidra til å forene norsk idrett og som alle ønsker tilhørighet til denne idrettsorganisasjonen derfor skal leve opp til. Norge er samtidig et av flere land som har vært meget aktive i kampen mot doping (Council of Europe, 2008).

I idrett er det mange som er skeptisk også til bruk av tillatte PM. Risikoen forbindes med de samme helsemessige bekymringene som knyttes til bruk av forbudte midler, men også med brudd på antidopingregelverket som er satt av Verdens antidopingbyrå (WADA) (Mathews, 2017). Det finnes en mulighet for at midlene som er benyttet for å forbedre idrettsprestasjoner er smittet av forbudte stoffer fra andre midler som produseres i de samme fasilitetene og at utøvere dermed vil avlevere en positiv dopingprøve. Det forbudte stoffet er nødvendigvis ikke oppgitt i pakningsvedlegget, da produsentene for eksempel kan være opptatt av å sikre at produktet de selger skal ha en effekt (Mathews, 2017).

Et annet bekymringspunkt ved utstrakt bruk av tillatte PM, er at forskning viser en korrelasjon mellom bruken av tillatte og forbudte PM. Korrelasjonen viser til en potensiell gateway-hypotese i idrettssammenheng (Collins, 2002). I følge Backhouse, Whitaker og Petroczi (2013) er sannsynligheten for at en som har tatt tillatte PM benytter seg av dopingpreparater eller metoder tre og en halv gang så stor som en utøver som ikke har benyttet seg av preparatene. Bruken av tillatte PM vil i denne sammenheng kunne senke terskelen for at enkelte benytter seg av forbudte midler (Backhouse et al., 2013; Dietz, Dalaker, Letzel, Ulrich & Simon, 2016; Dodge & Jaccard, 2006; Barkoukis, Lazuras, Lucidi, & Tsorbatzoudis, 2014; Lucidi, Zelli, Mallia, Grano, Russo & Violani 2008; Choo, Roh, Robinson, 2008). Det tillatte middelet blir dermed et inngangsstoff. Det er ikke inntaket av det første tillatte middelet som alene fører til at en utøver velger å benytte seg av et forbudt middel. Ohl, Fincoeur, Lentillon-Kaestner, Defrance og Brissonneau (2013) hevder at det er betingelser i omgivelsene som kan bidra til at det inntas sterkere midler hvis det først benyttes et tillatt middel. Valget vil kunne være påvirket av kontekstuelle faktorer som innflytelse fra jevnaldrende, samt omstendigheter på skole, i nærmeste krets og hos familien (Choo et al., 2008).

Studier på utøvere viser at idrettsutøvere rapporterer sterke holdninger mot forbudte PM, men rapporterer en større spredning i holdninger til bruk av tillatte PM som medikamenter og kosttilskudd (MacNamara & Collins, 2014; Diehl, Thiel, Zipfel, Mayer, Schnell & Schneider, 2012; Heikkinen, Alaranta, Helenius & Vasankari, 2011). Det er blant annet en økende aksept for bruk av PM, som kosttilskudd, blant enkelte grupper. Hos enkelte utøvere er terskelen for å benytte tillatte PM lav. Normaliseringen av PM i idrettssammenheng belyses i forskning på internasjonal friidrett hvor det er gitt inntrykk av et stort omfang både tillatte og forbudte midler (Tscholl, Alonso, Dollé, Junge, & Dvorak, 2010; Maughan, Greenhaff & Hespel, 2011; Nieper, 2005). Maughan og kollegaer (2011) gjorde en studie under et mesterskap i friidrett som pekte i retning av at 83 prosent av de utvalgte mennene og 89 prosent av kvinnene benyttet seg av ett eller flere kosttilskudd. I tillegg er friidrett, sammen med sykling, kjent som en belastet idrett, hvor det har vært mange tilfeller med brudd på idrettens regelverk. Den kanadiske sprinteren Ben Johnson leverte en positiv dopingprøve for bruk av steroidet stanozolol under de olympiske lekene i 1988 i Seoul, Sør-Korea og sjokkerte da en hel idrettsverden (Simon, 2018). Det var ikke den første dopingdommen i friidrett og heller

ikke den siste. Det kan eksempelvis vises til at syv av de ti raskeste 100-meter løpene gjennomført av mannlige sprintere per september, 2019, har blitt løpt av en utøver som i løpet av sin karriere har en doping historie (Haugli, 2019). WADA har også en statistikk som viser at friidrett er blant idrettene hvor det avleveres flest positive dopingprøver. I 2017 visste rapporten til WADA var det hele 242 brudd på antidoping-reglementet i friidrett det året, bare overgått av bodybuilding med 266. Sykkelsporten var like bak, med 218 tilfeller med brudd (World Anti-Doping Agency, 2019a).

I tillegg til å være en belastet idrett, er også friidrett en idrett som stiller store krav til utøverne å forbedre deres fysiske kapasitet. Øvelsene innebærer noen strategiske trekk, men handler primært om å vise overlegenhet fysisk i forhold til sine konkurrenter. I tillegg til å skulle beseire sine konkurrenter, konkurrerer utøverne ofte samtidig mot tidligere tider, høyder eller lengder. Friidrett er det Loland (2001) referer til som en «record-sport» hvor man hele tiden konkurrerer mot tidligere resultater og det som er det beste resultatet må utfordres med en gang. Det er mulig å sammenlikne nåværende resultater med tidligere resultater da konkurransenformen er standardisert. Dette jaget etter bedre prestasjoner utfordrer grenseverdiene for hva som er menneskelig mulig å gjennomføre og skaper dermed et dilemma. Dilemmaet består av et valg mellom å være tilfreds med stagnasjon, eller ta i bruk nye metoder for å overgå det som tidligere har vært mulig. I noen tilfeller vil dette dilemmaet kunne løses ved å ta i bruk doping for å overgå det mange vil tenke er naturlig. Andre vil forsøke å få samme nytte av tillatte PM. Friidrettens historikk sammen med de sportslige kriteriene gjør det derfor interessant å studere hva en gruppe friidrettsutøvere tenker om prestasjonsfremmende midler.

Det er også særlig relevant å undersøke holdninger til ungdom. Ohl et al. (2013) og Choo et al. (2008) viste at korrelasjonen mellom tillatte og forbudte midler var betinget av innflytelse fra andre. Alle aldersgrupper er mottagelige for den innflytelsen andre kan ha, men ungdom opplever et større press fra omgivelsene i ungdomsårene enn de gjør når de blir voksne. Særlig innflytelse fra jevnaldrende og venner påvirker deres holdninger i ungdomsårene. De ønsker i større grad å passe inn og er derfor oppfatt av hva andre vil mene. I ung alder er det vanskelig å motstå presset fra andre og noen risikerer å handle i mot det som anses som akseptabelt (Steinberg & Monahan, 2007). Stuntz og Weiss (2003) legger vekt på at idrettsutøveres handlinger ikke nødvendigvis

kun kan forklares med et ønske om å bli akseptert. Det er mange former for relasjoner, og på gruppenivå vil det i større grad kunne handle om aksept og et ønske om å passe inn, enn det vil gjøre i et nært vennskap hvor det er en større grad av tillit mellom vennene (Stuntz & Weiss, 2003). I tillegg til å være mer påvirkelig av kontekstuelle forhold og ytre stimuli er det også interessant å se på holdninger blant ungdom fordi det er i den alderen de fleste får sitt første møte med prestasjonsfremmende midler og dermed gjør seg opp en vurdering av om det er rett eller galt (Brissonneau, Aubel & Ohl, 2008).

1.2 Problemstillinger

Denne oppgaven vil se på hva som påvirker og former holdninger til PM som kosttilskudd, medikamenter og dopingpreparater i unge prestasjonsmiljøer. Jeg vil undersøke hvordan relasjonene mellom utøverne og avgjørende personer og også andre kontekstuelle faktorer påvirker utøverens holdninger omkring bruken av prestasjonsfremmende midler i idrett. Det er en kvalitativ studie av et utvalg ambisiøse ungdommers holdninger til PM. Som det ble gjort rede for i kapittel 1.1, er det interessant å undersøke disse holdningene i friidrett da det stilles tøffe, men veldig ulike krav i de ulike friidrettsdisiplinene. Det er også relevant å studere holdningen til friidrettsutøvere fordi friidrett har vært ansett som en belastet idrett i forbindelse med bruk av doping.

Jeg benytter meg av Bronfenbrenners utviklingsøkologiske teori (1977) som et rammeverk for oppgaven. Teorien viser til de ulike nivåene som kan ha innflytelse på dannelse av holdninger, samt bidrar til å skape en mer systematisk og helhetlig oversikt over forskningslitteraturen på holdninger til PM i idrett. Bronfenbrenners teori består av fire ulike systemer som påvirker individet på ulike nivåer. Holdningene settes dermed i en større kontekst hvor utviklingen av individet i sentrum blir påvirket av flere sosialiseringprosesser. For å forstå holdninger til PM i idrett, vil jeg anvende forskningslitteraturen som belyser sosialpsykologiske og sosiologiske forutsetninger.

På denne bakgrunnen reiser jeg studiens overordnede problemstilling:

Hvilke holdninger har en gruppe unge, lovende friidrettsutøvere til bruk av prestasjonsfremmende midler i idrett?

For å besvare problemstillingen ønsker jeg å gjøre rede for hvilke holdninger utøverne har. Holdninger defineres ofte som en evaluering av et objekt som enten positivt eller negativt, og er samtidig et uttrykk på en opplevd livsverden og meningsdannelse (Ajzen, 1988; Vogel & Wänke, 2016; Hogg & Smith, 2007). Det legges vekt på at holdningene som viser til utøvernes meningsdannelse i denne studien, forstås til å være formet av kunnskap og påvirkning fra andre (Albarracin & Shavitt, 2018; Hogg & Smith, 2007). Jeg formulerer følgende underproblemstillinger som har som hensikt å presisere hvordan jeg vil gjøre rede for hvilke holdninger utøverne i denne studien har.

Hvilke former for PM er kjent for utøverne, og hvor trekker utøvere grenser for akseptable og uakseptable former for PM? I intervjuene stiller jeg spørsmål om utøvernes erfaringer med og kjennskap til bruk av PM i idrett og hvordan de selv forholder seg til PM. Ved å stille disse spørsmålene skapes det en mulighet for at utøverne uttrykker en evaluering av bruk som enten positiv eller negativ. Evalueringene av de ulike midlene vil kunne gi inntrykk av hvor utøverne trekker en grense for hva som er akseptabelt. I svarene vil utøverne benytte seg av begreper, definisjoner og forklaringer som viser til deres forståelser. Svarene kan da også gi uttrykk for utøvernes kompetanse på PM.

Hva påvirker utøverne i grensedragningene? Hvordan kan grensedragningene forstås? Grensedragningene referer til hva som har påvirkning på de grensene som er satt for akseptabel og uakseptabel bruk som blir diskutert under den første underproblemstillingen. I intervjuene stiller jeg spørsmål om hvor utøverne i min studie henter informasjon om PM fra. Jeg stiller også spørsmål om hvilke signaler som sendes fra andre i deres nettverk og andre aktører i og utenfor idrett. Jeg er interessert i å undersøke hvilken påvirkning ulike aktører kan ha på forming av holdninger til PM. Jeg vil i den sammenheng også studere ungdomsutøvernes holdninger på et mer overordnet nivå, eller i en bredere sosial kontekst. Ungdomsutøverne tilhører flere ulike sosiale kontekster, som for eksempel en idrettskontekst og hverdagskontekst som kan være relevante for å forstå deres holdninger til PM.

1.3 Definisjoner

Før jeg redegjør for studiens videre oppbygging velger jeg å gjøre rede for begrepene i problemstillingen. Begrepene er ‘unge og lovende utøvere’, og prestasjonsfremmende midler. Operasjonaliseringen av det teoretiske begrepet ‘holdninger’ ble definert kort under hovedproblemstillingen i kapittel 1.2, og blir beskrevet mer utfyllende i teorikapittelet.

1.3.1 Unge og lovende friidrettsutøvere

Begrepene ‘unge’ og ‘lovende’ er relative, og brukes normalt til å sammenlikne en gruppe eller person med andre. Gruppen som er valgt ut til å delta i denne studien skiller seg ut fra andre grupper på grunn av deres ambisjonsnivå. I denne studien refererer unge og lovende friidrettsutøvere til en gruppe norske ungdomsutøvere som er aktive og tilhører rekrutteringslandslaget til Norges Friidrettsforbund (NFIF). Ungdomsutøverne er i alderen 16-19 år og er tatt ut på rekrutteringslandslaget etter å ha blitt vurdert til å være aktuelle for internasjonale juniormesterskap. De velges samtidig ut til rekrutteringslandslaget fordi de har ambisjoner om en profesjonell karriere i friidrett. Begrepene ‘unge’ og ‘lovende’ brukes i denne studien om utøvere som konkurrerer i forskjellige friidrettsdisipliner, og til å beskrive utøvere fra begge de to kjønnsklassene som utøverne deles inn i ved konkurranser.

1.3.2 Prestasjonsfremmende midler (PM)

Prestasjonsfremmende midler (PM) slik de er forstått i denne oppgaven er farmakologiske midler brukt med hensikt å endre de biokjemiske systemene i kroppen for å styrke prestasjoner på idrettsarenaen (Mottram & Chester, 2018).

I studiet av holdninger, er det forståelsen av og intensjonen med bruk av midlene som er avgjørende, ikke først og fremst deres vitenskapelige, fysiologiske effekt.

De fleste midler som benyttes til idrettsformål er skapt med andre intensjoner, men kan benyttes i idrett da det antas at midlene kan ha en prestasjonsfremmende effekt. Som belyst tidligere, kan PM klassifiseres enten som tillatte eller forbudte midler. Kreatin, koffein og aminosyrer er eksempler på farmakologiske midler som er tillatt i idrett og

som påstås å øke prestasjonsevner. Disse stoffene har blitt viktige ingredienser i spesialiserte produkter for idrettsformål (Mottram & Chester, 2018; Breivik, Hanstad & Loland, 2009). PM gjelder også de farmakologiske midlene, som for eksempel AAS, som er gjort forbudt i idrett og kalles dopingmidler (Mottram & Chester, 2018). Dopingmidler er midler som vurderes til å gi en utøver et urettferdig konkurransefortrinn, og i mange tilfeller også gjøre fysiske og psykiske skader på utøverens helse. Bruk av middelet kan også anses til å bryte med idrettens verdigrunnlag (Mottram & Chester, 2018). PM som steroider, betablokkere, astmamedisin og hemoglobinstimulerende midler er derfor forbudt å bruke for de som tilhører idretten. Det kan gis dispensasjon for enkelte av de forbudte midlene dersom utøveren har blitt tildelt et medisinsk fritak. Fritak kan eksempelvis gis for bruk av astmamedisiner dersom behandlingen har en terapeutisk intensjon (Bourdon, Schoch, Broers & Kayser, 2014).

De diskuterte midlene kan også tas med hensikt å skape kroppslige endringer. Å ta i bruk midler for å bygge kropp er et kjent fenomen i dagens samfunn og settes i sammenheng med et sterkt kroppsfokus i storsamfunnet (Chester & McVeigh, 2018). Da jeg undersøker holdninger til en gruppe unge og lovende friidrettsutøvere med et høyt ambisjonsnivå, velger jeg å fokusere primært på både de tillatte og forbudte midlene som benyttes med intensjon om å forbedre prestasjoner, men jeg vil i enkelte sammenhenger trekke frem bruk som er gjort med fokus på «image enhancement». Jeg vil trekke inn midler som benyttes til «image enhancement» av flere grunner. Midler som proteintilskudd har som hensikt å bidra til økt muskelstyrke, men også økt muskelvekst. Det samme middelet kan benyttes med ulike intensjoner. Det eksisterer kroppsidealer både blant den generelle befolkningen og i idrett. Blant den generelle befolkningen har det i følge studier blitt skapt en kroppsideal hvor menn ønsker å bygge muskler, mens kvinner har vært opptatt av oppnå en slank kropp med tydelige og tonede muskler (Watson, Murnen & College, 2019). Utøverne i min studie sosialiseres inn i den generelle befolkningen hvor det diskuteres om de nevnte kroppsidealene. Det snakkes også ofte om en idealkropp som skal gi fordeler i idrett (Swami, Steadman & Tovée, 2009). I friidrettssammenheng snakkes det eksempelvis om at en løper bør være lett, en hopper bør være høy og tynn, og en kaster stor og sterk. Utøvernes forståelse av PM kan ses i lys av kroppsfokuset og eget eller andres bruk av PM for å gjennomføre ønskede kroppslige endringer.

1.4 Studiens oppbygging

I det neste kapittelet vil jeg gjøre rede for hva en holdning er og hvordan dette begrepet vil anvendes i denne studien. Jeg vil beskrive Bronfenbrenners utviklingsøkologiske teori (1977) og gjøre rede for hvorfor det er hensiktsmessig å benytte denne modellen som et rammeverk for å forstå dannelsen av ungdommens holdninger. Jeg vil vise til en egen adaptasjon av Bronfenbrenners modell, og ta i bruk eksisterende forskning og litteratur på holdninger og prestasjonsfremmende midler for å skape et forskningsbilde på holdninger til PM i idrett. Jeg innleder innrammingen med å beskrive de ytterste faktorene som befinner seg i makrosystemet, og deretter bevege meg innover mot individet i sentrum. Jeg vil senere, i kapittel 3, fremlegge mine metodiske valg og vurderinger. Jeg vil da gjøre rede for prosessene som har foregått for å hente inn og analysere data. I kapittel 4 presenteres en diskusjon av resultatene. I teorikapittelet blir innrammingen innledet med det ytterste nivået for å belyse hvordan en større kontekst kan ha innflytelse på og skape en kontekst for sosialiseringen i nærliggende relasjoner. I resultat og diskusjonskapittelet begynner jeg med mikrososiologien og snur på rekkefølgen fra teorikapittelet. Endringen gjøres i lys av dataene som er innhentet der holdninger i mikro og mesosystemet framstår som de mest relevante. Forholdene i ekso- og makrosystemet er relevant for å forstå utøvernes holdninger, og derfor avsluttes resultat og diskusjonskapittelet med å vise til holdningene i en bredere sosial kontekst. Til slutt vil jeg i konklusjonen svare på problemstillingen ved å oppsummere sentrale funn og vurdere studiens implikasjoner og bidrag til forskning.

2. Teori

Jeg vil først i teorikapittelet operasjonalisere begrepet 'holdning'. Deretter forankres studien i tidligere forskning på holdninger til PM. Jeg vil da forklare hvorfor det er relevant å se på hvordan utøveres holdninger til PM påvirkes fra konteksten. Videre vil jeg vise til flere modeller som viser en helhetlig forståelse av holdninger til PM.

Forskningslitteraturen, modellene og annen teori anvendes til å skape en egen adaptasjon av Bronfenbrenners utviklingsøkologiske teori. Til slutt gjøres det rede for ulike forhold i modellen som kan ha påvirkning på utøvernes holdninger.

2.1 Holdninger

2.1.1 Definisjoner

Vogel & Wänke definerer en holdning som en «summary evaluation of an object of thought» (Vogel & Wänke, 2016, s. 2). Holdningsobjektet kan være en person, en ting, eller noe mer abstrakt som en ide (Vogel & Wänke, 2016). Holdninger kan uttrykkes på flere måter gjennom det Oskamp og Schultz (2005) referer til som konstruksjoner. Konstruksjonen er selve prosessen hvor individets holdning kommer til uttrykk. Vogel og Wänke (2016) viser en «tripartite model». Holdninger tar form i kognitive, emosjonelle og atferdsmessige uttrykk. Holdninger kan uttrykkes kognitivt ved en meningsytring. Eksempler på dette er «jeg liker disse løpeskoene» eller «jeg liker ikke å bruke pulsklokke». Holdningen kan også uttrykkes emosjonelt ved at man viser glede eller andre emosjoner som respons på en situasjon eller stimuli. En løper vil derfor kunne bli opprømt av å få skoene han eller hun liker i gave. Den tredje måten å uttrykke holdninger på er gjennom atferd (Vogel & Wänke, 2016). Løperen vil da kunne kjøpe den samme modellen neste gang løpeskoene må byttes ut, fordi han eller hun var fornøyd med sitt forrige kjøp.

Begrepet holdning blir oversatt til «attitude» fra norsk til engelsk. Attitudes blir i litteraturen ofte assosiert med begrepet «perception». Perception viser til hvordan mennesker tolker et stimuli eller situasjon og organiserer informasjonen for å skape en mening (Pickens, 2005). Denne prosessen bygger på individets tidligere erfaringer og er subjektiv for individet. Vedkommende sin oppfatning vil dermed skille seg fra andre

sine oppfatninger. Eksempelvis vil to løpere kunne ha ulike oppfatninger av hva som er de mest effektive treningsmetodene. Vogel og Wänke (2016) hevder at holdninger bidrar til å skape de samme forskjellene å organisere informasjon på.

En av begrunnelsene for at det er relevant å se på holdninger til PM, er at holdninger kan anvendes til å predikere atferd. Ajzen og Madden (1986) har utarbeidet «The theory of planned behaviour» (TBP) og viser til assosiasjonen mellom holdninger, subjektive normer og atferd. TBP er en forlengelse av Ajzen & Fishbein's «theory of reasoned action» (TRA). Teoriene viser at kontekstuelle forhold er relevant for å forstå valgene som tas. TRA forutsettes av at handlinger er intensjonelle og handlingsvalget er gjennomført etter en vurdering. Intensjonen vil, i følge TRA, først og fremst styres av hvorvidt den handlende vurderer konsekvensen av atferden som et positivt eller negativt bidrag til eget liv og viser dermed til en evaluering. Samtidig vil intensjonen påvirkes av den handlendes subjektive normer. Den handlende vil da ta hensyn til hva vedkommende tror viktige personer vil syntes om handlingen. TBP er videre en forlengelse av TRA hvor handlinger ikke lenger ble sett på som hundre prosent intensjonelle. I TBP gjennomføres det også en vurdering om handlingen er lett å styre. Hvis personen vurderer handlingen til å være et negativt bidrag til eget liv, er redd for hva andre vil mene eller ikke syntes det er lett å styre handlingen, vil sannsynligheten for at atferden inntre være redusert (Hayden, 2019). Holdningene vil likevel ikke bare fungere som en prediksjon på atferd, men også som påpekt tidligere, vise til prosessene som bidrar til meningsdannelse (Vogel & Wänke, 2016).

I lys av holdningsteorien til Vogel og Wänke (2016) vil utøverne kunne en gi en meningsytring som «jeg liker» eller «jeg liker ikke». Jeg vil i min studie ta stilling til de verbale utsagnene om bruk av PM i idrett. I tillegg til å vurdere bruk av prestasjonsmidler som positivt og negativt vil jeg også ha muligheten til å studere hvilke emosjoner som engasjeres og se hvilken mening utøverne tillegger en situasjon som har oppstått i en medikaliseringsprosess. Ved å forklare om andres bruk vil de kunne vise til emosjoner, som for eksempel en sterk misnøye til dopingmidler som vi har sett i forskning på norsk idrett til nå. Utøverne vil i denne studien gi meg innsikt i sin måte å bruk av PM på i deres livsverden. Jeg vil derimot ikke ha muligheten til å få full informasjon om hvordan utøverne handler i tråd med sine uttrykte holdninger. Utøverne vil kunne dele eksempler på atferd som gjennomføres og vil dermed vise til en relasjon

mellom det kognitive utsagnet og handling, men gir ingen indikasjon på om dette stemmer. For å ivareta hensynet til personvern ønsker jeg ikke å vektlegge utøvernes personlige bruk.

2.1.2 Holdninger i en større kontekst

Hogg og Smith (2007) hevder at det nesten har blitt innført en universal definisjon på holdninger i sosialpsykologisk litteratur. Holdninger bygger da på kognitive eller intrapersonelle strukturer som uttrykkes gjennom individets psykologiske evaluering av en bestemt sak som positiv eller negativ (Ajzen, 1988). Det er individet som tilegner seg og har holdningen. Det har i den sammenheng vært mindre fokus på den bredere sosiale konteksten, til tross for at teoretikere også har anerkjent betydningen av andre på formasjonen og omdannelsen av holdninger. Albarracin og Shavitt (2018) redegjør for et holistisk perspektiv på dannelse og omdannelse av holdninger, som i større grad vektlegger betydningen andre har på holdninger. Albarracin og Shavitt (2018) plasserer verdier eller målsetting, som i utgangspunktet er en kognitiv struktur hos individet, i en større kontekst. Forskerne skiller da mellom en sosial kontekst og en bredere sosial kontekst. Den sosiale konteksten kan påvirke formasjonen av holdninger ved at individet tilslutter seg fellesverdier eller forventninger i sosiale relasjoner eller grupperinger. Den bredere sosiale konteksten viser til påvirkning fra signifikante politiske og økonomiske hendelser, sammen med viktige trekk i kulturen.

Hogg og Smith (2007) skriver om innflytelsen fra de sosiale relasjonene og grupperingene. En sosial gruppering kan bidra til å skape normative standarder for atferd og holdninger blant sine medlemmer. Dette poenget demonstreres i teksten til Albarracin og Shavitt (2018) ved å referere til en studie av Wolsko, Ariceaga og Seiden (2016) som viser til betydningen av sosiale forventninger til holdninger til miljøarbeid blant politiske liberale og konservative i USA. Forventninger knyttet til gruppelejalitet forsterket motivasjonen til miljøarbeid blant de konservative. Det finnes liknende eksempler i idrett. Newson (2017) skriver om sosiale normer blant fotballsupportere, hvor tilhørighet til en supportergruppering skaper felles normer til fotball-relatert vold. Det er dermed individets forståelse av gruppens normer i en gitt situasjon som bidrar til en dannelse og omdannelse av holdninger. Gruppen har større innflytelse på holdninger enn normene utenfor grupperingen (Smith & Louis, 2009). Individet ønsker først å

fremst å assosiere seg med et holdningsobjekt som stemmer overens med de tankene de har om seg selv (Vogel & Wänke, 2016). Holdninger fungerer derfor som en buffer mot faktorer som truer ens egen identitet. En løper vil eksempelvis ikke ønske å samarbeide med en sponsor som bryter med sitt eget verdigrunnlag.

Holdningene dannes samtidig på et spesielt sted, i et gitt tidsrom og i en kulturell, politisk og økonomisk kontekst (Albarracin & Shavitt, 2018). Hoberman (2001) skriver om innflytelse fra den bredere sosiale konteksten på antidopingarbeid i idrett. Den internasjonale olympiske komité (IOC) motsatte seg først doping i idretten da det brøyt med amatøridealet som oppsto i Storbritannia på 1700-tallet og var førende frem til 1980-årene (Gleaves & Llewellyn, 2014). Samtidig erfarte man helsefaren i forbindelse med doping ved flere dødsfall særlig i sykkelporten på 1960 og 1970-tallet (Gleaves & Llewellyn, 2014). Også enkeltbegivenheter kan dermed spille en rolle på dannelsen av holdninger. På 1980-tallet opplevde idretten en endring i engasjementet for antidoping da idretten var utsatt for en høy grad av kommersialisering. Idretten ble en av de mest lukrative produktene i kultur og underholdningsindustrien. Antidopingarbeidet ble i den sammenheng viktig for å ivareta et produkt som er ekte, og forsterket holdningene til doping i idrett (Hoberman, 2001).

2.2 *Forskningslitteratur på bruk av PM*

2.2.1 Individualistiske og kontekstuelle forklaringer på dopingbruk

I en situasjon hvor en utøver velger å benytte doping fremstår det ofte som utøveren gjennomfører en vurdering av hvilke fordeler og ulemper PM kan medføre slik som ble beskrevet i Ajzen og Maddens TPB (MacNamara & Collins, 2014; Geyer, Bruan, Burke, Stear & Castell, 2011). Det er da to store risikomomenter utøvere vurderer. Det første risikomomentet er helsemessige skader, og det andre er konsekvensene av å levere en positiv dopingprøve. Konsekvensene av å levere en positiv dopingprøve kan være tap av ære, utestengelse fra konkurranser eller en reduksjon i inntekt (Ehrnborg & Rosén, 2009; Stewart & Smith, 2008). Det fremstår som om utøveren har gjort et moralsk valg, alene, uten påvirkning fra andre. Slike individualistiske forståelser ser bort i fra innflytelse fra nettverket omkring utøveren. Ved å belyse kontekstuelle årsaker

til dopingbruk retter man søkelyset på påvirkning fra de sosiale relasjonene og kontekstene.

Nyere forskning har i større grad vektlagt betydningen av sosiale interaksjoner og utøverens miljø ved valget om å benytte seg av eller styre unna forbudte PM (Ohl et al., 2013; Aibel & Ohl, 2014). I et makroperspektiv på doping består valget om å dope seg av mer enn en vurdering av helseskader og personlige konsekvenser (Stewart & Smith, 2008). Det tas da også hensyn til innflytelsen andre kan ha, da utøveren er ikke upåvirket av andre. Ved å delta i organisert idrett kan ungdom, eksempelvis, knytte seg til en verdsatt sosial omkrets med stor påvirkningskraft. Nettverket kan både gjennom det å være støttende eller pressende bidra til målrettet atferd hos ungdommen som ønsker tilhørighet til en spesifikk gruppering.

Barland (2016) har skrevet om dette samspillet mellom individuelle psykologiske disposisjoner og sosial handling i kroppsbygger og fitnessmiljøer. Doping har et individuelt aspekt da det er individet som ønsker å bygge kropp og skape endringer ved sin identitet kan ifølge. Doping kan i følge Barland (2016) også ses på som en sosial handling hvor et individ slutter seg til et felleskap hvor det er aksept for bruken. Bruken av dopingmidler kan i denne gruppen oppleves som meningsfylt. Gruppen tilhører en større kultur hvor det er kroppsidealene forbundet med den «perfekte kropp» som er førende, og de metodene som bidrar til å nå dette idealet blir akseptert. Også idretten kan påvirke bruk av PM. Hoberman skriver at doping inkluderer en «entire athletic community» (Hoberman, 2001, p. 264). Utøverne sosialiseres inn i en idrettskultur hvor det er normer og regler som er styrende for hva som er akseptabelt.

Det har også foregått en endring fra et individuelt fokus, til en mer nettverksbasert forståelse blant de som styrer «policyen» mot doping i idrett. Det har tidligere blitt rettet kritikk mot av kontrollvirksomheten til WADA har vært individsentrert (Pappa & Kennedy, 2012). WADA og nasjonale antidoping organisasjoner som Antidoping Norge (ADNO) har benyttet seg av testing og whereabouts-systemet til å avskrekke enkeltutøveren fra å dope seg og straffe de som har gjort det. Whereabouts-systemet er en ordning som krever at et utvalg profesjonelle utøvere som er aktiv på et høyt nok nivå må oppgi hvor de oppholder seg på et fast tidspunkt daglig tre måneder i forveien til antidoping myndigheter så de kan bli testet der de befinner seg (Waddington, 2010).

Pappa og Kennedy (2012) hevder at denne «policyen» i kampen mot doping har vært bygd på en individualistisk forståelse av dopingbruk og har sett bort ifra «the networked athlete» (Pappa og Kennedy, 2012, s. 281). Det har derimot foregått revisjoner av WADA-koden både i 2009 og i 2015 som etterhvert har fokusert i større grad på den viktige rollen nettverket rundt utøverne kan ha (Pappa & Kennedy, 2012; Mottram & Chester, 2018). I 2005 utgaven av WADA-koden ble det innført et forbud mot administrasjon eller forsøk på administrasjon av et forbudt stoff. Samtidig ble også det forbudt å assistere, oppfordre eller skjule bruken a dopingmidler. Dermed kan også støttepersonellet rundt utøverne straffes for brudd på WADA-koden. WADA har likevel ikke innført noe kontroll for å fange opp støttepersonell som bryter med disse reglene (World Anti-Doping Agency, 2019b; Pappa & Kennedy, 2012).

2.2.2 Johnsons Systematic Model of Doping Behavior

Michal B. Johnson (2011) benyttet Urie Bronfenbrenners (1977) «bioecological theory of human development» og Banduras (1986) “social learning theory” til å underbygge betydningen av sosiale forhold på atferd i hans «Systematic Model of Doping Behavior». Johnson legger samtidig vekt på at idrett ikke opererer i et vakuum, men i et miljø hvor informasjon og kunnskap er formidlet gjennom sosiale interaksjoner (Johnson, 2011, s. 156). Det vil si at informasjon og kunnskap som påvirker handlingsmønstre er konstruert i en rekke ulike kontekster. Doping atferd kan dermed ikke ses på som en isolert handling, men heller som et produkt av dynamisk og/eller gjensidig påvirkning mellom individuelle, kontekstuelle, og sosiale variabler (Johnson, 2011).

2.2.3 Stewart og Smith - Factors Influencing Performance-Enhancing Drug Use in Sport

Stewart og Smith (2008) har også utarbeidet en modell som viser til de kontekstuelle forholdene, og forankres i den holistiske forståelsen til Bronfenbrenner. Forskerne redegjør for ulike variabler som fører til bruk av PM i idrett og modellen likner i stor grad på modellen til Bronfenbrenner. Modellen skiller mellom intrapersonelle (psykologiske), interpersonelle (sosiale forhold) og strukturelle (idrettssystemet) faktorer som påvirker atferden til utøveren. De psykologiske disposisjonene som kan føre til

bruk av PM i følge denne modellen kan eksempelvis være et behov for aksept fra andre eller et ønske om mestring (Stewart & Smith, 2008). De sosiale forholdene som belyses i denne modellen inkluderer betydningen av maskulinitet i enkelte grupper eller å være altoppofrende i idrett. Til slutt trekkes det frem de strukturelle forholdene i modellen til Stewart og Smith som inkluderer utbredte strukturelle fenomener som kommersialisering, globalisering og medikalisering av idrett.

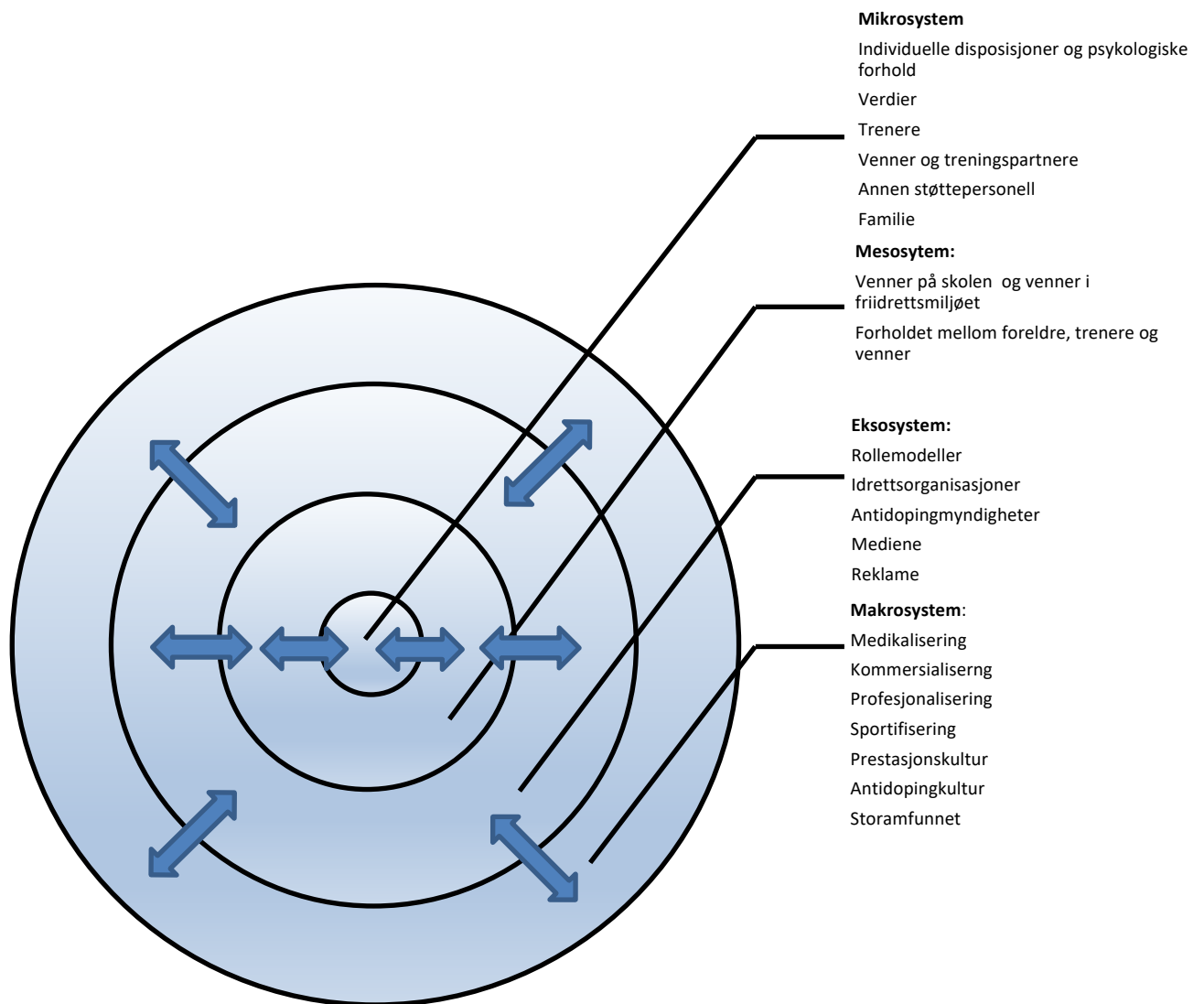
2.2.4 Bronfenbrenners utviklingsøkologiske teori

Urie Bronfenbrenner (1997) har utarbeidet en utviklingsøkologisk teori som viser til et samspill mellom individuelle disposisjoner og konteksten som et individ er omgitt av. Holdningene ses derfor på fra et makroperspektiv og individets forståelse av verden er satt inn i en større helhet. Mikrosystemet består av relasjonene hvor det er direkte kontakt mellom individene og interaksjonene foregår jevnlig. Individene i mikrosystemet innehar en bestemt rolle overfor hverandre som for eksempel relasjonen mellom et vennskap. Bronfenbrenner (1977) skriver også om mesosystemet som beskriver samspillet mellom de ulike partene i mikrosystemet. Et eksempel på en relasjon i mesosystemet er samspillet mellom skolevenner og treningspartnere. I lys av den utviklingsøkologiske teorien til Bronfenbrenner kan erfaringene man har fra skolen påvirke hvilke erfaringer man gjør på trening. I eksosystemet har individet ingen ansikt til ansikt interaksjon, men blir likevel påvirket direkte av det som foregår. Et eksempel på en relasjon i et eksosystem som påvirker individet uten stor grad av vedkommende sin aktiv deltakelse er nasjonal lovgivning som setter grenser for hva som er tillatt av bruk av medikamenter. Utøveren deltar ikke i beslutningene om hva som er tillatt eller forbudt av stoffer, men de valgene som tas har konsekvenser for utøveren. Det er makrosystemet som er det siste systemet som omfavner de andre nivåene. Makrosystemet består av spesifikke trekk ved kulturene som bidrar til å skape et mønster ved strukturene i de tre andre systemene. På grunn av denne overordnede strukturen trekker Bronfenbrenner (1977) frem at for eksempel de fleste klasserom i et samfunn derfor vil fungere på samme måte.

2.2.5 Min adaptasjon av Bronfenbrenners modell

Med utgangspunkt i den utviklingsøkologiske teorien til Bronfenbrenner (1977) og inspirasjon fra Johnsons (2011) og Stewart og Smith (2008) sine modeller, samt eksisterende forskning på PM, viser jeg til min adaptasjon av Bronfenbrenners modell (Figur 1). Figuren viser til de kontekstuelle forholdene som kan ha påvirket utviklingen av en utøvers holdninger til PM i idrett. Modellen bygger på de fire systemene til Bronfenbrenner (1977). I makrosystemet ytterst har jeg plassert medikalisering, kommersialisering, profesjonalisering, sportifisering, en prestasjonskultur, en antidopingkultur og til slutt andre kulturer og normer. I eksosystemet plasserer jeg relasjonen mellom utøverne og deres rollemodeller, antidopingmyndigheter og mediene. Samspillet mellom de ulike aktørene i utøverens mikrosystem danner et mesosystem. Her vil jeg vise til samspillet mellom ulike aktører som foreldre, trenere, og venner. De er eksempelvis en del av en treningsgruppe og en skoleklasse. I noen av tilfelle vil relasjonene gå på tvers av disse gruppene. En utøver kan være venn med de samme personene på skolen, som han eller hun trener med på kveldstid. Sentrert i modellen finner man utøverens mikrosystem som består av sentrale personer som treneren, treningspartnere, venner og familie. Dette er personene som utøveren vil ha interaksjoner med jevnlig. Mikrosystemet inkluderer også individuelle forskjeller i måten utøverne vil reagere på stimuli fra de personer i de ulike sosiale relasjonene.

Figur 1- Adaptasjon av Bronfenbrenners utviklingsøkologiske teori

Jeg sitter dermed igjen med følgende modell (Figur 1) som viser til ulike nivåene som er lagt frem i teorikapittelet. Modellen tas i bruk for å vurdere hvordan ulike forhold kan være betydningsfull for å forstå ungdomsutøvernes holdninger til PM. Jeg er i studien interessert i å undersøke hvordan samspillet kan påvirke utøvere til å ha både positive og negative assosiasjoner til bruk av PM i idrett. Holdningene til utøverne vil kunne være påvirket av et samspill mellom flere av de kontekstuelle faktorene som det gjøres rede i dette kapittelet. Holdningene kan ikke forstås basert på en faktor alene.

2.3 Påvirkning fra makrosystemet

Makrosystemet gjelder ytterpunktene i modellen til Bronfenbrenner (1977). Dette er strukturelle forhold som utøveren ikke har direkte innvirkning på, men som påvirker utøverens forståelse av sin livsverden. Jeg vil videre forklare hvordan sosiale fenomener som medikalisering, kommersialisering, profesjonalisering og sportifisering skaper en kontekst for forståelsen av PM-bruk i idrett. Jeg vil også belyse påvirkningen fra en prestasjonskultur og antidopingkultur i og utenfor idrett.

2.3.1 Medikalisering

Stewart og Smith (2010) trakk frem medikalisering som en faktor som har påvirket omfanget av PM i idrett. Medikalisering har vært et fremtredende fenomen i dagens samfunn og viser til en prosess hvor legevitenenskap tas i bruk i stadig flere sammenhenger (Barker, 2010). Problemstillinger som tidligere ikke har vært medisinsk blir nå studert eller behandlet med legevitenenskap. Vitenskapen får da myndighet til å definere hva et problem er, men også hvordan det skal behandles. Et eksempel på tema som har blitt medikalisert er synet på kropp. Det kan nå tas i bruk metoder for å gjøre fysiske endringer for å oppnå ønsket utseende. Conrad (2003) trekker derfor frem definisjonsretten som et viktig moment ved medikalisering. Hvorvidt medikalisering foregår er avhengig av hvorvidt en kultur eller gruppe mennesker tar i bruk eller avviser den definisjon som er satt (Barker, 2010).

Et resultat av medikalisering som belyses i forskning på PM er at konsumentene har forventninger til at midlene de kjøper kun vil ha en positiv effekt. Donohoe og Johnson (1988) hevder at vi lever i en «drug-oriented society» hvor man behandles det meste av plager med medikamenter og andre farmakologiske midler, og det er derfor ikke er unaturlig at idrettsutøvere deler samme holdninger. I forbindelse med bruk av kosttilskudd er konsumentene ofte overbevist om at produktet kun inneholder gode og sunne preparater slik emballasjen sier at den gjør, uten å vite at de står i fare for å innta helseskadelige stoffer (Geyer et al., 2011; Krowchuk, Anglin, Goodfellow, Stancin, Williams & Zimet, 1989). Konsumentene er ofte heller ikke oppmerksom på at midlene kan ha en positiv effekt hos noen, men negative hos andre. De innretter seg derfor etter førende forståelser i samfunnet, uten å ta stilling om det er korrekt. Noen

bruker eksempelvis kosttilskudd som en løsning for å være sikker på at de får i seg tilstrekkelig med næringsstoffer som er nødvendig for å ivareta sentrale kroppsfunksjoner.

Tendensene mot økt vitenskapelig innflytelse i idrett viser seg eksempelvis gjennom et stadig større ikke-medisinsk bruk av farmakologiske midler og større avhengighet av medisinsk personell (Conrad, 2007; Waddington & Smith, 2000). O'Dea (2003) viser til et eksempel på medikalisering i idrett, da hun undersøker hvorfor ungdom benytter seg av kosttilskudd. En av begrunnelsene utøverne i hennes studie oppga er at kosttilskudd bidrar til en økning i energinivået (O'Dea, 2003). Utøverne tar dermed ikke midler bare for å behandle sykdom og skader, men også for å ivareta energinivået. De tar i bruk spesifikke metoder eller midler i forberedelsene til, underveis og etter trening for å få størst utbytte av trening. Utøvere oppsøker samtidig mer effektive løsninger ved å henvende seg til eksperter for å få hjelp til å forbedre sine prestasjoner (Conrad, 2003; Smith et al., 2010).

2.3.2 Kommersialisering, profesjonalisering og sportifisering

Idrettens utforming har også skapt en kontekst for at det kunne foregå en økning i bruk av PM, i følge Waddington og Smith (2009). Idretten har gjennomgått en endring fra en amatøriddrett til en profesjonell idrett på en global plan, og har tiltrukket seg store kommersielle interesser (Waddington & Smith, 2000). Som det ble nevnt tidligere, har de kommersielle interessene ført til et sterkere ønske om å beskytte en i idrett som er ekte. Idretten ønsker å ivareta sin plass som en av de mest lukrative produktene i kultur og underholdningsindustrien (Gleaves & Llewellyn, 2014).

Profesjonaliseringen av idrett har også hatt en direkte påvirkning på idrettsutøvere ved at de etterhvert fikk muligheten til å livnære seg av idretten. Belønningene utøverne får av å vinne har økt, noe som har ført til at fokuset på å vinne også har blitt større (Smith et al., 2010). Profesjonalisering har i den sammenheng ført til større etterspørsel på midler som kan gi et konkurransefortrinn i følge Smith et al. (2010). Connor (2009) hevder at bruk av PM i idrett er uunngåelig dersom økonomiske motiver er en stor drivkraft for de som holder på. Utøvere har samtidig fått et større press på seg om å bidra til sportslig og økonomisk suksess på vegne av andre (Stewart & Smith, 2008).

Utøverne representerer et lag, en by eller et land som også ønsker å tjene på den kommersielle veksten, eller ha som mål å vise seg frem. Enkelte land har tidligere benyttet seg av doping for å vise styrke (Waddington & Smith, 2000). Idretten brukes da som et politisk redskap. Økningen i kommersielle interesser rundt idrett tiltrekker seg også oppmerksomhet fra parter utenfor idretten som ønsker å kapitalisere på prestasjonsjaget. Eksempelvis er det mange produsenter av kosttilskudd som ønsker å selge sine produkter og dermed ønsker å få en plass i idretten. Markedet kan selv bidra til bruk av PM ved å tilrettelegge for løsninger, som utøvere som ønsker å vinne, kan ta i bruk (Stewart & Smith, 2008).

Samtidig med kommersialiseringen og profesjonaliseringen av idrett har det foregått en sportifisering av idretten (Waddington & Smith, 2000). Sportifisering defineres av idrettshistoriker Matti Goksøyr (1988) som prosess hvor det foregår en omgjøring av idrett til en moderne sport. Sportifisering bygger i følge Goksøyr (1988) på en rasjonalisering og sivilisering av idretten. Rasjonalisering bidro til å gjøre idretten mer målrettet. Et sentralt aspekt ved sportifiseringen var utviklingen av et tydelig regelverk som skulle bidra til idrettskonkurranser skulle utøves på en korrekt eller rettferdig måte (Waddington & Smith, 2000). Samtidig legger sportifisering til rette for profesjonalisering og bruk av vitenskap for å fremme prestasjoner ved at man nå tar i bruk mer rasjonelle metoder for å vinne. En mulig metode er å ta i bruk PM, eller andre prestasjonsfremmende løsninger. Utøverne påføres derfor et spesifikt univers som kan normalisere metoder som doping (Aubel & Ohl, 2014).

2.3.3 Prestasjonskultur

Flere forskere assosierer bruk av PM også med en sterk prestasjonskultur i idrett (Waddington & Smith, 2000; Milton-Smith, 2002; Stewart & Smith, 2008). I idrett er det mange som ønsker å vinne, og et ønske om å vinne viser til en individuell disposisjon hos hver enkelt utøver. Forskningslitteraturen belyser likevel særtrekk ved idretten som kan bidra til å forsterke dette ønsket. Selv om utøveren kan være oppmerksom på de bivirkningene AAS kan ha, hevder Frey (1991) at subkulturen i idrett er med på å støtte opp under bruk. Idretten bidrar eksempelvis til at det tas i bruk forbudte midler gjennom søket etter å hele tiden vise atletisk overlegenhet, eller å bli kåret til vinner. I idrettsverden gis det også skryt til de som er altoppofrende, tar stor

risiko, utfordrer egne og strekker seg langt for å vinne. Det fremstår som det er helt nødvendig å vise denne villigheten for å lykkes. Viktigheten av disse egenskapene eksemplifiseres av at personer som har vist disse egenskapene ofte ansettes i viktige stillinger i idretten (Hughes & Coakley, 1991). Milton-Smith (2002) mener at en idrettskultur som er opptatt av å «vinne til en hver pris» og det forventes at man tar stor risiko, kan bidra til å forsterke presset på medlemmene. Dette presset kan igjen motivere enkelte til å ta i bruk PM.

Bruk av forbudte PM kan i situasjonen ovenfor ses på som et positivt avvik. Hughes og Coakley (1991) har forsket på avvik fra allmenne sosiale normer i idrett. I følge Hughes og Coakley (1991) kan en sterk presentasjonskultur i idrett bidra til at enkelte utøvere velger å overkonforme. Utøverne går da for langt for å oppnå de forventningene som stilles. Eksempelvis kan utøvernes ønske om å vinne overskygge de reglene eller normene som finnes (Barland & Tangen, 2009). For å kunne praktisere idrett på et høyere nivå kreves det også ofte økonomiske ressurser fra sponsorer eller tilhørighet til et lag eller en klubb. Det er større sannsynlighet for å bli valgt ut til et lag eller av en sponsor dersom man følger idrettens standarder, men også i denne situasjonen strekker enkelte seg for langt (Hughes & Coakley, 1991). De kan til og med oppleve stolthet fordi de ofrer alt eller mye for å fortsette å kunne delta i idrett (Hughes & Coakley, 1991). Det oppstår dermed en risiko for at utøvernes atferd samsvarer lite med det som anses som korrekt fordi de er for forpliktet til idretten sin og dens normer.

Det å være altoppførende viser samtidig til en maskulin etos ved idrettskulturen (Stewart & Smith, 2008). En komponent av den maskuline etosen i idrett er evnen til å tåle motstand og smerte. Bale (2005) skriver om oppfattelsen av at smerte er en nødvendig ingrediens i oppskriften på å bli en ordentlig eller god løper. Det er utøveren som påfører seg selv smerte ved regelmessig, tung belastning, eller ved uhell. Smerter og skader bryter med oppfattelsen av at idretten bidra til god helse. Det er likevel akseptert og forventet at man skal tåle smerte i den prestasjonskulturen som kjennetegner idretten (Bale, 2005). Håndterer ikke utøveren smerten, kan det ha konsekvenser i form av at utøveren taper status. Det er samtidig mange i idrett som også etterstreber egenskaper som «toughness, heroism and sacrifice» (Dunning & Waddington, 2003, s. 358). Forskning viser at ambisjonene om å oppfylle disse standardene forbindes med risikabel atferd (Hearn & Whitehead, 2016). Særlig unge

menn som legger vekt på maskulinitet som en viktig egenskap hos seg selv er mer utsatt for den risikable atferden som for eksempel økt alkohol-konsumpsjon. Bruken av ulovlig PM er også et eksempel på risikoatferd, og er da et negativt avvik fra en sunn idrett.

Det er frem til nå vist flere eksempler på hvordan utøvere er opptatt av å prestere på idrettsbanen eller arenaen. Utøverne i dette prosjektet tilhører samtidig en prestasjonskultur utenfor idrett. Begrepet «Generasjon prestasjon» benyttes til å beskrive en ungdomsgenerasjon som er svært opptatt av å gjøre det godt på mange områder (Bakken, Sletten & Eriksen, 2018). Det legges store forventninger til å prestere bra i idrett, på skolen, ved sosiale treff, på sosiale medier og kroppslig. Det oppfattes i samfunnet som om det ikke er noen begrensninger for gruppen og det fremstår derfor som at de har uendelig med muligheter. Dette prestasjonsjaget legger til rette for en stor fallgrube ved at ungdom setter store forventninger til seg selv og kjenner en stadig frykt for å ikke lykkes. Ungdom er i tillegg enda mer synlig grunnet de nye kommunikasjonsplattformene som har blitt utviklet (Bakken et al., 2018).

2.3.4 Antidopingkultur

I en større sammenheng påvirkes også holdninger til PM i idrett av en antidopingkultur. Den sterke antidopingkulturen baserer seg på et ønske om å opprettholde det som omtales som «fair play», «spirit of the sport» (Loland, 2015) eller «spirit of fair competition» i idrett (Waddington & Smith, 2000, s. 97). Her legges det vekt på at alle som deltar i idrett skal ha like forutsetninger ved deltakelse i konkurranser. Det er derfor den beste utøveren som holder seg innenfor det regelverket som er satt, som skal vinne. Utøvere har i studien til MacNamara og Collins (2014) uttrykt enighet til dette prinsippet. MacNamara og Collins (2014) forsket da på holdninger til brudd på fair play. Utøverne som tok del i deres forskning skapte et klart skille mellom en handling som har som hensikt å psyke ut en motstander og doping. Utøverne hevdet at det å psyke ut en motstander er en del av idrett, men tok sterk avstand fra doping.

Et resultat av sterke holdninger mot doping i idretten er stiftelsen av WADA i 1999. WADA ble etablert som et samarbeid mellom nasjonale myndigheter og idrettsorganisasjoner som et resultat av en rekke dopingskandaler som Festina-affæren i

Tour de France i 1998 (Gleaves & Christiansen, 2019). I denne skandalen ble det funnet utstyr til doping i en av lag-bilene til sykkellaget Festina like før den første etappen av rittet (Sefiha, 2010). Etableringen av WADA skapte dermed en global aksjon i kampen mot doping og har hatt støtte av andre viktige organisasjoner som den internasjonale olympiske komité (IOC) og United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (Stewart & Smith, 2008). Idrettsutøvere og andre representanter er ikke en avgrenset populasjon, og engasjementet fra statlige myndigheter, som går inn med midler til antidoping viser at aktører også utenfor idrett er opptatt av å ivareta en ren idrett. Den sterke holdningen mot doping vises også i det norske samfunnet, ved at den generelle befolkningen uttrykker at de er positive til å bruke penger på antidoping-arbeid (Gilberg et al., 2006).

I en sterk antidopingkultur finnes det en rekke gråsoner. Enkelte vil hevde at å ta i bruk midler som krever dispensasjoner fra regelverket kan føre utøveren i en gråsoner. Det er mulig å ta i bruk midler som egentlig er forbudte dersom hensikten er at middelet skal ha en terapeutisk effekt. Det kan eksempelvis benyttes kortison utenfor konkurranse for å behandle enkeltskader. Det er flere som hevder dette systemet blir misbrukt for å kunne trene hardere og lengre (Overbye & Wagner, 2013; Lentillon-Kaestner og Carstairs, 2010). En annen muligheten kan være at man benytter seg rekke stoffer og metoder som ikke befinner seg på WADA sin liste over forbudte stoffer, selv om stoffet har mange av de samme funksjonene som de forbudte midlene har. En grunn til at de ikke står oppført på WADA sin liste er at de ikke vurderes til å bryte med kriteriene i WADA-koden, selv om den kan ha en prestasjonsfremmende effekt. Jeg vil komme tilbake til disse kriteriene.

En tredje mulighet for at utøvere kan bevege seg inn i det andre mener er en gråsoner, er at det er brukt stoffer eller midler som WADA ikke er kjent med. Fordi det finnes en mulighet for å benytte kosttilskudd eller preparater som ikke enda er satt opp listen har forskeren Greg Kyle ved universitetet i Canberra foreslått å heller sette sammen en liste med tillatte preparater (Page, 2013). Det jobbes kontinuerlig med nye måter å forbedre prestasjoner på. Prestasjonsjaget i idretten kan, i følge Houlihan (2002), bidra til bruken av nye og ukjente stoffer. Det finnes samtidig en mulighet for at systemet bidrar til at utøvere tar i bruk eller produsenter skaper nye og ukjente stoffer som benyttes som en maskeringsagent for det opprinnelige stoffet som ble tatt, noe som gjør at utøverne tar

flere preparater i stedet for færre (Stewart & Smith, 2008). Dermed kan systemet også virke mot sin hensikt.

En rekke studier aktualiserer holdningene til PM blant norske utøvere. Loland, Kristiansen og Vaagbø (2003) viser at det rapporteres sterke holdningene mot doping blant ungdomsutøvere i Norge. I deres studie mellom 1993 og 2003 var det bare en prosent av utøverne som sa at de ville bruke doping for å kvalifisere seg til de Olympiske leker og sikre gode utdanningsmuligheter og sponsorsamarbeid. I denne rapporten var det ingen av eliteutøverne var villige til å dope seg. I følge forskning er det mer delte holdninger til tillatte PM. Hansen, Breivik og Loland (2019) viser at hele 96,7 prosent av utvalget i deres studie rapporterer om at kosttilskudd som tran, vitaminer og mineraler kan godtas, en andel på 75,8 prosent rapporterer at det er greit å bruke stoffer som øker kroppens evne til å restituere seg, og 56,7 prosent rapporterer om at bruken av høydehus kan godtas. Høydehus er et prestasjonsfremmende tiltak som er forbudt i norsk idrett, noe som gjør at norske utøvere må reise til utlandet for å dra fordel av høydetrening. Deres konkurrenter i utlandet må derimot ikke til utlandet for å få den samme gevinsten da forbudet er en særnorsk avgjørelse (Breivik, 2010).

2.4 Påvirkning fra eksosystemet

I eksosystemet er individet sjeldent, eller aldri, deltaker selv. Likevel foregår det hendelser og interaksjoner i dette systemet som er av betydning for individets utvikling. Utøverne blir testet og kurset av ADNO, som er ansvarlig for antidoping arbeidet i norsk idrett. I idrett har ungdom også rollemodeller som de ser opp til. Denne idoliseringen av enkeltindivider vil i følge tidligere forskning kunne forsterke skadelig trekk hos den som følger etter sitt idol (Tangen, 1998). Idoliseringen vil også kunne ha motsatt effekt og avskrekke. Det vektlegges i tidligere forskning at mediene og reklame kan ha samme betydning. En siste aktør som vil diskuteres i dette kapittelet er betydningen av antidopingmyndigheter.

2.4.1 WADA og ADNO

WADA er ansvarlig for et internasjonalt samarbeid i kampen mot doping. WADA opererer etter WADA-koden som er et internasjonalt regelverk for idrettsutøvere i hele verden. Utøverne må derfor innrette seg etter føringer fra WADA.

Studien vil fokusere på holdninger til de to første punktene i artikkel 2 i WADA-koden som redegjør for brudd på antidoping-reglementet. De to første punktene i denne artikkelen gjelder tilstedeværelse av et forbudt stoff og et forsøk på å innta et forbudt stoff eller benytte seg av en forbudt metode. Stoffene eller metodene er satt opp på WADAs liste over forbudt stoffer dersom stoffet oppfyller to av tre kriterier. Det første kriteriet er at stoffet har en prestasjonsfremmende effekt eller potensiale til å oppnå den effekten. Det andre kriteriet er at stoffet være også helseskadelig og det tredje er at middelet eller metoden bryter med idrettens verdier eller «spirit of the sport» som den er omtalt som i 2015-versjonen av WADA-koden (Mottram & Chester, 2018) Dersom to av tre kriterier oppfylles foretas det en vurdering av komitéen «the List Expert Group» hos WADA. Det er ifølge WADA-koden utøveren sin ansvar å unngå inntak av stoffene som befinner seg på listen (World Anti-Doping Code, 2019b). Det krever at utøverne samtykker til å frastå fra bruk av forbudte midler, og aksepterer at det er vedkommende selv som har ansvar for hva som administreres til egen kropp. Til tross for at WADA-koden redegjør for stoffer og metoder som er uønsket i idrett er det enkelte som velger å benytte seg av doping og motsetter seg den sterke antidopingkulturen.

Norge var en av landene som tidlig var aktive i kampen mot doping og var aktive ved stiftelsen av WADA (Hanstad & Skille, 2018; Gilberg, Breivik og Loland, 2006; Council of Europe, 2008). ADNO har i dag ansvar for antidoping i Norge og kjemper derfor en kamp for en ren idrett og et dopingfritt samfunn. ADNO ble stiftet i 2003, etter at antidopingsarbeidet tidligere tilhørte avdelingen for Etikk og Antidoping under NIF. ADNO er fortsatt engasjert i internasjonale samarbeid og har bilaterale samarbeidsavtaler med flere land (Council of Europe, 2008).

Både ADNO og WADA benytter seg av forskning, forebyggende virksomhet, dopingkontroller og forskning som virkemidler for å holde idretten ren. Det forebyggende arbeidet inkluderer foredrag eller undervisning som har som hensikt å skape holdninger og bidra til kunnskapsformidling. Videre gjennomføres det tester for å avsløre og straffe de utøverne som bryter WADA-koden og skremme andre utøvere fra å benytte dopingpreparater. Disse testene baserer seg dopingkontroll, biologisk pass og meldepliktsystemet. En interessant påstand er at Wiefferink, Detmar, Coumans, Vogels & Paulussen (2008) hevder at valget om å benytte seg av dopingpreparater er uavhengig av testing eller hva man har lært på kurs, men heller betinget av hva man tror andre vil mene eller hvordan de vil reagere.

I tillegg til å lede kampen mot doping i norsk idrett, engasjerer ADNO seg også i debatten om bruk av tillatte PM. ADNO har en restriktiv holdning til bruken av tillatte PM som for eksempel kosttilskudd. Uavhengig av intensjonen bak bruk finnes det en fare for å innta stoffer som avgir en positiv dopingprøve (Geyer et al., 2011; Krowchuk et al., 1989). Disse stoffene kan også være helsefarlige (Diehl et al., 2012) Dette skyldes en usikkerhet om hvilke stoffer som egentlig befinner seg i disse tilskuddene. Det er mange kilder til informasjon om kosttilskudd, noe som resulterer i at det er vanskelig å vite hvilke kilder som er troverdige.

2.4.2 Rollemodeller

Både i eksosystemet og mikrosystemet til utøveren befinner det seg en rekke rollemodeller. Rollemodellene deres kan være nære bekjente, men kan også være andre utøverne ser opp til, som de ikke kommuniserer med jevnlig. De rollemodellene som står utøveren nær, som foreldre eller søsken, befinner seg innenfor utøverens mikrosystem og vil diskuteres senere. Jeg vil nå legge vekt på de rollemodellene som befinner seg i utøverens eksosystem, som for eksempel, profesjonelle friidrettsutøvere.

Morgenroth, Peters og Ryan (2015) skriver om rollemodellens betydning for målsetting blant rolleaspirantene, som i denne studien vil være utøverne. Rollemodellene påvirker denne målsettingen ved å forsterke forventninger til (expectancy) og verdien av (value) de målene rolleaspirantene har. Forventningene er satt basert på en subjektiv vurdering av hvor sannsynlig det er å lykkes med å nå målene, mens verdien angir hvor viktig det

er for subjektet å nå målet. Rollemodellene kan dermed endre vurderingen av om det er mulig å nå disse målene. Et eksempel er at det er mulig å bli toppidrettsutøver dersom man trener 10 tusen timer. Rollemodellen kan også forsterke verdien av målene ved at utøveren ønsker å likne sitt forbilde. En utøver som får mye oppmerksomhet grunnet sportslige resultater vil dermed kunne forsterke verdien av å lykkes for å utøverne.

Rollemodellering kan ikke vurderes uten å se på rolleaspirantene selv, og hvilken motivasjon som finnes hos individet på et personlig nivå. Ikke alle rolleaspiranter vil ha samme mål, og vil derfor se på ulike egenskaper som ønskelig eller oppnåelig. Derfor vil heller ikke en person være en rollemodell for alle. Morgenroth et al. (2015) trekker frem Barack Obama som et eksempel. Han vil være en rollemodell for mange, ofte afroamerikanere, mens andre vil ikke gjøre den samme vurderingen grunnet kjønnsmessige eller politiske holdninger hvor andre egenskaper og målsettinger er ønskelig. Det samme forholdet er relevant i idrett og derfor vil ikke nødvendigvis en verdensmester på 400 meter hekk være et stort forbilde for en ung aspirerende utøver som satser på lengre løp. Samtidig er det mulig at den unge utøveren velger forbilde av andre grunner enn resultater, som for eksempel karisma eller gode holdninger til fair play.

Rollemodellene trekkes derfor frem i min studie, da de på samme måte som trenere kan være med på å forsterke sentrale trekk i idrettskulturen eller bidra til å forsterke innflytelsen av psykologiske faktorer på utøverne. Disse faktorene kan ha en sammenheng med bruk av PM i idrett (Waddington & Smith, 2000; Milton-Smith, 2002; Stewart & Smith, 2008). Rollemodeller kalles også forbilder eller idrettsidoler. Tangen (1998) skriver mer spesifikt om idrettsidolets funksjon i idrett og konsekvensene av idoldyrkingen. En rollemodell er en person som forbindes med et ideal for hvordan en person bør være i idrett og dette er spesielt gjeldende for idolene som har samme mål som utøveren selv. Idolet er derfor sosiale konstruksjoner som tiltrekker seg stor beundring og skaper en modell for etterlevelse. I idrett assosieres idolet ofte med evnen til å gå seirende ut av dueller eller overgå seg selv i kampen om å stå øverst på pallen. De kan også vinne på andre måter som for eksempel det å ha et stort medietekke. Et viktig moment er at det skal, ifølge Tangen (1998), være mulig for alle å bli et idol, noe som skaper en forestilling om at det vil være mulig for alle å lykkes. Dermed forsterkes forventningene som Morgenroth et al. (2015) skriver om.

Tangen (1998) vurderer idrett som et viktig delsystem som tiltrekker seg stor oppmerksomhet fra andre delsystemer. Dette kan også bidra til å forsterke verdien av å nå målet, da utøverne eksempelvis kan føle et sterkere behov for aksept eller sterkere ønske om å vinne.

Idrettsidoler trekkes frem som viktige sosialiseringssagenter som tydeliggjør hvilke ytelser som er nødvendig å produsere. De skaper en modell for hvordan man skal lykkes og hva som er nødvendig. Et risikomoment ved idoldyrkingen er en rasjonalisering av idrettens sykelige trekk. Grensene for hva som skal være mulig forskyves hele tiden, til tross for at det finnes en grenseverdi. Det oppstår en risiko for at utøverne velger å tøye eller sprengne sine grenser og dermed ta i bruk alle midler for å nå deres mål fordi de har opplevd at andre utøvere har vist vei. Forbilder kan likevel også fungere preventivt mot en for uforsiktig praksis ved å kritisere sine nåværende konkurrenter eller lagkamerater, eller hvordan idrett har vært tidligere (Tangen, 1998).

Da interaksjonen med rollemodellen i stor grad foregår på sosiale medier som Instagram, Facebook og Twitter vil det være relevant å trekke inn forskning på betydningen av sosiale medier for ungdom i forbindelse med bruk av PM. Som Fardouly & Vartanian (2016) skriver, skiller sosiale medier seg fra avisene og TV-sendinger ved at det involverer brukeren selv. Utøvere kan dermed oppleve en større nærhet til sine forbilder og forsterke idoldyrkingen. Forskerne Goodyear, Armour og Wood (2019) viser også at idrettsutøvere ble sett på som troverdige kilder til informasjon tilknyttet helse-relaterte temaer i sosiale medier. Dette forankres i begrunnelsen «because they like know what they're talking about and they're experts on it, so we could do that» (Goodyear et al., 2019, s. 684).

2.4.3 Mediene og reklame

Et annet forhold som kan påvirke utøverens holdninger til PM er bruken av reklame. Dascombe, Karunaratna, Cartoon, Fergie og Goodman (2010) skriver at bruken av kosttilskudd blant utøvere er sterkt påvirket av mediene og reklame. Noe av reklamen er rettet spesifikt mot utøvere med budskap om at produktet skal forbedre prestasjoner. I studien til Dascombe et al. (2010) bruker 87,5 prosent av 72 eliteutøvere kosttilskudd, som er en økning fra tidligere undersøkelser. Denne økningen kan skyldes teknologiske

fremskritt og forskning, men kan, i følge Dascombe et al. (2010), også være et resultat av markedsføring av et bredere utvalg produkter og bedre eksponering gjennom målrettet reklame og sponsorarbeid. Gjennom markedsføring kan produsentene bidra til at brukerne tror middelet kun inneholder sunne, prestasjonsfremmende stoffer (Geyer et al., 2011).

2.5 Påvirkning fra mesosystemet

Mesosystemet ble definert av Bronfenbrenner (1977) som samspillet mellom de ulike partene i mikrosystemet. Mesosystemets påvirkning på holdninger kjennetegnes derfor av samspillet mellom parter som for eksempel skolekamerater, treningskamerater, trenere og/eller foreldre. Ungdomsutøverne har nære venner både på skolen og i treningsgruppen med stor påvirkningskraft på utøvernes holdninger til PM. Utøvernes sosialiseres inn i ulike miljøer, hvor det kan være ulike forståelser av PM.

2.5.1 Miljøet rundt utøveren

Forskning har også trukket frem samspillet mellom en rekke sentrale personer som avgjørende for holdninger til forbudte PM. I følge Erickson, McKenna og Backhouse (2015) vil trygge og stabile forhold i relasjonene til disse jevnaldrende, men også trenere, helsepersonell og foreldre kunne virke avskrekkende mot doping og lære utøverne god moral. Disse forholdene vil kunne bidra til å skape et «clean environment» (Lentillon-Kaestner & Carstairs, 2010). Ohl og kollegaer (2013) hevder at disse personene spiller en viktig rolle i utøverens sosiale læring og er da avgjørende for å forstå utøverens valg om velge eller ikke velge doping. Det vises i den sammenheng til et samspill mellom flere parter som befinner seg i mikrosystemet. Jeg vil videre gå inn på forskningen som omhandler utøvernes mikrosystem, og fokusere på de individuelle relasjonene som har påvirkning på holdninger til PM.

2.6 Påvirkning fra mikrosystemet

Både i Bronfenbrenners utviklingsøkologiske teori (1977) og i Stewart og Smiths (2008) holistiske modell belyses rollen til sosiale interaksjoner og relasjoner på utviklingen til et individ. Dette aspektet er plassert innenfor mikrosystemet hos

Bronfenbrenners modell. Ohl og kollegaer (2013) har vist til en sosialiseringssprosess i landeveissykling som påvirker utøverens holdninger til doping og skaper en presedens for hvorvidt en utøver velger å benytte eller styre unna dopingpreparater. Denne gruppen forskere er mindre opptatt av individuelle resonnering for hvorfor en utøver velger å bryte med idrettens reglement. Fokuset blir heller rettet mot den sosiale konteksten og viser at kommunikasjon i nærme relasjoner bidrar til å endre holdningene til utøverne. På lik linje med rollemodellene, kan derfor nettverket rundt utøverne kan bidra til å forsterke eller avskrekke mot bruk av PM (Lentillon-Kaestner & Carstairs, 2010; MacNamara & Collins, 2014).

2.6.1 Innflytelse fra jevnaldrende gjennom sosialisering

Et eksempel på en relasjon i mikrosystemet er vennskap. Vennskap er en særlig viktig innflytelse i ungdomsårene. Det er flere årsaker at venner ofte har størst innflytelse i denne tidsperioden. Innflytelsen kan skyldes at man har valgt venner som er like seg selv ved seleksjon. Det kan også skyldes at vennene kan bli mer like eller påvirke hverandre, som resultat av interaksjonene seg i mellom. Vennerelasjoner er som oftest egalitære og preget av større likhet enn i forholdet mellom et barn og sine foreldre. En tredje mulig årsak er at ungdom er i denne alderen mer selvstendige enn de har vært tidligere. De får større frihet til å erfare og lære ting på egen hånd, eller i lag med sin venner. Samtidig utvikler ungdom sine kognitive evner i denne alderen og danner en mer sofistikert forståelse av andre mennesker og hendelser (Berndt, 1982). Utviklingen blir dermed sett på som et samspill mellom individuelle disposisjoner og sosiale interaksjoner utover i individets liv. Holdningene til PM kan være påvirket av vennene, som resultat av den viktige innflytelsen vennene har.

Interaksjoner mellom venner foregår også på gruppenivå. Festinger, Back og Schachter (1950) har gjort rede for tre faktorer som viser til innflytelse fra grupperingene som er nevnt, på ungdommene. Den første faktoren er «group attractiveness» og omhandler hvilken funksjon gruppen har for ungdom. En ungdom som føler et behov for å få bekreftelse fra gruppen vil ha et sterkt ønske om tilhørighet og handle på en måte som samsvarer med atferden i gruppen. Den neste faktoren til Festinger et al. (1950) er «means control». Means control er formidling av målene til gruppens medlemmer gjennom reaksjoner som applaus, kritikk eller avvisning. De to nevnte faktorene styrker

dermed gruppens innflytelse på et individ da ungdom opplever et behov for å forankre sin identitet i gruppen. Så lenge ungdom opplever at tilhørigheten er så viktig at han eller hun vil unngå de sosiale sanksjonene, vil vedkommende tilpasse sin egen atferd for å få innpass. Festinger et al. (1950) har senere lagt til en tredje faktor som heter «power fields.» Dette består av de emnene som er viktigst for gruppens funksjon. Et idrettslag for eksempel vil ha atferd som trening, kosthold og søvnmønstre i fokus, mens hvilke bøker som må leses vil være mindre relevant for gruppens funksjon. Power fields viser at emnet må være viktig både for gruppen og individet for å ha innflytelse, og være synlig i form av atferd (Campbell, 1980). Disse tre faktorene vil også kunne relevant for å forstå ungdommens holdninger til PM.

2.6.2 Trenerne og annet støttepersonell

En annen viktig relasjon i mikrosystemet som belyses i stor i forskningslitteraturen er det mellom utøveren og treneren. Treneren er en innflytelsesrik person i utøverens liv og mange utøvere forhører seg med treneren når det gjelder viktige livsvalg (Erickson et al., 2015; MacNamara & Collins, 2014). Trenerens innflytelse baserer seg på utøverens tillit til treneren, et forhold som blir forsterket av trenerens kontinuerlige støtte overfor utøveren. Mange utøvere stoler derfor også på trenere som veiledere i bruk av eller informasjon om kosttilskudd (MacNamara & Collins, 2014). Dette stiller krav til at treneren har kompetanse til- og intensjoner om å gi råd om korrekt bruk av PM.

Det er oftere at forskere undersøker hvorfor det benyttes dopingpreparater enn hva som påvirker de til å styre unna. De vil da overse de faktorene som bidrar til å beskytte utøveren. Relasjoner i mikrosystemet kan også være avgjørende på utøverens valg om å styre unna doping atferd. De fleste trenere har et ønske om å bidra til utvikling og forbedring av prestasjoner hos sine utøvere. De fleste trenere vil samtidig ønske å beskytte sine utøvere. Treneren har gjennom sine store påvirkningskrefter gode muligheter til å beskytte utøverne hvis de først har den rette kompetansen. Utfordringene oppstår når de mangler kunnskap til å gjøre det (Chester, Stuart & Mottram, 2018).

Samtidig som treneren har som ansvar å bidra med støtte og oppfølging, opplever trenere samtidig et stort press om å skape utøvere som vinner. Dette ansvaret kan

resultere i at enkelte anbefaler tillate eller PM for å sikre seg at utøverne lykkes. Treneren har en myndighet i relasjonen som gir mulighet til å anbefale stoffer til utøveren uten at det foregår en bekymring hos utøveren om at stoffet er farlig (Mazanov & Huybers, 2010). Det er derfor en risikofaktor i idrett at en utøver kan stole blindt på sin trener uten å stille spørsmål ved praksisen. Treneren forskyve utøverens grenser for hva som er akseptabel bruk. Treneren har da muligheten til å misbruke sin myndighet for egen vinning.

Treneren har gjennom sin myndighet mulighet til å påvirke idrettsprestasjonen, men også muligheten til å påvirke den psykologiske og emosjonelle trivselen til den de er trener for (Misasi, Morin, & Kwasnowski, 2016). Et eksempel på en psykologisk faktor som treneren kan påvirke er utøverens forhold smerte eller risikotagging. Treningen innebærer allerede enkelte risikomomenter, men treneren kan bidra til å skape en kultur i treningsgruppen som tar stor risiko, til tross for at treneren bryr seg om utøvernes velferd. Det skapes dermed en egen treningskultur med aksept for potensielle farer (Nixon, 1993; Hughes & Coakley, 1991). Bale (2005) skrev at treneren også er en av mest ivrige motivatorene i utøverens egentortur. Det er utøveren selv som jobber seg frem til smerte, men treneren kan bidra til å presse utøverne ved å lage treningsprogram som påfører utøverne for stor belastning eller motivere utøverne på til å fortsette til tross for at det gjør vondt. Det er vanligvis lite akseptert å påføre andre smerte, men i løpskulturen og andre idretter er det å oppmuntre andre til å påføre seg selv smerter blitt normalisert. Treneren ønsker samtidig ofte å minimere smerten eller utmattelsen hos sin utøver. Et grep for å redusere smerten hos enkelte har vært å anbefale kosttilskudd eller andre preparater til sine utøvere (Bale, 2005).

Foruten trenerne er legen en av de viktigste kildene til informasjon om doping og antidoping (Sajber, Rodek, Escalante, Olujić & Sekulic, 2013). Forskning viser at leger har liten kompetanse på dopingreglementet (Allen, Backhouse, Hull, 2019; Auersperger, Topič, Maver, Pušnik, Osredkar, & Lainščak, 2012). Mange av legene og annet helsepersonell har en rolle som først og fremst skal bidra til å behandle sykdom eller skader hos den alminnelige person, og ikke behandle toppidrettsutøvere (Chester et al., 2018). De er sårbare i denne relasjonen, hvis treneren gir et medikament som inneholder et forbudt stoff. Legene vil ikke alltid være oppdatert på reglementet (Chester et al., 2018).

En studie av Ohl et al. (2013) viser at lag i sykling som har integrert medisinsk personell i laget, og har god oppfølging og støtte til utøverne, resulterer i at utøverne oppgir sterkere holdninger mot doping. Utøvere med mindre støtte rapporterte mindre overbevisende holdninger. Denne forskningen gjelder en annen idrett, hvor utøverne er profesjonelle og tilhører et lag, men viser likevel til forhold i sosialiseringsspross som påvirker utøverens holdning til PM. Det medisinske apparatet har da mulighet til å forebygge mot doping og påvirke utøverne til å ha sterkere holdninger mot doping. Waddington og Smith (2000) hevder at en lege har vært aktiv i de fleste dopingtilfeller som har vært i idrett. Dermed vil også legen ved enkelte tilfeller ha en deltakende rolle i bruk av doping.

Ved bruk av midler som ikke krever resept, kommuniserer ofte utøvere ikke med helsepersonell (Waddington, Malcolm, Roderick & Naik, 2005). Det er trukket frem et eksempel. Utøvere vil ofte ikke snakke med helsepersonell om kosttilskudd. Da de ikke snakker med eksperter er sannsynligheten for feilbruk større, i følge Maughan et al. (2011). Grunnen til at utøvere ikke henvender seg til eksperter kan skyldes at utøvere vurderer kosttilskudd som mat, og ikke medisin. Det kan også skyldes at unge utøvere hevder at oppfølging fra leger er mindre viktig enn det vil være i profesjonell idrett. De sørger selv for å få den medisinske oppfølgingen de trenger (Cohen, 2009; Lentillon-Kaestner & Carstairs, 2010).

Foreldre er en tredje gruppe som ble trukket frem som sentrale skikkelser ved veiledning om stoffer og holdninger til bruk av prestasjonsfremmende midler (MacNamara og Collins, 2014). Foreldres verdier har stor innflytelse på barn i deres oppvekst. Chester et al. (2018) hevder at det er gjennomført lite forskning på hvilken påvirkning foreldrene har på holdninger til PM, men de viser til en studie av Blank, Leichtfried, Muller og Schobersberger (2015) hvor det vises at særlig fedre kan bidra til sterke holdninger mot doping. Det finnes noen studier som har gjort rede for innflytelse fra foreldre på bruk av PM. Diehl et al. (2012) har eksempelvis i sin forskning oppdaget at foreldre har gitt kosttilskudd til sine barn uten å kunne begrunne det, og at utøveren benytter PM på grunn av sine foreldre fremfor egne valg. I studien til Skarstein (2018) var det tydelig at mødrene hadde innflytelse på ungdoms vurdering av smerte og reseptfrie smertestillende midler.

2.6.3 Individuelle psykologiske disposisjoner

Det vil være ulike psykologiske disposisjoner som legger til rette for utøverens holdning. Et eksempel kan være lav selvtillit eller sårbarhet mot gruppepress (MacNamara & Collins, 2014). Denne egenskapen kan skyldes genetiske predisposisjoner eller være et personlighetstrekk som er skapt av miljøet rundt utøveren i oppveksten. Da jeg ikke vil gjennomføre en personlighetstest er personlighetstrekk som skyldes genetiske predisposisjoner mindre relevante. Det vises derimot til eksempler på individuelle forskjeller i personlighetstrekk som er tilknyttet sosialiseringprosesser.

Jeg har tidligere diskutert betydningen av å vinne for utøverne fra et økonomisk perspektiv. Som Waddington og Smith (2000) skriver, kan også viktigheten av å vinne skyldes personlige forhold. Ønsket om å vinne kan forsterkes av et ønske om aksept fra andre (Stewart og Smith, 2008). Hansen et al. (2019) viser at det er utøvere som betoner prestasjonsverdier som uttrykker de mest liberale holdningene til bruk av tillatte reseptbelagte midler blant norske idrettsutøvere. De som er opptatt av å vinne kan benytte seg i større grad enn andre. Utøvere som også er opptatt av helseverdien uttrykker sterkere holdninger mot bruken av tillatte reseptbelagte midler (Hansen et al., 2019). Det handler ikke nødvendigvis bare om å vinne selv om idretten ofte fokuserer på å kåre en vinner. Enkelte strekker seg også for å delta og tilhøre en spesiell gruppe og kan benytte PM som et hjelpemiddel. De søker etter å være en del av et miljø som de assosierer med sin identitet (Hughes & Coakley, 1991). For å bevare sin plass i miljøet vil enkelte ta stilling til bruken av PM. Utøverne vurderer karrieresikkerhet og kan av den årsak vurderer bruken av dopingpreparater for å sikre en forlengelse av karrieren (Aubel og Ohl, 2014; Lentillon-Kaestner & Carstairs, 2010).

En annen grunn til at ungdom tar PM er at de opplever smerte (Balci, 2018). McNamee (2014) skiller mellom smerte, som er en fysisk opplevelse og lidelse som er en emosjonell erfaring. Fysisk smerter kan skyldes skader som strekk i muskulaturen. Lidelse er en mental tilstand og kan være påført av både fysisk smerte eller andre negative opplevelser. Dette eksemplifiseres av McNamee (2014), som trekker frem at en utøver som anerkjenner konsekvensen av å ha pådratt seg en skade eller tap vil kunne

oppleve lidelse. Lidelse er en subjektiv vurdering og reaksjonen på opplevelsen variere mellom ulike personer basert på tidligere erfaringer (McNamee, 2014). Videre gjøres det enda mer komplisert av at også finnes forhold i kulturen som påvirker hvordan vi opplever smerte (Tuncel, 2019). Et individ kan lære å tåle smerte. Utøverne vil ha ulik bakgrunn med smerte og dette skaper individuelle forskjeller til hvordan man reagere på smerten når man nå er aktiv idrettsutøver. Det finnes ulike måter å håndtere smerter på som å hvile, få behandling, men mange tar i bruk midler for å behandle eller maskere smertene fremfor andre løsninger (Donohoe & Johnson, 1988).

Forholdene som er beskrevet til nå viser til personlige forhold som kan øke sannsynligheten for at det tas i bruk PM. Det finnes også flere personlige betingelser som reduserer bruk av PM. Den ene er utøveres frykt for konsekvenser for skam eller utestengelse (Bloodworth & McNamee, 2010). Andres kjennskap til egen bruk er forbundet med skam og frykten for avsløring er derfor en faktor som får utøvere til å styre unna og viser til betydningen av sosiale relasjoner i mikrosystemet (Bloodworth & McNamee, 2010; Erickson et al., 2015). Utøverne frykter at skam påføres gjennom offentlig avsløring gjennom media, forakt fra andre utøvere i miljøet eller skuffelse hos familie og venner. Dette støttes opp av forskningen til Overbye, Knudsen og Pfister (2013) som også konkluderer med at sosiale sanksjoner fungerer som er et større insentiv til å styre unna dopingpreparater enn det støtte fra omgivelsene vil være et insentiv for å benytte de samme preparatene.

3. Metode

3.1 Valg av forskningsdesign

I vitenskapelig forskning skilles det mellom to ulike former for forskningsdesign. Designet som tas i bruk kan enten være kvalitativt eller kvantitativt. Ved kvantitative studier benytter man data i form av tall for å gjøre statistiske beregninger som viser sammenhenger i utbredelsen av ulike fenomener (Hoffmann, 2013; Harboe, 2006). Det er vanlig å hente inn kvantitativ data blant annet ved bruk av spørreskjema. Det kunne derfor være aktuelt å levere ut et spørreskjema og undersøke medisinformbruk hos utøvere i ulike idretter. Hvis dette var formålet med studien hadde en kvantitativ metode vært den naturlige veien å arbeide frem et resultat (Hoffman, 2013).

Kvalitativ metode ser ikke på kvantifiserbar data, men heller på data som ordfestes. Kvalitativ metode kan dermed benyttes til å skape en forståelse av sosiale og kulturelle fenomener i samfunnet. Det fokuseres i hovedsak på hvordan noe erfares eller oppleves. Forskeren går i dybden og jobber med mange detaljer om få personer med hensikt om å «avdekke mønstre i våre forståelser» (Hoffman, 2013). Data vil dermed gi et nyansert og detaljert bilde av individuelle opplevelser hos utøverne (Brinkmann & Tanggaard, 2010; Hoffman, 2013; Jacobsen, 2005). Intervju som metode er fleksibel og åpen, da det er mulighet for å utforske det informantene sier (Jacobsen, 2005).

En av de mest anvendte metodene i kvalitativ forskning er intervju (Tjora, 2017; Hammersley, 2008). Intervju vil være den mest hensiktsmessige metoden å «tilegne seg kunnskap om menneskers livssituasjon, deres meninger, holdninger og opplevelser» (Brinkmann & Tanggaard, 2010, s. 17). Intervju er en metode som bidrar til at det «konstrueres kunnskap i samspill mellom intervjueren og den intervjuede» (Kvale, Brinkmann, Anderssen, & Rygge, 2015, s. 22). Det foregår i et asymmetrisk maktforhold hvor det er intervjueren som definerer og styrer konversasjonen. Dermed skiller denne samtalen seg fra de meningsutvekslingene som foregår ellers i hverdagen hvor flere parter setter dagsorden. Intervjueren har ikke en nøytral rolle og bidrar til å skape «en viss struktur og hensikt» (Kvale et al., 2015, s. 22). Intervjuet er en sosial prosess i seg selv som foregår i en bestemt sosial, strukturell, historisk og kulturell

kontekst (Brinkmann & Tanggaard, 2010; Gubrium, Holstein, Marvasti & McKinney, 2012).

Kvale et al. (2015) definerer et semistrukturert intervju ved «en planlagt og fleksibel samtale som har som formål å innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden med henblikk på fortolkning av mening med de fenomener som blir beskrevet» (Kvale et al., 2015, s. 357). Intervjuspørsmålene skal speile de mest sentrale temaene knyttet til forskningsspørsmålet. Intervjueren tar derfor i bruk en intervjuguide som sørger for at diskusjonen er innom disse forhåndsbestemte temaene eller forhåndsplanlagte spørsmålene. Det bidrar til å skape en struktur hvor man sikrer at man kan tilpasse intervjuene til den enkelte, og oppfordre informanten til å diskutere bestemte temaer. Intervjueren har dermed planlagt noen av spørsmålene eller temaene på forhånd for sikre at man diskuterer det som man har som hensikt å undersøke, samtidig som man åpner opp for at informanten får delt sitt perspektiv (Kvale et al., 2015).

Intervjueren har et bestemt formål som skiller det fra en vanlig åpen samtale. Flere av spørsmålene er spontane og skapes i dynamikken mellom intervjueren og informantene. Det bør derfor ikke låses til et spørreskjema. Spørsmålene baseres derfor på intervjuerens forståelse av de svarene som intervjueren oppgir. Svarene som gis er skapt i en forhandling mellom to personer. Denne fleksibiliteten bidrar til at intervjueren kan endre spørsmål eller strategi i forhold til konkrete personer og dermed skape unike svar som kan gi et så velinformert tredjepersons perspektiv som mulig (Brinkmann & Tanggaard, 2010).

3.2 Intervjuguide

Som forberedelse til de semistrukturerte intervjuene har jeg lagd en intervjuguide som er teoretisk informert. Intervjuene skal derfor hente ut informasjon som er basert på både teori og informasjon fra den sosiale konteksten som forskes på. Intervjuguiden skal bidra til å skape en struktur som forsikrer at man diskuterer sentrale temaer, uten at intervjueren låser seg til et bestemt tem. Informantene får dermed muligheten til å dele deres forståelser om temaet og bidra til nye perspektiver. Intervjuguiden baserer seg derfor på åpne spørsmål med hensikt om å gi informantene muligheten til å redegjøre for sin holdning til PM i idrett.

Intervjuguiden er delt opp i 10 temaer. Den innledes eksempelvis med spørsmål om utøverens bakgrunn fra friidrett og har som hensikt å hente ut informasjon om utøverens treningshverdag. Det jeg er interessert i å forstå er hvordan treningsmiljøet fungerer og hvordan utøveren tar del i dette miljøet. Etter en generell åpning om utøverens bakgrunn går intervjuguiden over på temaet holdninger til medikamenter og kosttilskudd og det stilles derfor spørsmål om ulike tillatte PM. I dette temaet ønsker jeg at utøverne skal dele opplysninger om sin kjennskap til ulike stoffer og vurdering av bruken. Jeg er interessert i å se hvilke råd man får, hvem man får råd fra og hva andre mener om bruken av PM. Jeg stiller spørsmål om trenerens rolle da de har en stor innflytelse på livsvalg hos utøvere og har blitt fremhevet i forskningslitteratur som viktige kilder til informasjon om kosthold og andre helserelevante temaer (Sajber et al, 2013; Thomas, Dunn, Swift & Burns, 2011; Blank, Leichtfried, Schaiter, Furhapter, Muller & Schobersberger, 2013; Dunn, Eddy, Wang, Nagy, Perko. & Bartee, 2001). Jeg stiller også spørsmål om venner da de er de er viktige når det gjelder innflytelse i ungdomsårene. Spørsmålene i intervjuguiden reflekterer derfor teoretiske innvendinger i tidligere forskningslitteratur.

Jeg viste en rekke bilder til utøverne i intervjuene som viser til reklame for ulike PM. Bildene er hentet fra profesjonelle utøvere sine instagram-kontoer og viser til innhold hvor PM er avbildet. Utøverne ble spurt om å si sin mening om bildene som er avbildet. Jeg tar dermed i bruk det som på engelsk kalles «photo elicitation» (Clark-Ibáñez, 2004; Bates, McCann, Kaye & Taylor, 2017). Det tas i den sammenheng i bruk visuelle virkemidler for å berike refleksjoner, åpne opp for nye perspektiver og dermed promotere dialog (Bates et al., 2017). Bildene har også som hensikt å vise til eksempler på PMs som finnes i idrett. Blant barn og unge vil det kunne skape en samtale som kan oppleves som mer komfortabel for ungdom. Det vil kunne bidra til at ungdom opplever mer makt i intervjusituasjonen, og gi andre svar som ikke nødvendigvis vil oppleves som automatiske. Bilder har også i følge Bates et al. (2017) en dypere kobling mot hukommelsen enn det ord vil ha. Det er jeg som forsker som styrer hvilke bilder som tas i bruk. Utøverne velger derimot selv hvordan de vil anvende bildene og innholdet i bildene vil ikke ligge til grunn for analysen. Bildebruken fungerer derfor i større grad som et hjelpemiddel eller stimuli til diskusjon.

Det er profesjonelle utøvere som er avbildet i innleggene. Disse bildene legges frem for informantene i min studie uten samtykke fra de som står bak innleggene da er rimelig å vurdere informasjonen som offentlig for allmennheten. Alle som står bak et innlegg er voksne utøvere. De profesjonelle utøverne har selv lagt ut bildene til offentligheten med en generell hensikt om at bildet skal nå så mange respondenter som mulig. De vil kunne forvente at innleggene sine vil nå et stort antall mennesker og da kontoene er åpne vil heller ikke informasjonen oppleves som sensitiv. Det påføres dermed ikke utøverne som er avbildet noe skade i studien (Townsend & Wallace, 2016; Hennell, Limmer & Piacentini, 2019). Jeg stilte også spørsmål til ungdomsutøverne om hva de tror rollemodellene mener om PM. Spørsmålene baseres på forskning som viser at rollemodeller har muligheten til å forsterke verdien av og forventningene til det å lykkes, men også bidra til å normalisere de metodene som skal til for å nå dette nivået (Morgenroth et al., 2015; Tangen, 1998).

Mot slutten av intervjuguiden går jeg over til å diskutere forbudte PM etter å ha vært igjennom en mer forsiktig åpning. Jeg er interessert i å høre hva utøverne sier om doping i idrett og se på koblingen i holdninger til tillatte og forbudte midler slik den er beskrevet i gateway-hypotesen (Lentillon-Kaestner & Carstairs, 2010; MacNamara & Collins, 2014). Jeg ønsker ikke å fastslå kausalitet ved å undersøke korrelasjoner mellom bruk av tillatte og forbudt midler. Jeg ønsker heller å se til både tillatte og forbudte midler, og hva som påvirker holdningene.

Intervjuguiden er prøvd ut ved pilotintervju av andre tidligere friidrettsutøvere. De som deltok i pilotintervjuene er noen år eldre enn de utøverne som var invitert til å delta i studien, men skal være kjent med temaene basert på sin erfaring fra friidrett. Ved pilotintervjuene fikk jeg erfare at det er variasjoner i hvor utfyllende svar man får. Noen tok styringen selv og snakket lenge om de ulike temaene. Ikke alle utøverne snakker utfyllende når de blir spurt om kjennskap til bruk av PM. Dette gjorde det mer utfordrende å hente inn informasjon om deres holdninger. Jeg valgte å stille åpne spørsmål først gir utøveren muligheten til å dele sine erfaringer og meninger, før det ble fulgt opp slik det gjennomføres i en sokratisk dialog. Denne dialogen baserer seg på at man ønsker å sette i gang prosesser hos informantene som bidrar til refleksjon. Dette gjøres ved å stille nye spørsmål og arbeide for å forstå hva fundamentet for utsagnene er. Samtidig er det viktig å behandle forståelsen som ufullstendig og stimulere

intervjueren til å selv se nettverket av tanker (Elder & Paul, 1998). Jeg oppdaget er det var en utfordring å følge opp korte svar. Jeg måtte derfor gjennomgå intervju situasjonen flere ganger for å lære hvordan å håndtere beskjedenhet eller korte svar.

3.3 Utvalg

Min begrunnelse for å ha med friidrettsutøvere i studien begrunnes i tidligere teori og forskningslitteratur som gjelder bruk av PM i idrett. Forskning har tidligere vist til høy forbruk av kosttilskudd blant eliteutøvere, og særlig blant friidrettsutøvere (Maughan et al., 2011; Tscholl et al., 2010). Utenlandske friidrettsutøvere har skildret en stor interesse for PM blant friidrettsutøvere Enkelte hevder at bruken av forbudte PM har blitt normalisert til tross for at friidrettssystemet hevder at det ikke var et problem (Pappa & Kennedy, 2012). Friidrettsutøvere vil derfor kunne bidra med relevant kunnskap i tråd med prosjektets formål om å avdekke kontekstuelle forhold som bidrar til bruk av PM. Samtidig som man ønsker å undersøke forhold som kan bidra til å ta i bruk PM, er det også hensiktsmessig å se på hvilke faktorer som har en avskrekkende effekt.

Utvalget består av mannlige og kvinnelige utøvere og begrunnes ved studier som viser at prevalensen av PM i idrett kan være betinget av både kjønn og disiplin. Menn har for eksempel en lavere terskel for å benytte prestasjonsfremmende midler enn kvinner, mens kvinner benytter smertestillende i større grad (Bloodworth, Petroczi, Bailey, Pearce & McNamee, 2012; Dodge & Jaccard, 2006; Papadopoulos, Skalkidis, Parkkari & Petridou, 2006; Dietz et al., 2016; Brewer, Bentley, Hallam, Woodyard & Waddell, 2014; Diehl et al., 2012). Forskerne antyder at den forhøyede sannsynligheten hos menn er et resultat av forskjeller i miljøet mellom menn og kvinner som utøver idrett. Gutter eller menn blir eksempelvis anmodet til å delta i idrett for å styrke sin selvidentitet ved å dyrke sine maskuline trekk (Chin, Khoo & Low, 2012). Empirien som er nevnt viser derfor at det er relevant å undersøke både gutter og jenter fordi det er forskjeller i både holdninger til PM og hvilke PM som tas.

Innen friidrett deles ofte disiplinene i eksplosive og utholdende grener. De eksplosive grenene er de tekniske øvelsene som hopp, kast og sprint, mens de utholdende grenene

inkluderer lengre løp (distanser over 800 meter) og kappgang. Empiri fra forskning viser at det er ulik forekomst av PM i ulike idretter og disipliner. Det stilles veldig forskjellige krav i de ulike disiplinene. En kulestøter har et mye større behov for stor muskelkraft enn det en langdistanseløper har og vil derfor benytte seg av de metodene som bidrar til å bygge muskler. Forskning har vist at utøvere fra de mer eksplosive idrettene hvor fart og styrke er mer utsatt for bruk av doping enn utholdenhetsutøvere (Alaranta, Alaranta, Holmila, Palmu, Pietilä & Helenius, 2006). Det har også blitt belyst særtrekk ved utholdenhetsidrett i forbindelse med bruk av PM. En studie av Heikkinen og kollegaer (2011) viser at utholdenhetsutøvere benyttet seg av kosttilskudd, som magnesium, i større grad enn utøvere. Det er også mer bruk av medikamenter som er gitt ved medisinsk fritak i utholdenhetsidrett. Noen utholdenhetsutøvere har eksempelvis behov for medisiner mot lungesykdommen astma, en sykdom som kan være mindre utfordrende for de som driver med eksplosiv idrett. En omfattende studie av Overbye og Wagner (2013) på 645 dansk eliteutøvere viser at det er flere utholdenhetsutøvere som gis medisinsk fritak enn andre disipliner.

At medisinske fritak gis i stort omfang kan forårsake at utøvere eller lag beveger seg inn i en gråsoner. De kan da ta i bruk midler eller metoder som oppnår de samme funksjonene som det et forbudt PM vil ha, eller de misbruker regelverket for å oppnå fordelene doping har, uten å bli straffet for å ha levert en positiv prøve. Lentillon-Kaestner og Carstairs (2010) har gjennomført en studie om dopingbruk blant unge elitesyklister i Sveits. Deltakerne i studien hevdet at det var vanlig med misbruk av dispensasjonsordningen, særlig ved bruk av kortikosteroider, oftest omtalt som betennelsesdempende medikamenter. I følge utøverne var det vanlig blant syklister å spørre sin lege om fritak for å behandle problemer. Bruken av kortikosteroider ble sett på som lovlig doping hvor de kan ta i bruk et forbudt stoff uten å levere en positiv prøve i det tilfelle de blir testet.

Det er derfor relevant i oppgaven å inkludere utøvere fra forskjellige disipliner fordi de kan vise til ulike erfaringer og holdninger som tidligere forskning har belyst. Utøverne i de ulike disiplinene har derfor en egen forståelse av hva som skal til for å prestere i hver sine respektive idretter, og hvilke metoder som er eller ikke er akseptert. Ettersom hensikten er å undersøke holdninger blant ungdom vil de utvalgte informantene være mellom 16-19 år (født år 2000-2003). Norges Friidrettsforbund (NFIF) fordeler

rekrutteringslandslagene i hopp, kast, sprint- og hekkøvelsene og mellom-, langdistanse og kappgang. På de ulike rekrutteringslandslagene er antallet utøvere stort nok til å sikre personvernet til de ulike informantene, da begge kjønn er tilstrekkelig representert ved de ulike inndelingene. Gutter og jenter fra både eksplosive og utholdende friidrettsdisipliner ble dermed inkludert i studien. Fordelingen av kjønn ble 3 jenter og 3 gutter.

3.4 Gjennomføring av intervjuene

Utøverne ble invitert til å delta i studien på e-post. Et informasjonsskriv er lagt ved e-posten og gjør rede for studiens innhold. Dette informasjonsskrivet benyttes også til å innhente skriftlig informert samtykke fra studiens deltakere. Samtykke ble også innhentet fra utøverens trener da utøveren diskuterer holdningene til sin respektive trener som de har mest kontakt med i hverdagen. Til tross for at kriteriet for deltakelse er at de skal tilhøre rekrutteringslandslaget til NFIF, ble det ikke hentet samtykke fra treneren som er fagansvarlig for de ulike disiplinene hos NFIF da dette er en person utøverne ikke ser regelmessig.

Et viktig moment ved kvalitative intervju er valg av sted hvor intervjuet skal foregå. Det er viktig å skape en setting som oppleves som passende for informanten. Informanten skal først og fremst ha mulighet til å komme seg til stedet. Samtidig skal intervjueren bidra til at informantene føler seg trygge og sørge for at lokasjonen er fritatt for forstyrrelser (Gubrium et al., 2012). Da utøverne er spredt over hele landet ble majoriteten av intervjuene gjennomført på en samling i regi av NFIF. NFIF ble informert om studien og samtykket til at jeg var tilstede på samlingen og intervjuet utøvere. NFIF har ikke hatt noen form for innflytelse på forskningsprosessen, de har bare gitt meg kontaktopplysninger for å nå til utøvere med invitasjoner til å delta. Intervjuene ble gjennomført på et møterom på hotellet som er godt skjermet for forstyrrelser. Både lokasjonen og jeg som intervjuer er ukjent for utøveren i det de stiller opp til intervju. Atmosfæren oppleves likevel som avslappet da de er på en samling hvor de er en del av konteksten som diskuteres i oppgaven.

En utfordring ved å gjennomføre intervju på samling som går over få dager er at utøverne er opptatt med andre oppgaver og foredrag, og dermed har begrenset med tid

til å stille opp til intervju. For å imøtekomme denne utfordringen fikk informantene selv velge tidspunkt. Dette resulterte i at jeg fikk gjennomført fem av intervjuene på samlingen. Det siste intervjuet ble gjennomført på et møterom ved en utdanningsinstitusjon som også var skjermet. Jeg hadde samtidig henvendt meg til og avtalt med flere utøvere, men intervjuene ble ikke gjennomført da kommunikasjonen med utøverne opphørte grunnet manglende svar fra deres side. Jeg hadde eksempelvis fått avtalt to intervjuer, men da koronapandemien inntraff fikk jeg ikke muligheten til å gjennomføre intervjuet som planlagt. Vi avtalte å gjennomføre intervjuene via telefon, men også i dette tilfellet opphørte kommunikasjonen og antallet intervjuet endte derfor på seks.

Målsettingen for studien var å gjennomføre åtte intervjuer. Etter å ha gjennomført seks intervjuer vurderte jeg datamaterialet til å være tilstrekkelig for å vurdere holdninger blant ungdom da rike beskrivelser fra utøverne som ble intervjuet. De seks intervjuene har ført til at jeg har fått tak på ulike erfaringer og opplevelser i tilknytning bruk av PM i idrett. De seks utøverne kommer fra ulike disipliner og skapte en bredde i utvalget som gjør det aktuelt å skrive om en «gruppe» friidrettsutøvere. Samtidig er kjønn og kraftutholdenhetsforholdet balansert i oppgaven og det vil dermed være mulig å belyse bakgrunnen for disse forståelsene i et bredere perspektiv. Antall utøvere mellom 16-19 år var tilstrekkelig representert i hver gruppe på rekrutteringslandslaget. Det vil derfor å uproblematisk å vise til kjønn og om det var et utsagn fra en eksplosiv- eller utholdenhetsutøver som står bak utdragene i resultat og diskusjonskapittelet. Det inkluderes utdrag fra alle de seks utøverne i diskusjonskapittelet og får dermed hver sin stemme lagt frem.

3.5 Databehandling

Kvalitativ metode deles ofte i to fremgangsmåter; respektivt induktiv- og teoretisk analyse. Disse metodene beskriver vektleggingen av teori i forløpet av dataanalysen. Ved en induktiv fremgangsmåte er forskeren mer opptatt av hva som er de mest treffende observasjonene underveis i studien (Johannessen, Rafoss & Rasmussen, 2018). Dette skiller seg fra en teoretisk analyse hvor man er interessert i utvalgte deler av dataen med utgangspunkt i en bakenforliggende teoretisk agenda. Jeg har arbeidet induktivt med analysen, og valgt hva som er relevant underveis i analysen fremfor å lete

etter svar med en spesifikk teori. Problemstillingen er likevel teoretisk informert, og påvirker at jeg leter etter holdninger i dataene. Jeg vil i resultat- og diskusjonskapittelet gjøre rede for funn som man kan diskutere i forhold til eksisterende forskning og teori. Det har ikke vært et formål i studien å teste dataene mot en teori eller tidligere forskning, men heller benytte teorien til å gi ramme inn temaene som ble satt sammen i analysen, og aktualiserer hvorfor det var relevant å diskutere om holdninger i en sosial kontekst. Jeg vekslet på å arbeide med resultat- og diskusjonskapittelet og teorikapittelet, for at dataene skal være med på å styre hva som er viktige funn. Innholdet er da fundert på hva jeg mener har vært interessant.

I arbeidet med databehandlingen har jeg gjennomført en tematisk analyse som er en av de mest brukte formene for analyse. Tematisk analyse innebærer å lete etter gjentakende mønstre eller meninger på tvers av datasett for å identifisere temaer (Braun & Clarke, 2006; Guest, MacQueen & Namey, 2012). I denne studien foregikk analysen i tråd med Braun og Clarke (2006) sin fremgangsmåte for tematisk analyse. Forskeren er da interessert i mønstre i dataene. Det at en sak gjentas mange ganger eller blir lagt stor vekt på betyr ikke nødvendigvis at dette poenget er viktig. Det er derfor opp til forskeren å avgjøre hvilke momenter som er viktig i besvarelsen som er best egnet for å svare på problemstillingen som studien tar utgangspunkt i. For at andre skal kunne etterprøve forskning er det viktig å legge frem en detaljert beskrivelse av fremgangsmåten.

Det første steget i databehandling til Braun og Clarke (2006) er å transkribere dataen fra intervjuet. Mergenthaler og Stinson (1992) har utarbeidet retningslinjer for hvordan transkripsjonen skal gjennomføres. I følge denne standarden skal diskusjonen på lydopptakene transkriberes på en måte som gir en så representativ versjon av diskusjonen i intervjuene som mulig. Jeg transkriberer samtidig alle utsagn for å gjenskape en eksakt reproduksjon av intervjuene. For å bevare personvernet til informantene oversettes dialekt til bokmål så langt det er mulig. Jeg etablerte i forkant en standard for hvordan transkripsjonen skulle foregå og disse reglene gjaldt for hele prosessen. Disse reglene skal i følge Mergenthaler og Stinson (1992) være «intellectually intelligent». Det skal dermed være begrenset med regler og de som er valgt skal være enkle å forstå. Med utgangspunkt i disse retningslinjene transkriberte jeg

derfor nærmest ordrett med et tydelig skille mellom meg som intervjuer og informanten. Jeg inkluderte alle pauser og lyder som viser til usikkerhet eller betenkning.

Transkripsjonen og lydopptakene danner fundamentet for analysen av datasettene. I det andre steget ble både transkripsjonen og lydopptakene gjennomgått for å få et overblikk over mulige koder og temaer som skulle benyttes i det neste steget i den tematiske analysen. Jeg innledet deretter arbeidet med å skape de første kodene. Kodingen ble foretatt manuelt ved å sortere svarene med ulike fargekoder. Hele teksten måtte derfor gjennomgås for å innhente data som er relevant for hver kode. Ved kodingen var jeg opptatt av både de semantiske og latente meningene ved dataene. Jeg var da opptatt av å holde meg nærme meningene som er delt klart og tydelig under intervju, samtidig som jeg åpner for å finne meninger som ikke er like tydelige (Braun & Clarke, 2006).

I det tredje steget sorteres kodende videre inn i temaer ved å sette de ulike utdragene sammen for å vise til mønstre. Dette er de temaene som kommer til uttrykk i utsagnene, og ikke ved fortolkning av en dypere mening (Braun & Clarke, 2006). Det fjerde steget innebærer at forskeren vurderer om temaene stemmer overens med kodene og hele datasettet. Dette gjøres ved å skape det Braun og Clarke (2006) referer til et «thematic map» som er et tankekart over temaene som viser til forholdene mellom de ulike temaene. I steg fem arbeider forskeren med presisering av de definisjonene eller beskrivelsene som benyttes for å vise til hva et tema faktisk omhandler. Dataen måtte derfor omorganiseres for å vise til en tydelig narrativ som er representativ for den empirien som er lagt frem.

Det siste steget innebærer rapporteringen. Analysen skal bidra til at forskeren i diskusjonen besvarer de viktigste forskningsspørsmålene i studien. Fremfor å gjengi en tematisk beskrivelse av hele datasettet, valgte jeg å fokusere på noen utvalgte temaer som belyser innflytelse fra den sosiale konteksten. Temaene er valgt basert på det som gir svar på problemstillingen i oppgaven, og jeg gikk derfor frem og tilbake mellom analysen og forskningsspørsmålet for å sørge for at temaene er relevante for studien. I selve rapporteringen må det rapporteres med tilstrekkelig bevis, eller utdrag fra dataen, til å vise til reelle forhold. Man må derfor finne en balanse på hva som er nok informasjon. Det må samtidig være tilstrekkelig med utdrag fra dataen til å vise til temaene i teksten.

Til sammen ble det fremstilt 60 koder, fordelt på alle intervjuene. Veien videre gikk i å samle koder i potensielle temaer ved å ta i bruk et tankekart som satte kodene i sammenheng. Etter å ha laget denne oversikten ble alle utdrag som er relevante for hvert enkelt potensielt tema samlet. De 60 kodene ble satt sammen til 11 temaer i diskusjonskapittelet. Det første temaet er kjennskap, og tar i betraktning hvilke PM utøverne kjenner til. Deretter er temaene inndelt i ulike aktører eller sosiale kontekster som bidrar til å forstå hva som har påvirkning på deres holdninger. Temaene plasseres innenfor systemene i min adaptasjon av Bronfenbrenners modell.

3.6 *Forskningsetiske overveielser*

I følge Dalland (2017) kreves det etiske overveielser av all forskning som handler om mennesker. Prosjektet ble meldt til Norsk Senter for Forskningsdata (NSD) ettersom det behandler personopplysninger og innhenting av data ble igangsatt først etter søknaden til NSD ble godkjent den 11.10.2019. NSD vurderer tiltak for personvern og informasjonssikkerhet. Søknaden gjorde rede for hvordan innhenting av data skulle foregå og hvordan dataen ville brukes. Den viser også at behandlingen av personopplysninger er i samsvar med personvernlovgivning da samtykke til å delta er frivillig, spesifikk, informert, utvetydig dokumentert og kan hentes tilbake. Samtykke gjøres rede for i informasjonsskrivet som sendes til utøveren. Informasjonsskrivet gjøre rede for formålet med prosjektet, hva som kreves av deltakerne, hvilke rettigheter de har og potensielle konsekvenser av å delta (Laake, Olsen & Benestad, 2008). Ved oppmøte til intervju signerer utøveren på samtykkeerklæringen. De blir også forklart hovedtrekkene i skrivet muntlig i forkant av intervjuet. Flere av utøverne som deltar i prosjektet er under 18 år. Mindreårige etter fylte 16 år kan som følge av disse reglene samtykke til å delta så lenge risikoen eller ulempen av å delta er ubetydelig, personen ikke motsetter seg å delta og at forskningen kan være til nytte for vedkommende eller de av samme tilstand.

Da jeg i intervjuguiden planla å stille spørsmål om hva en trener kan ha å si for å forstå utøvernes holdninger, ble det også tatt stilling til personvern hensynet til treneren. I forkant av intervjuene var også utøvernes trenere informert om prosjektet i et eget informasjonsskriv, og forespurt om å gi samtykke til å la sine utøvere snakke om

opplysninger som kan kobles opp mot dem. Trenerne ble kontaktet på e-post etter at utøverne i forkant av intervjuene, men etter at utøverne hadde takket ja til å delta i prosjektet. Jeg hadde ikke som hensikt å identifisere treneren under intervjuene, eller hente inn personavslørende opplysninger under intervjuene. Under intervjuene benyttet både deltakerne, og jeg som intervjuer, begrepet «treneren» for å omtale disse personene.

Til tross for at jeg ikke undersøker den individuelle informantens atferd i min studie, oppstår det en risiko for at utøverne deler egne erfaringer eller personopplysninger som andre kjenner til. For å hindre avsløringer behandles all data konfidensielt, og de opplysningene som legges frem i rapporten blir anonymisert eller omskrevet for å ha samme mening i rapporteringen. I rapporteringen er informantene oppført som «utøver 1», «utøver 2» og så videre. I de tilfellene utøveren utleverer sin egen bruk og erfaringer benyttes heller ikke denne betegnelsen. Informasjon som ikke kan anonymiseres og kan avsløre deltakere vil ikke publiseres i oppgaven (Laake et al., 2008). Etersom jeg har tatt direkte kontakt med utøverne er det kun jeg som har oversikt over hvem som intervjues. For å bevare personvernet stilles det også krav til sikker oppbevaring av data og personopplysninger. Dataen låses bort i fysisk form og krypteres i elektronisk form.

3.7 Overveielser knyttet til utøvernes rolle i studien

Kvalitative studier bidrar til å få innblikk i prosesser og begrunnelser i større grad enn det man vil gjøre i et standardisert spørreskjema. Jeg kan da få tak i de individuelle holdningene til utøverne i min studie, og det åpnes opp for å få nye perspektiver som det i utgangspunktet ikke har blitt forsøkt å hente ut. Utøverne i min studie ville dermed kunne selv vise til prosesser og begrunnelser som de selv forstår er relevant. Det er samtidig viktig å trekke frem at ved studier kan en ikke fullt og helt få tilgang til informantens faktiske holdninger. Dette kommer til uttrykk i Randall og Phoenix' (2009) «the problem with truth in qualitative interviews: reflections from a narrative perspective». Utsagnene har blitt gitt i en bestemt intersubjektiv kontekst hvor faktorer som formålet med intervjuet, maktforholdet mellom intervjueren og informanten og tid og sted bidrar til å forme utøverens svar. Informantene er også forskjellige og det vil dermed også være forskjeller i hvor tydelige de er i intervjuene og omfanget på deres svar (Randall & Phoenix, 2009).

Det er flere faktorer som påvirker hvilken informasjon som legges frem. Informanten gjengir ikke nødvendigvis en nøyaktig skildring av en historie, men sin tolkning og hukommelse av en historie. Skildringene baserer seg på vedkommende sin forståelse av en livsverden ved øyeblikket historien eller meningen blir fortalt. De uttrykker sine holdninger basert på et narrativ de forteller seg selv om hvem de har vært, hvem de er nå og hvem de ønsker å bli. Hvis de er del av et miljø, som friidrettsutøverne er i dette tilfelle, vil de kunne fortelle og diskutere på en måte som gjenspeiler det miljøet eller subkulturen de er eller ønske å bli en del av (Randall & Phoenix, 2009).

En faktor som kan skape en mulig uoverensstemmelse mellom utøverens faktiske og fortalte holdning er evnen til å benytte seg av riktige begreper og utsagn til å beskrive deres tanker (Randall & Phoenix, 2009). Det kan være en utfordring å gjengi riktige forklaringer om de komplekse temaene som diskuteres i denne studien. Enkelte kan også oppgi en historie eller holdning med hensikt om å beskytte seg selv eller andre. Utøverne kan oppgi svar som er det som fremstår som moralsk riktig. Det kan hende at de tar hensyn gråsonetematikken som befinner seg i idrettsverden. Informantene kan også være usikre. Usikkerheten eller deres ønske om å fremstå som moralske karakterer kan dermed bidra til å skape andre svar enn det de faktisk mener, men også skape utydelige svar. Som belyst tidligere i metodekapittelet vil informasjon knyttet til bruken av prestasjonsfremmende midler oppleves som sensitiv informasjon hvor man trer inn i en gråsoner. Jeg ønsker derfor ikke å stille spørsmål som direkte henvender seg til utøvernes personlige bruk.

3.8 Overveielser av min rolle

En annen overveielse som må gjøres er å gjøre rede for min rolle i studien (Kvale et al., 2015). Jeg har to styreverv i to av norsk friidretts største idrettsorganisasjoner og har selv drevet med friidrett i 14 år. Jeg har dermed tilhørt det samme miljøet som utøverne er en del av og som diskuteres i intervjuene. Vervene og oppgavene min i friidretten omfatter i stor grad kontakt med ansatte og prosjektledere i friidretten fremfor de aktive utøverne. Det er derfor det sosiale miljøet som kan ha betydning på interaksjonen mellom utøverne og jeg i intervjuet. Jeg har ingen relasjoner til noen av deltakerne. Aldersforskjellen mellom meg og deltakerne er samtidig stor nok til at vi ikke har vært

konkurrenter eller møtes jevnlig på friidrettsbanen. Det var heller ingen av utøverne som uttrykte at de kjente meg igjen. Min bakgrunn fra friidrett skal derfor ha hatt minimal innflytelse på intervjuforløpet.

Det er et mål om at bakgrunnen min skal ha en begrenset påvirkning på rapporteringen av resultatene. Jeg må anerkjenne at min bakgrunn fra friidrett som tilrettelegger for en forforståelse av tematikken. Jeg har selv vært en utøver med ambisjoner om å prestere på et høyere nivå da jeg var på utøvernes alder. Jeg har da vært en utøver som har møtt på utfordringer jevnlig i jakten på gode plasseringer. Jeg har dermed måtte håndtere disse utfordringene og er kjent med råd som har kommet fra andre. Jeg har vært en del av et treningsmiljø hvor jeg har egne erfaringer med hva som sies og gjøres når det gjelder bruken av PM. Jeg har også selv ønsket å være en del av en idrettskultur med sterke holdninger mot doping, juks og handlinger som går på bekostning av sikkerheten til utøverne. Disse holdningene har blitt formet av en aktiv friidrettskarriere, et engasjement som ivrig TV-seer og publikum og utdanningen. Jeg er på nåværende tidspunkt eldre enn det utøverne er og mine holdninger og forståelser er sannsynligvis disse synspunktene er mer modnet enn det de var da jeg var på utøvernes alder.

Grunnet mine tidligere erfaringer er det viktig å være åpen for nye perspektiver. Det vil samtidig være viktig å redusere betydningen av forforståelsen for å forstå seg på ungdom sin livsverden. Ungdom er på et annet stadium i livet og i lys av teorien vil det være kontekstuelle forhold som er gjeldende i større eller mindre grad da jeg var utøver. Det er også individuelle- og gruppebaserte forskjeller som gjør at det ikke er mulig å generalisere min forståelse til andre friidrettsgrupper eller individer. En måte å gå frem på for å redusere denne forforståelsen er ved gjennomføre grundige analyser av datasettene som svarer spesifikt på problemstillingen (Le Compte, 2000; Noble & Smith, 2015)

3.9 Vurdering av reliabilitet og validitet

I forskning diskuterer man ofte validiteten og reliabiliteten ved et prosjekt. Dette viser til kvaliteten på forskningen som er gjennomført. Det er vanlig å vurdere validitet og reliabilitet i kvantitative studier (Appleton, 1995). Validitet handler om å vurdere hvorvidt forskeren undersøker det fenomenet man har hatt som hensikt og undersøke,

mens reliabilitet vurderer om forskningen som er gjennomført er pålitelig (Thagaard, 2013). Bruken av terminologien validitet og reliabilitet ved kvalitativ forskning har derimot blitt kritisert. Dette skyldes ulike konsepter og terminologier ved vurdering blant ulike forskere. Forskere har derfor tatt i bruk begrepene «truth value, applicability, consistency and neutrality» for å lage et rammeverk for å vurdere validiteten og reliabiliteten ved kvalitative studier (Appleton, 1995; Noble & Smith, 2015).

Lincoln og Guba (1985) hevder at man skal vurdere studien ut ifra dens kredibilitet eller «truth value». Dette kan vurderes ved å se om beskrivelsene skildrer de faktiske forholdene som informanten ville ha kjent seg igjen i. Det har blitt forsøkt å gjennomføre en analyse som er så transparent som mulig, og åpen for nye perspektiver, for å få et best mulig innblikk i utøvernes holdninger. Det finnes muligheter for flere tolkninger enn det som legges frem i rapporten. Dermed må de tolkningene som fremlegges i dette prosjektet være tydelige og klare, og være et produkt av kritisk refleksjon (Noble & Smith, 2015). Dette gjøres for å minimere metodologisk bias fra meg som forsker. Det er ikke mulig å eliminere bias fullstendig. Det er derfor viktig at den dataen som legges frem i diskusjonen er empirinært. Det er viktig å ta med alt fra et utdrag som er relevant og som viser til virkeligheten.

Det snakkes ofte om at kvalitative studier er lite generaliserbare, men dette er i følge Smith (2018) en misforståelse. Hensikten med kvalitative studier er ikke å kunne generalisere funnene i statistisk forstand, men heller å studere sammenhenger og komplekse helheter hos et mindre utvalg. Lincoln og Guba (1985) mener derfor at ekstern validitet bør erstattes med «applicability», som er en betraktning om funnene kan være generaliserbare. Jeg undersøker holdninger blant en utvalgt gruppe unge, norske friidrettsutøvere. Resultatene kan generaliseres til utøvere i andre idretter og ungdom fra andre land. Dette kan vises til ved naturalistisk eller overførbar generalisering. Naturalistisk generalisering baserer seg på at leseren kan gjenkjenne seg eller se forskjeller i datamaterialet som legges frem. Overførbarhet tar utgangspunkt i at funnene kan overføres til andre settinger og skape handling. For å vurdere om funnene i dette studien er generaliserbare vil det derfor være viktig å legge frem detaljerte beskrivelser og tolkninger som både forskeren og den som leser kan ilegge mening. Det er også mulig å vise til analytisk generalisering som viser til de samme funnene i annen forskning. Det er viktig å ikke fremsette for store krav til generaliserbarhet, men heller

vise til funn som kan være generaliserbare (Smith, 2018). Det er samtidig viktig å vise til forhold som ikke er generaliserbare. Ikke alle har som hensikt å generalisere.

Noble og Smith (2015) skriver at forskningen er pålitelig når analysemetoden er konsistent og forskeren gjør rede for sin personlige og metodisk bias. Lincoln og Guba (1985) definerer også reliabilitet ved «consistency». Consistency, handler også om pålitelighet, som demonstreres gjennom klare og tydelige valg. Disse valgene skal også er transparent for leseren. Lincoln og Guba (1985) har også innført en fjerde vurdering som heter «neutrality». Dette er oppnådd når de tre første punktene er tatt i betraktning og man er innforstått med betydning av sitt filosofiske standpunkt (Appleton, 1995; Noble & Smith, 2015). Reliabilitet som omhandler både consistency og neutrality ved denne studien vil dermed sikres gjennom kritisk refleksjon rundt min rolle og mine forforståelser. Jeg gjør derfor tydelig rede for valg av metode, analysen og begrensninger ved studien.

4. Resultater og diskusjon

Resultat og diskusjonskapittelet har som hensikt å drøfte hovedproblemstillingen ved hjelp av underproblemstillingene som ble beskrevet i introduksjonen. Delkapittel 1 innledes med å vise til utøvernes kjennskap til, og ulike erfaringer med bruk av PM i idrett. Deretter vil jeg i delkapittel 2 redegjøre for eksempler på evalueringer utøvernes gjør på PM. Videre i delkapittelet vil jeg diskutere hva som har påvirkning på grensettingen til ungdomsutøverne. Også i delkapittel 2 blir det trukket frem flere eksempler på hvor utøverne gir inntrykk av at de setter grenser. Hvor de setter grenser diskuteres vekselvis med hva som har påvirkning på grensesettingen i resultat og diskusjonskapittelet, da et og samme utdrag omfavner svar på begge spørsmålene ved flere anledninger.

Teorikapittelet begynte med en gjennomgang av faktorer som kan ha påvirkning i makrosystemet. I diskusjonskapittelet snus rekkefølgen, og det innledes med en gjennomgang av påvirkningen nærme relasjoner kan ha på grensesettingen til ungdomsutøverne. Valget om å snu på disposisjonen begrunnes med en gjennom datainnsamling og intervju, hvor det fremstår som om dataene om mikro og mesosystemet er det viktigste for å forstå utøvernes holdninger til PM i idrett. Det er individene eller gruppene i mikro og mesosystemet som utøverne forholder seg til mest, og samtidig de som påvirker dem i størst grad. Noen av aktørene i mikrosystemet og mesosystemet fremstår mer relevante enn andre.

Deretter legger jeg frem funn som gjelder påvirkning fra eksosystemet og makrosystemet. Ved de semistrukturerte intervjuene prøvde jeg som intervjuer til å være innom de temaene jeg mener kan være sentrale for å gi svar på problemstillingen, og forsøkte å være innom forholdene i ekso- og mikrosystemet. Da det ikke var en fast struktur på intervjuene var utøverne med på å styre de temaene de ønsket å utdype. Dataene tegner et bilde av at aktørene, de sosiale prosessene og den sosiale konteksten i ekso- og makrosystemet er betydningsfulle for å forstå utøvernes holdninger til PM, men er diskutert i mindre grad enn mikro- og mesosystemet. Det at det var en overvekt av data som gjelder mikro og mesosystemet kan forstås som om forholdene i ekso- og makrosystemet er mindre viktige for å forstå utøverne i min studie sine holdninger.

4.1 Hvilke former for PM er kjent for utøverne?

Utøvernes synspunkt eller meningsdannelse baserer seg på kjennskap til bruk av og informasjon om PM. Alle utøverne som deltar i denne studien sier at de kjenner til bruk av PM som kosttilskudd eller medikamenter i idrett. Utøverne svarer blant annet følgende ved spørsmål om hvilken kjennskap de har til bruk av PM i idrett:

Utøver 3, eksplosiv gren, jente: *Ja kosttilskudd, magnesium, og .... D-vitamin.*

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: *Ja det er jo folk som kjøper seg proteinpulver og sånt.*

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: *Har noen kompiser som spiller fotball, og bare fått beskjed om å proppe i seg i smertestillende, selv om de er skadet.*

Utøver 5, utholdenhetsgren, jente: *For det er vanlig for ganske mange. Spesielt jenter, å bruke sånt jern og sånn.*

Utøver 6, utholdenhetsgren, gutt: *Altså jeg tror det er som mye annet, at det jo litt kosttilskudd og medikamenter i friidrett ...*

Utøver 1, eksplosiv gren, gutt: *Så har du jo type sink, magnesium b12, litt mer mineraler eller tilskudd da, som folk som trener mye på den måten har bruk for ...*

Utøverne kommuniserer dermed det de forbinder med begrepene «kosttilskudd» og «medikamenter». De snakker om PM som er benyttet i stort omfang både i og utenfor idrett (Mottram & Chester, 2018). I løpet av intervjuene fortalte utøverne om bruk av PM på flere nivåer i friidrett, i andre idretter, blant venner utenfor treningsgruppen og andre som trener.

Selv om jeg er interessert i midlene som brukes med hensikt for å fremme prestasjonen, snakker ungdomsutøverne på eget initiativ om bruk av PM utenfor organisert idrett hvor individer tar diverse midler for å få effekt av trening. Det er ikke uvanlig at utøverne i min studie trekker slutninger mellom PM, og de som er aktive på treningsentre. De samme midlene som brukes med intensjon om å fremme prestasjoner, kan også benyttes til «body image enhancement» som Chester og McVeigh (2018) har skrevet om. En

utøver snakker særlig om et miljø på treningssenteret med høy forekomst av farmakologiske midler.

Utøver 1, eksplosiv gren, gutt: *Det er mange av de som er mye og pumper på gymmen som tar kreatin og proteinpulver og alt det der.*

Det refereres til at erfaringene med PM er gjort i en større sosial kontekst, og de er ikke avgrenset til idrett. Utøveren velger å fortelle om hendelser og aktivitet utenfor idrett. Det kan fremstå som om det er utøveren opplever at PM tas i et mye større omfang utenfor friidrett. Forklaringen kan også vurderes som en strategi for å ikke snakke om eget bruk eller de faktiske forholdene i idrett. Utøveren kan innta en beskyttende rolle når det gjelder friidrett. Utøverne snakker da om forutsetninger i et miljø de selv er en del av. Assosiasjonen mellom friidrettsmiljøet og egen identitet kan ha påvirkning på svarene som gis, da utøveren ønsker at vedkommende selv eller friidrettsmiljøet skal fremstå på en bestemt måte i intervjuet (Randall & Phoenix, 2009). De aller fleste ønsker heller ikke å dele informasjon som kan oppleves som sensitivt. Det er eksempelvis ingen av utøverne som oppgir å ha personlig kjennskap til doping. Utøverne har likevel hørt og lest mye om doping. En utøver har blant annet blitt fortalt historier om mennesker som har valgt å benytte seg av doping.

Utøver 4, utholdenhetsgren, jente: *Når Antidoping Norge var hos oss, så sa de jo at fotballspillere i femte divisjon ble tatt for doping. Fordi de skulle bli større på treningssenter.*

I utdraget ovenfor skrives det om bruk av dopingmidler blant idrettsutøvere, men ikke med intensjon om å bli bedre fotballspillere. Utøveren assosierer doping heller i størst grad med vektløfting på treningssenteret hvor det tas for å oppnå et ønsket kroppsideal. Flere av utøverne i denne studien setter derfor bruken av doping i sammenheng med personer som ønsker å bygge muskler fremfor å bedrive idrett. Dette kommer frem i følgende utdrag:

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: *Jeg tror det er mye mer doping i amatøriddrett da. Også er det med sånne som drar og pumper litt på gymmen og.*

En utøver rettet mistanke mot en bekjent som hun tror benytter doping med formål om bygge kropp. Ved spørsmål om kjennskap til om andre har benyttet seg av doping, svarer utøveren:

Utøver 3, eksplosiv idrett, jente: Men jeg vet at det er en (...) jeg lurte på om han har gått på noe, han ble plutselig veldig svær og begynte med styrkeløft og sånt. Det er jo gjerne de som ikke er profesjonelle og satser som kommer inn i andre miljøer og begynner.

Utøveren oppgir dermed at hun kjenner til bruk av tillatte PM i friidrett, men ikke bruk av forbudte midler. Ved spørsmål om hvilken kjennskap de har til PM i friidrett er det sannsynlig at respondenter holder tilbake info om handlinger som forbudte eller sosiale avvik. Det er det en mulighet for at utøverne kun oppgir de midlene som de ikke anser å være i en gråsoner eller er forbudt. Jeg får ikke nødvendigvis et fullstendig bilde av den faktiske konteksten. Som Randall & Phoenix (2009) skriver, vil de kunne beskytte seg selv eller andre. Likevel har studier som utført av Loland, Kristiansen og Vaagbø (2003) og Hansen, Breivik og Loland (2019) vist at norske utøvere uttrykker sterke holdninger mot doping, men at det rapporteres enn større spredning i holdninger til tillatte PM.

Ved spørsmål om kosttilskudd og medikamenter er det også flere utøvere som fremstår usikre på hva det er snakk om. Dette kan skyldes usikkerhet som følge av gråsonetematikken PM stadig forbindes med. Dette kan demonstreres ved at man ikke er helt sikker på hva kosttilskudd og medikamenter egentlig er. Utøverne er unge, og som forskning har vist er det mange utøvere som har lite kunnskap om prestasjonsmidler (Diehl et al., 2012). Jeg kan se tegn til usikkerhet hos to utøvere ved følgende utdrag:

Utøver 5, utholdenhetsgren, jente: Ehh .... altså hvis kosttilskudd er sånn vitaminer og sånt, så tror jeg, ja da kjenner jeg på en måte til det.

Utøver 3, eksplosiv gren, jente: Nei, det tror jeg ikke. Eller jeg vet ikke ... jo sikkert noe ... medikamenter eller kreatin eller noe.

Utøverne har blitt spurt om hvilke PM de kjenner til i idrett. De fremstår usikre på hva som faller inn under denne kategorien. De kan forstås som utøverne ikke er trygge på hvilke midler det er interesse for i studien. Intervjusituasjonen kan samtidig være en ny situasjon for utøverne, og det å ta i bruk riktige begreper og setninger kan være en utfordring (Randall & Phoenix, 2009). Utøverne har ikke nødvendigvis anvendt faste definisjoner og inndelinger på PM. Usikkerheten er likevel et interessant funn, da denne utydigheten kan forstås som om utøverne mener temaet er kompleks. Jeg spør også utøverne hvor de henter ut informasjon om PM og antidoping fra. En utøver mener også selv at han ikke vet så mye om temaet, og heller ikke hvor han skal hente ut informasjon fra.

Utøver 6, utholdenhetsgren, gutt: Jeg vet ikke ... Jeg hadde kanskje snakket med treneren min. Ikke nødvendigvis fordi treneren min vet det, men da kan treneren min hjelpe til å finne informasjonen da. Hvor man kan finne bedre informasjon på det.

Dette utdraget viser samtidig at utøvere stoler på trenere til å gi hjelpe dem, selv om treneren ikke nødvendigvis har mer kompetanse på problematikken i temaene. Dette er et sentralt tema som belyses senere i kapitlet, hvor jeg diskuterer utøver-trener relasjonen. Jeg har til nå lagt frem eksempler på PM som utøverne har kjennskap til, og formulert sin mening om. Jeg vil videre diskutere hva som påvirker utøvernes holdninger, og hvordan det kan forstås.

4.2 Mikro- og mesosystemet

I min studie gjaldt den største andelen av dataene forhold som befant seg i utøvernes mikro- og mesosystem. Delkapitlet innledes med å diskutere hvilke konsekvenser utøverne mener bruk av PM kan ha for utøvere som seg selv. Det vil deretter legges frem utdrag som belyser påvirkning fra sentrale personer som trenere, venner, familie og helsepersonell på deres holdninger til PM. Utøvernes holdninger formes i en sosial kontekst, og dermed vil samspillet mellom disse aktørene også være relevant for å forstå holdningene. Det vises til begge systemene samtidig i det neste kapitlet.

4.2.1 Konsekvenser av PM-bruk

En vurdering av konsekvenser som positive eller negative er i følge Ajzen & Madden (1986) en indikator på atferden til et individ. Det er en vurdering av hvilke konsekvenser handlingen vil ha for utøveren selv, de subjektive normene hos sentrale personer rundt utøveren og hvorvidt utøveren mener handlingen er lett å kontrollere. Dette avgjør om et individ gjennomfører handlingen. Da jeg undersøker utøveres holdninger til PM, er det relevant å se på hvilke konsekvenser utøverne mener bruk av PM kan ha og hvorvidt det er lett å kontrollere konsekvensene. I denne studien uttrykker ungdomsutøverne ulik oppfatning av risiko. To utøvere snakker om bruken av kosttilskudd, og vurderer bruken til å være lite farlig. Den første utøveren sier:

Utøver 5, utholdenhetsgren, jente: *Jeg føler for eksempel ikke at kosttilskudd er noe som er farlig, eller noe som forbedrer noe særlig.*

Samtlige utøvere har gjennomført ADNO sitt Ren Utøver program som varsler om faren for kontaminering ved bruken av kosttilskudd, men utøveren fra utdraget ovenfor uttrykker likevel ikke noe negative assosiasjoner til tillatte kosttilskudd. En annen utøver oppgir også at hun ikke tror bruk av PM er farlig. Vedkommende tror ikke hun eller venner vil utsettes for den samme kontaminering eller feilpraksisen slik vi har sett flere eksempler av i idrett de senere årene.

Utøver 4, utholdenhetsgren, jente: *Jeg tror folk ser på det sånn som, at eller, at de ikke kommer til å skje, så urealistisk at de kommer til å få i seg noe. (...) Fordi sånn som når Therese Johaug ble tatt da, var det ikke noen som gikk rundt og sa, det kan skje med oss og, ikke i gruppen min hvert fall.*

En utøver som ser positive konsekvenser fremfor negative vil ha flere insentiver for å benytte seg av PM enn andre som bryter med en av disse faktorene. Utøveren mener likevel ikke at bruken vil ha store positive konsekvenser da det heller ikke er noe som *forbedrer noe særlig* (Utøver 5, utholdenhetsidrett, jente), og lovlig PM assosieres dermed ikke med sterke prestasjoner. Selv om de to første utøverne har hevdet at det ikke var farlig å benytte seg av kosttilskudd, er ikke alle de andre utøverne enig i denne

påstanden. Det er enkelte av utøverne i studien som forbinder bruk av PM med større risiko. Bekymringen uttrykkes ved følgende utdrag.

Utøver 3, eksplosiv gren, jente: *Jeg tror det (snakker om forbudte stoffer) er veldig lett å få i seg. Det jeg har fått inntrykk er at man må være obs på å ikke få i seg noe ulovlig.*

Eventuell bruk av PM kan dermed føre med seg negative konsekvenser. Blant annet trekker en av utøverne frem muligheten for å få i seg et forbudt PM. Fra et cost-benefit perspektiv vil man kunne veie de positive konsekvensene utøveren mener at PM vil ha, mot de negative konsekvensene, og slik forsøke å kartlegge utøverens holdninger. I følge Ajzen og Madden (1986) er derimot atferd styrt av mer enn en overveielse. Det tas samtidig stilling til hva andre vil mene. I forbindelse med dopingdommer snakker ungdomsutøverne også om de sosiale konsekvensene bruken kan ha. Hva andre viktige mennesker mener om saken blir derfor avgjørende. Ungdomsutøverne frykter å bli sett ned på dersom de skulle få i seg et forbudt stoff gjennom kontaminering. Utøvere som har blitt tatt i doping blir i følge ungdomsutøverne sett ned på av andre utøvere og sine bekjente. Dette kommuniseres ved følgende utdrag.

Utøver 6, utholdenhetsgren, gutt: *Jeg tror det er vanskelig. Jeg tror man aldri blir ferdig med det egentlig. Eh ... og det vil liksom alltid henge over deg da. At du har den dommen. Så jeg tror det er vanskelig for de personene (...) Ehm ... Det kan også være sånne helsemessige da. Det er jo veldig mange dopingmidler og sånn som gjør at man kan slite med ting. Og det resten av livet og. Og det er det jo ikke verdt. (...) Men man blir liksom fort ferdig med det da. Jeg føler at man blir mye fortere ferdig med det enn hvis man har faktisk dopet seg.*

Utøveren dømmer andre utøvere når det har blitt avgitt en positiv dopingprøve fordi det fremstår som om man har tatt en snarvei for å bli best. Utøveren som står bak forrige utdrag snakker om en større aksept for å komme tilbake til idrett dersom det først klares å bevise at prøven er positiv grunnet kontaminering eller feilpraksis. Utøveren er oppmerksom på at det er mulig å få i seg forbudte PM ved en feil. Det skapes et skille mellom utøvere som bevisst har gått inn for å hente en fordel på konkurrentene og utøvere som klarer å bevise at den positive prøven er levert uten at man selv står ansvarlig for resultatet. I den forbindelse blir det en subjektiv vurdering hos individet hvorvidt utøveren som har levert en positiv dopingprøve har oppgitt en troverdig

forklaring. Hvis utøveren opplever dopingdommen som en konsekvens av intensjonal bruk vil personene assosieres med negative holdninger, mens i de tilfellene hvor man kan overbevise andre om at det skyldes en feil blir en ikke kritisert i like stor grad.

Diskusjonen som er lagt frem i dette delkapittelet kan forstås som om ungdomsutøverne vurderer personlige konsekvenser av PM-bruk, og da vurderer faren for å få i seg et forbudt middel. Det ble lagt frem et utdrag som viser til sosiale konsekvenser. Det er lite aksept for å ta i bruk forbudte midler, og man står i fare for å kastes ut av et miljø dersom man har levert en positiv dopingprøve. Her kommer den sosiale konteksten inn i bilde, og det snakkes om hva personer i idrettsmiljøet rundt utøverne vil mene om et brudd på dopingreglementet. Videre vil jeg diskutere hvordan bestemte relasjoner kan ha innflytelse på utøverens holdninger til PM.

4.2.2 Utøver-trener relasjonen

Utøverne deltar i et nettverk i deres hverdagslige idrettssatsing som består av trenere, lærere, treningspartnere, medlemmer og ansatte i idrettslaget, klassekamerater, venner og familie. De deltar i ulike miljøer med ulike relasjoner til viktige personer, noe som vil i følge sosialpsykologisk og sosiologisk teori kunne skape variasjoner i holdninger til bruken av PM.

Forskere har vist at treneren har innflytelse på viktige livsvalg og dannelse av holdninger (MacNamara & Collins, 2014). Intervjuguiden inneholdt derfor spørsmål om utøver-trener relasjonen og fokuserte på om det er mulig at trenerens atferd kan påvirke utøverens holdninger til PM. Flere av utøverne er aktive i flere idrettsmiljøer og får dermed oppfølging fra flere trenere. Relasjonene til disse trenerne kan i følge tidligere forskning være avgjørende, da trygge og stabile forhold er forebyggende mot risikoatferd som doping (Erickson et al., 2015). Det er vanlig i idrett at maktforholdet er skjevt fordelt, og at treneren er den med størst myndighet. Med en slik myndighet medfører det et stort ansvar, da utøverne ofte i stor grad vil tilpasse seg trenerens ønsker og beskjeder uten at det stilles kritiske spørsmål. Manglende oppfølging eller trygghet vil kunne ha motsatt effekt.

Det eksisterer ulike typer relasjoner i samarbeidet mellom utøverne i denne studien og deres respektive trenere. Utøverne opplever en forskjellig grad av oppfølging og nærhet til trenerne. Noen utøvere i dette prosjektet er for eksempel deltakende i deres treningsplanlegging og kommuniserer med treneren om utfordringer de opplever i deres treningshverdag. Den ene utøveren føler at de har innflytelse på hva som gjøres av trening.

Utøver 1, eksplosiv gren, gutt: *Vi snakker sammen og prøver å finne et treningsprogram som er best for meg da. Ser litt på styrken og svakhetene mine også er det han som bedømmer det, også er jeg selvfølgelig med på å bestemme da.*

Utøver 1 er en av utøverne som uttrykte store ambisjoner, og tidligere forskning peker på at en utøver kan strekke seg langt for å nå sine mål og oppfylle de mange forpliktelsene som finnes i idrett. Utøveren assosierer idrett med hard trening. Ved spørsmål om hvorfor han driver med friidrett svarer vedkommende:

Utøver 1, eksplosiv gren, gutt: *Også syntes jeg generelt hard trening er noe jeg, ja, trives godt med det.*

I teorikapittelet ble den tunge belastningen i idrett trukket frem som en mulig årsak til at noen velger å benytte seg av PM. En av utøverne forteller om hvordan han, sammen med trener, forholder seg til belastningen i treningshverdagen:

Utøver 1, eksplosiv gren, gutt: *I hvert fall for min del da, så kan det bli litt mye innimellom og da sier treneren, okay, nå må vi gå litt ned også ser vi på hvordan kroppen responderer før vi da kan muligens trappe opp igjen.*

Utøveren snakker om en relasjon til trener hvor man er åpen for å gjøre endringer for å hindre skader fremfor å gjøre det maksimale av det man kan. Denne bestemmelsen gjøres i samråd med treneren, og jeg ser derfor en motsetning til den tøffe prestasjonskulturen som er skildret i forskningslitteratur på PM i idrett (Waddington, 2000; Milton-Smith, 2002; Stewart & Smith, 2008). Trening skal være tungt, men man skal ikke tøyne grensene for langt. Utøverens forhold til treneren fremstår dermed som stabilt og trygt. Til tross for at treneren bidrar til å sette en grense for treningsbelastningen, kommuniserer treneren lite om PM med utøveren. Det er noe

utøveren selv hevder at han styrer. Utøveren kan ikke huske at det har blitt sendt noen tydelige signaler fra trenere i forbindelse med PM.

Utøver 1, eksplosiv gren, gutt: Jeg har ikke fått noen spesielle råd fra friidrettstrenerne, for de friidrettstrenerne jeg har hatt har egentlig bare fokusert på det sportslige. Også tar jeg meg av mye av det som går på restitusjon og spising og kosttilskudd.

Ved bruk av PM står man, i følge forskningslitteraturen, i større fare for å innta et dopingmiddel via smitte midler som er produsert i de samme fasilitetene som middelet man selv bruker (Mathews, 2017). Utøvere som påtar seg et ansvar for å håndtere bruk av kosttilskudd og andre PM i henhold til reglementet må selv vite hvilke stoffer produktene inneholder, hvilken effekt det skal ha og hvilke andre konsekvenser middelet kan medføre. Utøvere som også påtar seg ansvar for å få behandling eller bestemmer bruk av PM selv, har også økt risiko for å komme i kontakt med personer som ikke kjenner til dopingreglementet eller som har andre holdninger til PM i følge Lentillon-Kaestner & Carstairs (2010). I lys av denne teorien kan det være hensiktsmessig at trenere eller andre sentrale personer engasjerer seg i debatten om prestasjonsmidler med utøvere.

Utøver 1 har tidligere selv benyttet seg av en rekke tillate midler. Utøveren mener at han ikke legger stor vekt på midler og at det skal gå fint å praktisere idrett uten PM, men har god innsikt i hvilke PM som kan tas, og hva det skal hjelpe til. Det er derfor en tvetydighet i utsagnet til utøver 1. Det belyses i følgende utdrag:

Utøver 1, eksplosiv gren, gutt: altså, i (idrettsgren) da ... så driver jeg mye med løfting ... og for på en måte å klare å løfte mye og for at kroppen skal tåle mye løfting da og tid, så er det veldig vanlig tilskudd med kreatin som jeg har prøvd med, og til dels fikk litt effekt av det, men etterhvert så begynte jeg å følge meg litt daff så jeg lot vær å bruke det og nå går jeg ikke på det og nå har jeg ingen planer å prøve det på nytt, jeg syntes det går helt greit uten. Men jeg vet også at det er mange kastere som bruker det og føler de har veldig god effekt. Så ja det er kanskje det da. Så har du jo type sink, magnesium b12, litt mer mineraler eller tilskudd da, som folk som trener mye på den måten har bruk for. Det er noe ZMA, som en tablett som er en blanding av disse stoffene som jeg prøvde og det er ikke noe jeg merker spesielt, du føler du kanskje blir litt bedre restituert fordi kroppen har hatt behov for disse mineralene

Selv om utøveren har forsøkt med diverse tillatte PM, uttrykker vedkommende sterke holdninger mot doping. Trygge og stabile forhold har blitt nevnt som forebyggende faktorer mot bruk av doping. Jeg har også fått et innblikk i sterke negative holdninger mot doping hos de andre utøverne i studien til tross for at det er enkelte utøvere som kommuniserer om en relasjon til treneren som kan forstås som mindre stabilt. Den ene jenta har erfart et større prestasjonsfokus i sin treningshverdag. Hun uttrykker at hun har blant annet opplevd forskjellsbehandling av utøvere basert på resultat i et miljø som er sterkt resultatorientert. For å få oppfølging fra treneren er det nødvendig å ha prestert bra på friidrettsbanen. Utøveren har kommentert:

Utøver 4, utholdenhetsgren, jente: Ehm ... sånn jeg har følt på det, som treneren jeg har hatt, han har vært veldig sånn medgangstrener. Går det bra så er han alltid tett opp på og spør alltid hvordan det går, hvordan føler du deg og? Men når det har gått litt dårlig, føler jeg at han tar litt avstand og prioriterer de utøverne som gjør det best der og da. Men han spør jo, jeg føler ikke det er så mye, det er ikke snakk om noe mer enn treningen, om hvordan du føler du deg.

Den samme fokuset på prestasjoner er synlig i utøverens treningsmiljø.

Utøver 4, utholdenhetsgren, jente: Jeg vil si at det er veldig mye fokus på seg selv. Og ... man setter seg selv kanskje før laget, det burde ikke være sånn, men det er sånn jeg ser litt på det. At det er veldig meg, før alle andre. (...) Kulturen i gruppen ... hmm ... nei det, jeg føler alle fokuserer på seg selv, og egne prestasjoner.

Treneren kan gjennom sin vektlegging av resultater bidra til å forsterke en kultur hvor gode prestasjoner går foran alt annet. I miljøer hvor man dyrker en vinnerkultur vil man i følge Hughes og Coakley (1991) og Stewart og Smith (2008) kunne forsterke ønsket om å vinne. Enkelte vil av den grunn se til PM for å oppfylle eget behov for mestring, eller for å få aksept fra andre. Utøvere kan eksempelvis ønske å bli akseptert av tilfellet treneren eller treningsgruppen. Utdraget viser til at det foregår en individualisering av utøverne i gruppen som blir diskutert, og i følge utøveren behandles man basert på hvilke resultater man har levert på friidrettsbanen. Til tross for at utøveren kommuniserer om et miljø med sterkt fokus på prestasjoner, sier at hun likevel ikke at hun opplever at PM er viktig forutsetning for å delta i idrett. Prestasjonsfokuset som

treneren har vært med på å vektlegge ser ikke ut til å ha bidratt til et større fokus på PM i dette tilfellet. Dette demonstreres ved utøverens holdning til PM:

Utøver 4, utholdenhetsgren, jente: *Fordi at det er på en måte en selvfølge at det er noe vi tar avstand fra*

Intervjuer: *Hva er det man tar avstand fra da?*

Utøver 4, utholdenhetsgren, jente: *Da tenker man jo på ... eller, når antidoping er der så er det sånn kosttilskudd og sånne ting vi ikke vet hva er da*

En annen utøver skildrer en annen type relasjon mellom seg og trener. Hun uttrykker at hun har et stort behov for at treneren gir nøye oppfølging og hun har lagt et stort ansvar på treneren for å få ut sitt potensiale. Vedkommende har tidligere fulgt programmet og trenerens beskjeder bokstavelig, men hun har til tider unnlatt å melde i fra om plager. Utøveren hevder hun tidligere ikke var selvstendig nok til å vurdere risiko selv. Utøveren er forpliktet til idrett og trenerens opplegg.

Utøver 3, jente, eksplosiv gren: *Og så kom jeg jo inn i denne klubben og følte da at jeg fikk ... og følte da at jeg fikk mer på å være med på trening for jeg følte litt sånn at han skulle få jeg ut potensialet mitt med og at jeg ville være med på å trene (...) Før var det litt sånn mer at jeg trente til treneren min sa stopp. Men nå etter det har jeg fått litt mer egne meninger.*

Treneren kan i følge Bale (2005) påføre utøveren smerte gjennom å presse dem hardt, selv om det som oftest har vært utilsiktet fra trenerens side. Trenere må derfor være oppmerksom på den belastningen som påføres utøveren og følge opp mulige plager da smerter er en av flere årsaker til bruk av PM som er oppgitt i forskning (Skarstein, 2018). Utøver 3 sier at hun nå har blitt mer selvstendig og lytter på kropp og vilje i større grad enn tidligere. Utøveren vil likevel i stor grad lytte til trenerens mening og handler i samsvar med det som blir sagt. Dette ser vi ved trenerens rådføring om kosttilskudd og medikamenter. Utøver 3 har henvendt seg til treneren med spørsmål for hva man kan gjøre ved en utfordring på trening. Anbefalingen fra treneren var å benytte seg av et lovlig PM som uttrykkes ved følgende utdrag:

Utøver 4, eksplosiv gren, jente 1: *Jo, her om dagen så fikk jeg en kraftig krampe i leggen så da spurte jeg hva man kan gjøre for å ikke få så mye kramper. Da fikk jeg beskjed om at kanskje magnesium og drikke mer vann, og putte litt sånn salt og sånn i vannet (...) Treneren min har gitt meg en versjon av (varmekrem), så det bruker jeg, og (krem mot muskel og leddsmerter) er det noe som heter. Som man kan smøre på da, muskler og ledd.*

Da utøveren fikk beskjed om å kjøpe magnesium ble det ikke gitt noen instruksjoner om hva er hvor utøveren skulle kjøpe magnesiumet. Utøveren drar selv for å kjøpe stoffet på et apotek med den oppfatning at det er trygt å benytte seg av. Utøveren står derfor selv ansvarlig for å handle og bruke stoffet og å overholde antidopingregelverket som er fastlagt av WADA I det andre tilfellet får hun middelet direkte av treneren. Som belyst av Mazanov og Huybers (2010) er det samtidig risikabelt at utøvere stoler fullstendig på en trener som har myndighet til å anbefale ulike stoffer og overbevise utøverne at det ikke er noen negative konsekvenser av bruken. Denne tilliten mellom utøver og trener beskrives av utøver 3.

Utøver 3, eksplosiv gren, jente: *Men det har jeg fått av treneren min så det stoler jeg på.*

Det er i denne sammenheng snakk om tillatte PM. Det er ingen indikasjon på at stoffene er farlige, men som forskning har vist er det fare for kontaminering og andre bivirkninger av produkter man får kjøpt i helt vanlige butikker. Treneren kan bidra til en normalisering av bruk av PM ved å anbefale farmakologiske midler som løsning på kroppslige problemer i forbindelser med trening. Samtidig kan positive holdninger til tillatte PM skape en forutsetning for bruk av sterkere midler i henhold til gateway-hypotesen (Collins, 2002; Backhouse et al., 2013). Selv om utøveren selv påtar seg ansvar for å kjøpe PM, og tar i bruk enkelte midler som hun har fått av treneren, kommuniseres det også om faremomentene i relasjonen mellom utøveren og treneren. Treneren har gjort utøveren sin oppmerksom på faren for smitte og viser også til en negativ holdning mot doping i idrett. Ved et tilfelle har de snakket om et produkt som kan kjøpes på en kjent norsk nettside som inneholdt forbudte stoffer i henhold til WADAs liste.

Utøver 3, eksplosiv gren, jente: *Og jeg vet og det at, for det er jo gjennom trener at jeg hører om dette.*

Mens treneren i utdragene over har anbefalt diverse tillatte PM, har flere av de andre utøvernes trenere gitt tydelige signaler på at kosttilskudd er unødvendig. Et sunt kosthold skal derfor dekke behovet for næringsstoffer som proteiner, vitaminer og mineraler. Flere av utøverne uttrykker enighet til påstanden om at man skal spise sunt fremfor å ta tilskudd. Den ene utøveren snakker om trenerens råd:

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: *Men ingen av de trenerne har vært sånn det her må du ta og det her må du gjøre og. Det er heller motsatt, en trener har frarådet meg å bruke sånne der ting for vedkommende ikke mente det var nødvendig. Han og har liksom hjulpet meg litt der og lært meg litt hvordan det der fungerer. Det han kan hvert fall, han er litt smartere enn meg på det.*

Her ser vi samtidig til det ujevne maktforholdet mellom utøver og trener. Treneren har stor innflytelse da utøveren setter seg selv under treneren i forbindelse med kunnskap om ernæring og trening. Også denne utøveren stoler dermed på treneren sin i stor grad. Jeg ser den tydelige innflytelsen en trener kan ha på dannelse og omdannelse av utøverens holdninger til PM. Ved kommunikasjon om proteinsupplement uttalte utøveren:

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: *Hvert fall i litt yngre alder, da trodde jeg at det noe man måtte ta for å lykkes, en jeg fikk også beskjed av en trener, at det egentlig ikke noe vits så lenge du spiser bra nok.*

I dette utdraget så ser vi at utøveren begrunner endringen gjennom en beskjed fra trener. Utøveren viser tillit til treneren og vedkommendes kunnskap om kosthold og bruk av PM. Det har foregått en endring i holdningen til stoffet. Fraråding fra trener har gjort at en av utøverne har endret sin oppfatning. Utøveren trodde da han var yngre at proteintilskudd var helt nødvendig for å skulle prestere i idretter som krevde eksplosiv muskuløs kraft, men etter å ha fått råd av treneren mener han selv at proteintilskudd er helt unødvendig til tross for han han kjenner mange på sin egen alder som bruker det. Også to andre utøvere i dette utvalget har opplevd at en trener har gitt tydelige signaler på at kosttilskudd er unødvendig. Et sunt kosthold skal derfor dekke behovet for

næringsstoffer som proteiner, vitaminer og mineraler. Det er deres oppfatning at man skal prøve å unngå å ta proteinsupplement og heller spise sunt.

Det er flere av utøverne som ikke kan huske å ha mottatt råd som går spesifikt på antidoping fra sin trener. Utøverne opplever at de skal ha ansvar for kosthold og ha kontroll på hva de selv tilfører kroppen. Det er flere grunner til at treneren ikke skal måtte involvere seg som oppgis i intervjuene. Først og fremst skal utøveren ha nok kunnskap og kompetanse til å vurdere om bruk av PM er riktig. Utøveren skal derfor selv kjenne til antidopingregelverket. Det forventes også at utøveren ikke skal komme i kontakt med doping i idrett. Mange av utøverne snakker om en kultur hvor det er nulltoleranse for doping. En av utøverne hevder at fordi det er en nulltoleranse for doping, er det ikke nødvendig for utøverne å snakke om antidoping.

Utøver 1, eksplosiv gren, gutt: Det er på en måte sånn fy-fy-emne da. Ja, det er veldig enkel filosofi og det vet både treneren min og jeg at det er nulltoleranse, det er ikke liksom så mye mer å snakke.

Dette er et utdrag som både viser tillit mellom trener og utøver og en sterk antidopingkultur i idrett. Det kan defineres som et gjensidig forhold hvor treneren ikke føler seg forpliktet til å diskutere doping fordi det er forventet at utøveren ikke skal ha et ønske om å dope seg, og utøveren heller ikke skal spørre om det fordi det er ikke en metode man benytter seg av. Det er derfor forventet at alle skal dele samme holdning om at doping er juks, og at det er en handling man skal holde seg unna. Risikomomentet består av de tilfellene hvor utøverne ikke forstår eller kjenner dopingreglementet, eller tar midler uten å kjenne til risiko for smitte eller helseplager.

Som jeg ser i utøvernes forklaringer, er det tydelige beskjeder eller handlinger som har hatt størst innvirkning på utøverens atferd og holdninger til tillatte PM. I de tilfellene treneren anbefaler kosttilskudd, lytter utøveren til dette og handler i samsvar med trenerens anbefalinger. Også der treneren anbefaler å ikke benytte seg av PM som proteinsupplement, gir utøveren uttrykk for at dette er riktig. Der trenerne ikke gir beskjed, blir det opp til utøveren alene eller med andre personer å vurdere hva som er riktig bruk av tillatte PM.

4.2.3 Innflytelse fra jevnaldrende

Som Bronfenbrenner (1977) belyser, foregår utviklingen vår i et samspill mellom flere aktører og på flere nivåer. Utøvere-trener relasjonen er ikke den eneste relasjon som legger sterke føringer for hva utøveren tenker om en sak. Ungdom tilbringer mye tid sammen med treningskamerater og venner på trening og skolen. Venner har stor påvirkningskraft i denne tidsperioden (Berndt, 1982; Stuntz & Weiss, 2003; Campbell 1980). Sosiale interaksjoner i form av kommunikasjon og atferd hos vennene vil derfor kunne påvirke holdningene og atferden hos utøverne som studeres i dette prosjektet. Utøver 1 har ikke kommunisert med treneren om kosttilskudd, men har diskutert effekten av PM med venner.

Utøver 1, eksplosiv gren, gutt: Ja, (...) kanskje spesielt blant guttene, som, bygger en del da. (...) Vi diskuterer litt (...) men det er kanskje helst kreatin vi diskuterer, om det har noe effekt.

I følge forskning, er et av produktene som er hyppig brukt i idrett proteintilskudd. De som benytter seg av proteinsupplement tar det med den hensikt at det skal bidra til økt muskelstyrke og muskelmasse. Forskning har vist at proteinpulver i økende grad har blitt tatt i bruk (O'Dea, 2003; Bell, Dorsch, McCreary & Hovey, 2004; Backhouse et al., 2013). Det andre stoffet som benyttes i prosessen med å bygge muskler er kreatin. Kreatin er hurtige energilagere på korte og eksplosive økter, og kan bidra til at musklene binder mer vann. Dette kan gjøre at man øker kapasiteten og har raskere muskelvekst enn uten kreatin (Schjølberg, 2013). Det er særlig gutter som trener i eksplosive idrettsgrener som viser til kommunikasjon med jevnaldrende om bruk av PM som proteinsupplement og kreatin.

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: Så jeg har diskutert med andre kompiser som ja, det er jo mye fokus på store muskler og sånt»

Dette viser at utøvere er interessert i hva som hjelper idrettssatsingen eller ikke. De nevnte utsagnene viser til et miljø rundt utøveren som er opptatt av kroppsbygging, og hvor man diskuterer hvilke tiltak som fungerer. Denne kommunikasjonen gjelder ikke bare jevnaldrende i friidrettsmiljøet, men også venner som trener andre steder. Det viser til en maskulin kultur hvor gutter eller menn er opptatt av å bygge store muskler. Idrett

og trening har lenge fungert som et utløp for denne maskuline etosen i samfunnet og særlig unge menn som legger vekt på maskulinitet vil kunne være utsatt for ulike typer risikabel atferd (Stewart & Smith, 2008). Et eksempel på atferd som er risikabel er bruk av doping. Her vises det ikke til en sammenheng mellom maskulin etos og doping blant gruppen unge menn, men i en slik gruppe kan man forstå atferd som retter seg mot å dyrke gruppens sentrale funksjoner som spesielt viktig. Kommunikasjonen gjelder et «power field» som Festinger et al. (1950) har skrevet om. Fokus på prestasjoner og styrke er emner som er viktig for gruppens funksjon. Utøveren forteller at flere av vennene benytter seg av PM.

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: det er mange av de som er mye og pumper på gymmen og tar kreatin og proteinpulver og alt det der, men ja. Jeg er egentlig litt sånn kritisk, tenker at man egentlig ikke trenger.

I følge Festinger et al. (1950) vil venner i samme gruppe sosialiseres til å handle på samme måte. Utøveren er derimot ikke nødvendigvis enig i at bruk av PM som proteinpulver og kreatin er lønnsom og har et negativt syn på bruken av kreatin til tross for at vennene hans bruker middelet. Utøveren slutter seg derfor ikke til samme praksis som sine venner og har holdninger som er motstridende. Han kommuniserer i intervjuet at man egentlig ikke trenger PM for å bli sterkere. Han oppgir at han tør å ha andre meninger enn sine venner, til tross for at det er rimelig å anta at vennekretsen har høy «group attractiveness» (Campbell, 1980). Campbell (1980) definerer «group attractiveness» som den funksjonen gruppen har og hvor viktig den funksjonen er for individet. Selv om flere av utøverne er kritiske til proteinpulver, oppgir de likevel at det er viktig med nok proteiner i kostholdet. Dette uttales også av en av jentene.

Utøver 3, eksplosiv gren, jente: Du trenger protein for å bli god, men det får du igjen et normalt kosthold.

Utøver 1, eksplosiv gren, gutt: Men jeg syntes at folk bør klare å unngå det, det finnes mer enn nok proteiner i diverse andre matvarer

Utøverne vektlegger med dette at det er viktig å få i seg nok proteiner, men at proteintilskudd faller utenfor det som vurderes som et «normalt kosthold». Igjen ser jeg

tendenser som tilsier at utøverne i studien er av den oppfatning at PM ikke er nødvendig for å lykkes. Det finnes også et unntak fra regelen om at et variert kosthold tilfredsstiller dette behovet. Utøver 1 snakker mer om proteinpulver og sier etterhvert at det er likevel er greit å bruke hvis man har knapt med tid og skal sørge for å få i seg nok. Dette kommer til uttrykk i det følgende sitatet:

Utøver 1, eksplosiv gren, gutt: Men så av og til hvis du etter en trening da, kommer hjem også kjenner du at det er en stund til det kommer mat på bordet, så tar det litt tid før det kommer mat, da kan det være veldig greit å bare hive i seg en proteinshake.

Utøveren aktualiserer her et tilfelle hvor det kan være greit med proteiner. Utøver 1 er en av utøverne som først uttrykker at proteintilskudd er unødvendig i det andre utdraget på denne siden, for deretter å beskrive tilfeller hvor det kan være lønnsomt. Det skal i første rekke inntas ved mat, men i de tilfellene man ikke får spist kan det være lønnsomt å innta en proteinshake for å ivareta effekten av treningen. Det er derfor en tvetydig holdning til proteinsupplement. Motsigelser i dataene problematiserer utsagnet som tidligere er delt, og viser tegn på at det ligger mer bak forståelsen som først er uttrykt. Det fremstår som om utøveren åpner opp for å ta i bruk enkelte midler hvor tilfeller han selv syntes det er akseptabelt.

Det skapes samtidig, et skille mellom det han betegner som folk som er «store», og som har et ekstra behov for å proteiner, og andre som får nok gjennom maten. Aksept for å ta i bruk midler som proteintilskudd kan også begrunnes ved kravene som finnes i idretten han er aktiv i. Utøveren uttrykker det på følgende måte:

Utøver 1, eksplosiv gren, gutt: Det er veldig forskjell på folk, når du er så stor så har du gjerne et behov for det, mens folk som bare er tynne trenger ikke spesielt mye med proteiner.

Jentene snakker mindre om kommunikasjon om PM med venner eller treningspartnere. Flere av de andre utøverne mener de i liten grad diskuterer bruken av PM med venner. De svarer: *Nei, det har vi aldri gjort* (utøver 3, eksplosiv gren, jente), *Nei sånn i treningsgruppen vil jeg ikke si at det er et tema. Det kan jo være at noen sier sånn hun eller han må være dopet* (utøver 4, utholdenhetsgren, jente) og *Nei, det diskuterer vi*

egentlig ikke (Utøver 5, utholdenhetsgren, jente). Det kan forstås som om kosttilskudd og PM rettet mot økt muskelstyrke er mindre sentralt for jentene i denne studien enn det kan være for guttene. Dette kan skyldes at jentene konkurrerer i andre disipliner, men kan også forstås ut ifra tidligere forskning hvor gutter i større grad ønsker å styrke selvbilde gjennom maskuline trekk og dyrker maskuliniteten i fellesskap (Chin et al., 2012). Til tross for at disse utøverne sier at PM ikke er et tema, er ikke nødvendigvis dette et fullstendig bilde. Utøver 4 fortalte om et tilfelle hvor hun har fått tilsendt et bilde av en annen utøver som viser PM i etterkant av å ha tidligere sagt at PM er noe som ikke diskuteres blant venner.

Utøver 4, utholdenhetsgren, jente: *Jeg kan jo få bilder på snap ... så de tar jo det de, altså sånn vi ser på det, så kan de jo ta det de kan ta. Og, men det er ikke mitt miljø da, så det er ikke noe jeg er nært at de tar. Hun som jeg snakker om, hun tror jeg tar det hun kan ta.*

Ved den første påstanden på side 77 sier utøver 4 at PM ikke er et tema hun snakker om jevnaldrende, før vedkommende senere beskriver en interaksjon med en annen friidrettsutøver. Utøveren referer også til «vi», og antyder dermed at det er kommunikasjon om denne bruken med andre. Utøveren tar avstand fra bruk av PM og hevder dette miljøet ikke er et miljø hun vil assosieres med da hun mener den andre parten er villig til å ta det meste den kan. Dette er en form for kritikk av mennesker som «tar det de kan». Denne forståelsen kan ses i lys av gråsonetematikken som er særlig aktuell i idrettsverden. Synspunktet er at utøvere tar midler som kan oppnå mye av de samme funksjonene som dopingmidler, og bryter med idrettens verdigrunnlag.

4.2.4 Familie

Familien og særlig foreldre trekkes frem i forskning som sentrale veiledere om ernæring og bruk av PM (Erickson et al., 2015). Spørsmål om familiemedlemmer er ikke inkludert i intervjuguiden, og utøverne snakker derfor om familie på eget initiativ. Ungdom i dette prosjektet viser til veiledning og kommunikasjon om både tillatte og forbudte PM fra sine familiemedlemmer. Ved spørsmål om hva som sies blant venner om bruken av kosttilskudd eller medikamenter, oppgir først utøveren at det er lite kommunikasjon blant venner, men at det er mer kommunikasjon internt i familien.

Utøver 3, Utholdenhetsgren, jente: *Men vi har snakket liksom, de hjemme, om at noen av de skiløperne, (...) at de har så høye nivåer av ting i blodet sitt da at liksom hvorfor har det?*

Utøveren beskriver her en skepsis til at skiløpere bedriver idrett på en «naturlig» måte. Skepsisen deles av både utøveren og medlemmer i hennes familie. Utøver 3 har tidligere fått veiledning om å bruke enkelte midler for å håndtere plager. Selv om utøveren selv bruker tillatte PM, er hun kritisk til hva andre utøvere gjør. Det fremstår i utdraget ovenfor som om utøverens familie dermed har innvirkning på utøverens holdninger. Det er flere av utøverne som forteller at de kommuniserer med familien om PM og tror at foreldre kan ha innvirkning på hva slags holdninger utøvere har.

Utøver 4, utholdenhetsgren, jente: *Altså sånn det er med alt da, sånn når vi vokser vi opp her i Norge blir vi veldig påvirket av foreldrene våre når det gjelder alt.*

Utøver 6, utholdenhetsgren, gutt: *Familie kan jo også ha noe å si da. Hvis på en måte familien er veldig inne i idretten og sånn, så kan det jo ha mye å si hva de mener. Ehh ... jeg tror det er de personene som har mest innvirkningskraft. Det tror jeg.*

Utøver 5, utholdenhetsgren, jente: *Jeg har snakket litt med moren min, og så videre. Jeg har egentlig fått råd om å ikke bruke det.*

Jeg stilte spørsmål til utøverne om hvorfor man hadde sterke holdninger mot doping i Norge. Utøver 4 og 6 mener foreldre eller familie har en forebyggende effekt. Det er dermed grunn til å tro at utøveren mener at foreldrenes holdninger speiler sine egne. I det ene tilfellet demonstreres det ved at utøveren snakker om frarådingen fra sin mor. I forskningen til Skarstein (2018) hadde særlig mødrene innflytelse på ungdoms vurdering av reseptfrie smertestillende medisiner. Utdraget av svaret til utøver 5 viser likhetstrekk med forskningen til Skarstein, hvor det særlig er mødrene som har innflytelse.

4.2.5 Annet støttepersonell

Ungdom vil ikke ha samme forhold til idrettsleger som det eliteutøvere har. Eliteutøvere følges ofte regelmessig opp av leger som er tilsluttet det idrettslaget eller forbund utøveren er en del av. Hos idrettsungdom på dette nivået foregår mye av interaksjonen mellom utøver og medisinsk ekspertise på initiativ fra utøveren eller vedkommendes foreldre. Fastlegen, fysioterapeut og annet helsepersonell har likevel makt da de kan

råde utøveren til å ta diverse midler de gangene de møtes. I denne studien er det delte meninger om hvorvidt det er tillit til legenes praksis i forbindelse med dopingreglementet. Hvis man får beskjed om å ta noe, så vil de fleste gjøre det uten å utfordre legens vurdering. Dette gjelder for eksempel råd om bruk av medikamenter eller PM.

Utøver 6, utholdenhetsgren, gutt: Jeg føler at det er jo de som gir, jeg føler at man stoler på dem da. Så hvis de sier at du skal ta noe, eller sier noe sånt. Så føler jeg at man i stor grad følger det. Også må du tenke hvis man, hvis det er veldig langt utenfor grensen, og man merker det selv, så kan man begynne å stille spørsmål. Men jeg tror de kan si ganske mye du kan ta før du tenker hva er det jeg driver med liksom

Det vises til tilfeller i idretten hvor legene har gitt medikamenter til utøveren som bryter med dopingreglementet i idrett.

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: Jeg husker det var en jeg kjenner som hadde et (forhold som krever medisinsk behandling) også hadde han dratt til legen og så hadde han fått noe mot det. Han søkte det opp hos Antidoping Norge og da visste det seg at den var ikke godkjent. Det kunne jo bare det, bidratt til at han ble utestengt hvis de hadde funnet det ut. Det er jo ikke tatt med, han tok det ikke fordi han skal prestere bedre (Omskrevet av personvernsgrunner).

Feilaktig råd og veiledning som sitatet over peker på skaper tvil hos enkelte utøvere og viser at de er redde for å få i seg forbudte stoffer. Derfor forteller enkelte av utøverne i dette prosjektet at de selv sjekker det de får av legen. Utøverne påtar seg ansvar for hva som kommer inn i kroppen deres ubetinget av hvem som anbefaler stoffene. De føler at de er forpliktet til å informere legen om idrettssatsingen for å få riktig hjelp av legene. En av utøverne snakker også hvordan han opplever legenes rolle i toppidrett. Relasjonen her vil være ulik den han selv har med sin lege. Utøveren uttrykker at han tror leger som bistår toppidrettsutøvere vil kunne ha en mer aktiv rolle ved bruk av doping.

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt. Ungdom selv får ikke til å begynne. Du må ha fagfolk for at det skal fungere og få jukset uten å bli tatt i tester. Ungdom får ikke til det selv, de må jo ha noen til å hjelpe dem, så de må ha en god innvirkning.

I lys av dette ses ikke doping på som en handling som gjennomføres alene. Dette belyses også i forskningen til Pappa og Kennedy (2012). Deres studie påpeker at doping vil som oftest innebære hjelp fra en innflytelsesrik person. Når man kommer opp på et høyere nivå får man tilgang til et nettverk med større kapasitet. Utøveren forventer da at andre er involvert og viser til en skepsis for støttepersonell i idretten. Enkelte er allerede skeptiske til støttepersonell i norsk idrett. Dette baserer seg på tidligere erfaringer hvor norske langrennsutøvere har blitt medisineret for å forebygge mot sykdom til tross for at de har vært friske. Utøveren mener det er landslagets ledere som står ansvarlig for denne praksisen.

Utøver 6, utholdenhetsgren, gutt: Det vil jeg nok tro. At det er litt forskjellig. Og, hvis du har astma, og har kommet frem, nå blir det veldig mye langrenn, men de har drevet med ganske mye medisinerer av astma blant annet, og puste og sånne ting. (...) Ja, man har jo forskjellig folk da som er inne og styrer, som kan ha noe å si der. Men jeg er fornøyd med at det ikke er sånn i fridrett hvert fall.

4.3 Eksosystemet

Eksosystemet er i følge Bronfenbrenner (1977) et system hvor individet blir påvirket av det som foregår uten at utøveren selv har direkte kontakt med de personene eller strukturene som tilhører systemet. Jeg valgte å plassere ADNO i eksosystemet i min adaptasjon av Bronfenbrenners modell. Dette er en aktør som tilhører en antidopingkultur i en bredere sosial kontekst, men har en spesiell rolle overfor utøverne i denne studien.

4.3.1 ADNO og foredragsholdere

ADNO og NFIF står ansvarlig for kurs og foredrag hvor det informeres om faremomentene ved bruk av PM. Kurset har i følge en av utøverne hatt effekt da det vises til at de har blitt gjort oppmerksom på faren for smitte fra andre produkter.

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: Særlig første året jeg skulle på mesterskap, da de hadde en sånn briefing først, så var det veldig det med å være obs for kosttilskudd og sånt (...) Det var særlig en ting jeg syntes ga mye mening. Det var selv om ikke ... det som står på den pakken og de midlene de har hatt opp i røren ikke er sett på som doping så kan det

være rester av andre midler eller andre produkter som de har laget som inneholder doping. Og det kan være nok til at du bli stengt ut i flere år ikke sant så da har du ikke ville gjort det selv. Du har gjort noe som er lovlig egentlig, men det er igjen rester av noe annet

Utøveren gjengir at de har blitt fortalt at det er risikabelt å benytte seg av PM på grunn av faren for kontaminering og sier seg enig i dette argumentet. I det utvalgte utdraget viser de til beskjeder fra høyere organisasjonsledd i idretten som gjør de oppmerksomme på faren for smitte. Enkelte av utøverne støtter påstanden om at PM er forbundet risiko, og mener at personene som holder foredragene er pålitelige.

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: De kommer fra en offisiell, overordnet organisasjon. Så det er litt større enn at noen andre står og prater om det eller skriver noe om det på nettet.

Utøver 6, utholdenhetsgren, gutt: Jeg føler at de er ganske pålitelige de personene som holder disse foredragene.

De nevnte utøverne snakker om en aksept for innflytelse som kommer ovenfra og ned og mener dette bidrar til å skape økt troverdighet. Samtidig kan utdragene vise til kjennetegn ved en antidopingkultur. Det er aksept for at andre skal undervise i hva som er korrekt praksis i forbindelse med bruken av diverse PM og at dopingmidler skal være forbudt. At doping skal være forbudt, er ikke en holdning som er delt av alle i idrett, men utøverne i denne studien kommuniserer at de er opptatt å etterleve antidopingreglementet. Utøverne har samtidig gjennomført kurset til ADNO som kreves før samlinger og mesterskap. Kurset gjennomføres på initiativ fra forbundet. Nettkurset til ADNO skal drive forebyggende arbeid mot bruk av forbudte PM. Utøverne oppsøker ikke nettsidene selv eller på anbefaling fra andre. Et funn som er interessant i forbindelse med kurset er at utøverne sier at de vagt husker å ha gjennomført kurset. De forteller at de kjenner til repetisjonsmodulene, men at heller ikke dette har hatt en betydningsfull effekt. Ikke alle utøverne hevder at kurset er like viktig og gjennomføring fremstår heller som en plikt. En av utøverne sier følgende:

Utøver 5, utholdenhetsgren, jente: *Altså det var, hva jeg skal si. Det var jo deres (NFIF) sitt initiativ, det var noe alle måtte igjennom. Det er ikke noe sånn, på en måte, nå skal jeg ta det. Det var noe vi ble bedt om å gjøre.*

En annen utøver sier følgende:

Utøver 4, utholdenhetsgren, jente: *Det er sånn, eller jeg husker ikke, det var en gang i år jeg fikk beskjed om å sende det inn, sånn diplomene jeg fikk. Men det er jo sånn, spørsmål som, jeg husker ikke, er det ikke en engelsk utgave og? Jeg tror det er et eller annet sånt nå. Og hvis man ikke er så veldig god i engelsk da forstår man ikke så mye, så da er det litt, da tar vi det. Men så består man jo uansett, så jeg vil ikke si. Kanskje den ikke sier så mye, akkurat den ren utøver. Alle må igjennom og derfor gjør du det. Det er ikke sånn at du tenker at dette her er kjempeviktig.*

Utøveren formulerer her liten interesse for kurset. MacNamara og Collins (2014) skrev at utøvernes valg om å dope seg er uavhengig av hva de lærte på kurs, men heller hva de mener viktige personer rundt seg vil mene om bruken. Det er uansett en felles enighet blant utøverne om at doping er feil. Den manglende interessen for kurset kan skyldes en normalisert holdning til antidoping. Utøvernes felles forståelse av at man ikke skal dope og at andre norske utøvere heller ikke doper seg kan bidra til at utøverne opplever nettkurset som overflødig.

4.3.2 Rollemodeller

I en forlengelse av utøvernes idrettsmiljø finner vi også relasjonen mellom utøverne og deres rollemodeller. Utøverne ble spurt om de har noen rollemodeller de ser opp til i idrettssatsingen. Alle utøverne nevner noen av de beste utøverne i sine respektive grener, samt andre mennesker som har vært vellykket i idrett og forsterker med dette verdien av å prestere bra. Utøverne begrunnet valget av forbilder med at de har lykket i idretten og at de selv ønsker å gjøre det samme. Utøverne har en forståelse av hvordan toppidrettslivet skal være i lys av hva de har sett forbildene og andre eliteutøvere gjøre. Rollemodeller bidrar i denne sammenheng til å styrke utøvernes forventninger til å nå idrettstoppen (Morgenroth et al, 2015). Denne forståelsen dannes hovedsakelig som tilskuer enten det er på TV, eller på stadion, eller gjennom sosiale medier.

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: *Det er mye som går via sosiale medier, som nå, så får du mye større innblikk i hvordan dem (uklart) utenom og. Og ja, det er spennende å se, det er interessant, å se hvordan andre gjør (...), det er ikke så mye utenom det sportslige da. Mest det med idrett og hvordan de trener, hvilke øvelser og hva de fokuserer på, hvilke filosofier de har bak treningen deres.*

Tangen (1998) skrev at forbildene kunne forsterke idrettens verste sider. Jeg har nevnt av rollemodellene kan forsterke ønske om å vinne og forventningene til at man kan lykkes. Mens enkelte ser på forbildets treningsmetoder og filosofi som en inspirasjon er det andre som mener metodene som er tatt i bruk for å komme dit ikke er i tråd med hvordan vedkommende opplever at idretten skal være. En av informantene viser også misnøye med hva forbildet gjør.

Utøver 3, eksplosiv gren, jente: *Nei, det er derfor jeg har sagt det om hoppingen, for jeg mener at hvis man ser på sånn med kropp, så tror jeg ikke hun driver på et sunt nivå, for hun er veldig tynn, du ser veldig tydelig at hun ikke får i seg nok. Og hun spytt ut vann når hun konkurrerer og. Der er hun ikke noe forbilde.*

Dette er et eksempel på dette Tangen (1998) kan referere til som et sykkelig trekk i idrett. Utøveren mener at det stilles andre forventninger på toppnivå enn ved ungdomsidrett, men skildrer en toppidrett hun ønsker å være en del av. Utøveren snakker om et skille mellom den idrett hun bedriver, og den idrett som utøves på toppnivå. Toppidrett kan stille enda tøffere krav og forvente at utøverne strekker seg lengre enn tidligere. Utøveren er i den sammenheng opptatt av at hun ikke skal være usunn slik den kan være. Hun setter derfor en grense for hvordan idrett skal utøves forsvarlig. Rollemodellene bidrar derfor ikke nødvendigvis til å forsterke idrettens sykelige trekk. Grensettingen kan forstås i lys av helseperspektivet som vil gjennomgå senere i kapitlet. Da jeg er interessert i å se hvilken betydning relasjonen mellom utøver og rollemodellen kan ha på holdninger til PM, stilte jeg utøverne også spørsmål om de vet om forbildet bruker PM. Utøver 3 svarer at hun er usikker på om forbildet tar PM, men har tillit at gjøres det lovlig dersom det tas i bruk. Dette kommuniserer hun ved å si:

Utøver 3, eksplosiv idrettsgren, jente: *Nei tror jeg ikke. Eller jeg vet ikke, jo sikkert noe, medikamenter eller kreatin eller noe. Jeg vet ikke, det er sikkert mye de tar og får når de er på toppnivå lovlig. Men de blir testet hele tiden. Jeg tror hun gjør det lovlig.*

Jeg stilte det samme spørsmålet til de andre utøverne. En av utøverne har kjennskap til at en av sine forbilder har brukt og reklamerer for en PM. Også her vises det tillit til forbildet.

Utøver 2, eksplosiv idrettsgren, gutt: *Jeg vet ikke, for jeg har jo flere forbilder. Men jeg vet at en av dem (...), som er veldig god, han tror jeg reklamerer for kosttilskudd på sosiale medier og sånt. Og han tar jo det selv sikkert og. Men man skulle tro at det var ting som var godkjent av doping ... forbund og sånt og. Og han har jo aldri blitt tatt heller, så det ser ut som riktig og.*

Bruken skal derfor være godkjent i reglementet, og utøveren har tillit til at WADA og nasjonale antidopingmyndigheter skal ta utøvere som doper seg. Denne forståelsen gjelder flere utøvere. Forbildene tar kun det som er lovlig fordi de blir testet og fordi utøvere på dette nivået skal kjenne til regelverket. Grensedragningen ses dermed i lys av en antidopingkultur også i toppidrett. Noen utøvere reklamerer for PM på sosiale medier. Dette er en av de sentrale plattformene for interaksjoner mellom utøverne og deres rollemodeller. Flere av utøverne trekker frem at de er kritiske til promoteringen.

Utøver 4, utholdenhetsgren, jente: *Vi hører jo også på antidoping at man ikke skal dra til Sverige og kjøpe pulver (...) Jeg skjønner ikke helt hvordan en utøver kan legge ut et sånt bilde.*

Profesjonelle idrettsutøvere fremstår dermed i liten grad som troverdige kilder til informasjon om helse relaterte temaer blant dette utvalget utøvere. Den samme kritikken deles av en annen utøver:

Utøver 3, eksplosiv gren, jente: *Jeg liker liksom ikke at de reklamerer for kosttilskudd og sånn.*

Utøver 3 (eksplosiv gren, jente) begrunner kritikken ved at produsenter og utøvere som reklamerer for produktet «setter det i et lys som jeg føler ikke at det stemmer med de påstår om produktene». Utøveren hevder at reklamen ikke har noen effekt på seg selv. «Jeg blir ikke særlig påvirket av sånne reklamer» (Utøver 3, eksplosiv gren, jente). Dette er en motsetning til tidligere forskning hvor et utvalg unge australske utøvere

opplevde idrettsutøvere var troverdige kilder til informasjon om helsemessige temaer (Goodyear et al., 2019). Goodyear og kollegaer (2019) har gjennom sin forskning vist at sosiale medier har innflytelse på utøveres holdninger til PM, men utøveren i denne studien hevder hun ikke påvirkes. Morgenroth et al. (2015) belyser i «goal expectancy» som handler om hvorvidt rollemodellen skaper et bilde av at det er mulig å oppnå målene sine. Det er ingen av utøverne som oppfatter det som nødvendig å benytte seg av PM for å oppnå målene sine, selv om profesjonelle utøvere og deres rollemodeller tar i bruk eller reklamerer for PM. Det skal i følge en tredje utøver også være mulig å lykkes i idretten uten å måtte bruke PM.

Utøver 6, utholdenhetsgren, gutt: Også fordi på en måte, reklame sier at det, at det er en enklere vei da, til ... til å bli bedre (...) Og da tror jeg også kanskje på toppidretten, de som har kommet langt nok, kanskje blir mindre påvirket av det for man vet i større grad at det ikke er så mye, som er verdt det. At det er mer som skal til enn å bare ta det, spise noe greier og bli god.

En av de andre utøverne sier at prestasjonene til profesjonelle friidrettsutøvere ikke er betinget av PM, men at reklame for og bruk av PM heller skyldes økonomiske insentiver. Utøveren snakker om strategisk markedsføring av kosttilskudd, og antar at det er bedrifter som tar kontakt med de profesjonelle utøverne for å få solgt sine produkter. Kommersialisering av idretten skaper derfor muligheter for utøverne til å tjene penger. Samtidig har idretten blitt medikalisert i følge Waddington og Smith (2000) og Conrad (2007), noe som bidratt til at firmaer nå ønsker å kapitalisere på midler som skal forbedre prestasjoner i idrettsverden. Det oppleves ikke at det er utøverne som oppsøker bedriften for et samarbeid, for i følge utøverne er det ikke nødvendig å bruke PM for prestere på et høyere nivå.

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: Jeg tror ikke det er han som har gått til dem og spurt om han kan få en sponsoravtale. Jeg tror det heller har gått andre veien, selv om man er sponset av et produkt og man reklamerer for et produkt betyr jo ikke det at man bruker det i veldig stor grad heller. Det er jo heller en økonomisk side i det. Man får støtte så det har mye å si.

Det fremstår lite sannsynlig at utøverne i min studie har endret terskelen for hva de mener er akseptabel bruk av PM, basert på hva de har sett rollemodellene reklamerer for

på sosiale medier som instagram. I enkelte tilfeller oppleves heller ikke rollemodellene som gode forbilder. De hevder reklamen er lagt ut for å fremstå som sunne og naturlige eller for å tjene penger. Utøverne diskuterer da rollemodellene og medienes rolle i sammenheng med sosiokulturelle prosesser som medikalisering og kommersialisering, som er gjennomgått i forskningslitteratur på PM (Stewart & Smith, 2008; Johnson, 2011; Conrad, 2007; Waddington og Smith, 2000). Deres forståelse gir uttrykk for påvirkning fra en bredere sosial kontekst, og vil utdypes i det neste delkapittelet.

4.4 Makrosystemet

Makrosystemet viser til en kulturell og historisk kontekst hvor meningsdannelsen foregår innenfor en bestemt populasjon. Utøverne er bosatt i det norske velferdssamfunnet hvor det er pålagt å gjennomføre den ti-år lange grunnskolen. Helsevesenet skal koste innbyggerne så lite som mulig og staten tildeler store summer til idrett for at barn og unge skal ha mulighet til å være aktive. Samtidig tilhører det norske samfunnet en større, global kontekst hvor man som følge av globalisering har flere interaksjoner på tvers av landegrensene. Det vil være førende kulturelle normer og verdier på tvers av disse kontekstene som vil spille inn på hvordan utøverne oppfatter bruken av PM. De sosiokulturelle prosessene som fremstår spesielt relevant for mitt tema er medikalisering, kommersialisering, politisering. Samtidig fremstår det som om en prestasjonskultur og en antidoping kultur både i idretten og i samfunnet har påvirkning på utøvernes holdninger til PM.

4.4.1 Medikalisering

Det første eksempelet som er lagt frem nedenfor viser til en atferd som utøverne sier er normalisert blant store deler av befolkningen. Det er i følge flere av utøverne helt vanlig å benytte seg av kosttilskudd i dagens samfunn. Stadig flere bruker produkter som er utviklet gjennom forskning med intensjon om å påvirke kroppslige systemer (Conrad, 2003; Waddington og Smith, 2000). Denne normaliseringen vil i følge holdningsteori skape til en norm som tilsier at det er akseptabelt å benytte seg av PM, da andre ikke stiller seg kritisk til bruken. Den subjektive normen hos utøveren vil dermed tilsa at det er greit. Store deler av verdens befolkning forholder seg ikke til idrettens regelverk, og

vil derfor heller ikke være redde for å levere en positiv dopingprøve. To av utøverne kommuniserer følgende om behovet for vitaminer og mineraler

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: Når det gjelder kosttilskudd, så er det mye mer vanlig nå enn det var før.

Utøver 5, utholdenhetsgren, jente: Ja, det er liksom kun det mest grunnleggende, jern og sånn, som man for eksempel trenger hvis det er vinter osv.

Enkelte av utøverne syntes derfor at det er greit å benytte seg av vitaminer eller mineraler ved behov, og viser til en «sunnhet» ved idretten hvor man er forpliktet til å ivareta egen helse og sørge for riktig inntak av vitaminer og mineraler. Det snakkes da om PM som inngår i kategorien kosttilskudd og er produkter som ofte benyttes med hensikt om å ivareta en sunn kropp, og ikke med hensikt om å fremme prestasjoner. Det omtales heller som «grunnleggende». Det er greit å bruke det så lenge de oppfatter at det er nødvendig. Behovet kan en avgjøre selv, eller kan behovet bli påvist ved blodprøver hos lege.

Utøver 3, eksplosiv idrettsgren, jente: Jeg går jo til legen og tar blodprøver og se hva jeg mangler. Det er derfor jeg tar magnesium og vitamin-D hvis jeg får beskjed av legen eller magnesium hvis jeg får kramper.

Til tross for at enkelte utøvere belyser en normalisert atferd, stiller flere seg kritiske til kosttilskudd og foretrekker et sunt og variert kosthold fremfor kosttilskudd. Som jeg har diskutert tidligere har det særlig vært proteinpulver og at dette behovet dekkes av kosthold.

Utøver 6, utholdenhetsgren, gutt: Og mye av det er jo, sånn som proteinpulver, og en del andre ting kan være unødvendig, hvis man har et bra nok kosthold»

Jeg stilte utøverne spørsmål om de trodde bruken av dopingmidler vil bli høyere eller lavere i fremtiden. En av utøverne sa at han forventer at bruken av dopingmidler vil øke i enkelte grupper grunnet behovet for å fremstå på en bestemt måte i søk etter popularitet og berømmelse. Dette jaget etter berømmelse viser til betydningen av sosiale

relasjoner. Det vises i denne sammenheng til en idealisert kroppsideal og en fitnesskultur som har tidligere blitt beskrevet i boken til Barland (2016). Utøverne har uttrykt kjennskap til bruk blant venner og jevnaldrende som nettopp har denne funksjonen, å bygge kropp og muskelstyrke.

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: Nei, jeg tipper bruken kanskje kommer til å gå litt opp, men det er mest sånt generelt ikke bare idrettsfolk, men også folk som ikke er med i noe idrett, men som bare trener. For det er mye sånn fitness og muskler ... ja ... folk fokuserer mye på det i dag, og det er særlig med det sosiale og sånt og. Og det er jo veldig mye folk ute der som gir seg ut for å være naturlig.

Det kan forstås som utøverne mener at medikalisering har bidratt til normative atferdsmønstre blant befolkningen i storsamfunnet. Til tross for at det er blitt vanlig og det snakkes om en aksept for slike midler, stiller utøvere uttaler seg kritisk til enkelte varianter av midlene som tas i bruk. Utøveren utalte seg på følgende måte:

Utøver 3, eksplosiv gren, jente: Red Bull liker jeg ikke, for det er jo energidrikk (...) Det er masse sukker der, også koffein, og det er jo forsket på nå at det var et eller annet med energidrikk som ikke var noe bra for mindreårige.

Utøveren oppga en kognitiv vurdering i form av «jeg liker ikke». Hun fremstår bastant i måten hun svarer på og så ut til å vise tegn til sinne. Det fremstår som utøveren har en tydelig negativ holdning til Red Bull, noe som også kan kobles opp mot den sterke helseverdien i samfunnet. Holdningen kan også forstås på et personlig nivå. I følge Hansen et al. (2019) er det utøvere som er opptatt av helseverdien som fremstår som å ha høyere terskel for å benytte seg av tillatte PM som krever resept. Red Bull er ikke et PM som krever resept, men betoningen av helse kan også i den sammenheng påvirke utøver 3 i min studie til å ikke velge Red Bull som middel ved trening i konkurranse.

Det ble gjort tidligere i diskusjonen gjort et poeng av at utøver 3 bruker flere former for tillatte PM. Hun fortalte at hun har tillit til at de midlene hun blir oppfordret til å ta, eller får av treneren kan tas i henhold til antidopingreglementet. Trenerens muligheter til å påvirke utøverne ble da gjort synlig. Det at hun benytter seg av midlene kan forstås som hun har tillit til egen kompetanse til å vurdere hva som er korrekt bruk. Det kan tolkes

som om hun stoler på seg selv til å unngå midler som kan en negativ helsemessig effekt, og heller ikke vil bryte med antidopingreglementet. Hun styrer unna produkter som Red Bull, og PM som er pakket inn i «*harry bokser, for de selges på nettsider der kan de blande inn hva som helst.*» (snakker om bokser med proteinpulver som var avbildet på en profesjonell utøvers instagram konto).

4.4.2 Kommersialisering og politisering

Hvorfor noen utøvere velger å dope seg forsås av enkelte av utøverne i denne studien med de økonomiske fordelene som suksess i idrett kan føre til.

Utøver 6, utholdenhetsgren, gutt: *Fordi jeg tror det alltid vil være noen som prøver å dope seg, så lenge det liksom er penger i det ... så tror jeg det alltid finnes noen som ønsker å ta en snarvei.*

Det er store kommersielle interesser og man har som utøver mulighet til å tjene på sponsorat eller premiepenger. Utøverne er derfor oppmerksomme på at det finnes personer som vil ta i bruk doping for å kapitalisere på idretten i størst mulig grad. Utøverne beskriver det norske samfunnet som et trygt miljø hvor man ikke er utsatt for store økonomiske utfordringer eller politisk press. De sier at dette er forhold som bidrar til mindre doping blant norske utøvere. Utøverne forventer at det er større utbredelse av doping i land eller områder hvor det er et stort behov for økonomiske gevinster, eller i land hvor det er viktig for landets politiske regime å framstå som vellykket gjennom idrettsprestasjoner.

Utøver 6, utholdenhetsgren, gutt: *Jeg ser for meg ... Afrika tror jeg, kan jeg se for meg at det er en del. Nettopp på grunn av de økonomiske grunnene kanskje. At det er mange som liksom bruker løpingen til å komme ut av fattigdom. Og da kan du være villig ti å gjøre mye for det.*

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: *De jo veldig opptatt av resultat der. Og det er jo. Det er liksom den fasaden om at landet skal være sterkt og stort og være stor idrettsnasjon og da tar man snarveier for å få til det.*

Enkelte land, som i det tidligere Sovjetunionen, drev systematisert doping av deres utøvere for å vise overlegenhet over andre land (Waddington og Smith, 2000). Det er da

snakk om ideologiske eller politiske forklaringer. Utøverne i denne studien snakker om nyere tilfeller av statsstyrt doping i Russland. Utøverne viser til en historisk og politisk kontekst som har skapt en forståelse av bruken av forbudte PM.

Utøver 3, eksplosiv gren, jente: *Russland for eksempel, når man er på landslaget der har jeg hørt at hvis du ikke gjør som de sier så blir ikke tatt opp på laget.*

Utøverne snakker derfor om at de tror kommersialisering og politisering av idretten er faktorer som bidrar til bruken av doping. Det er forhold som i følge Waddington og Smith (2000) har bidratt til medikalisering av idretten og bidratt til bruk av forbudte dopingmidler. Utvalget i mitt prosjekt er av den oppfatning at det norske samfunnet eller norsk idrett ikke stiller krav til seg som er uforsvarlige, slik den ene utøveren hevdet var tilfelle i Russland. Dette skaper synspunkt blant norske ungdomsutøvere mot øst-europeiske idrettsutøvere om at det tas forbudte prestasjonsfremmende midler og er satt i system av trenere eller ledere i disse landene. Dette skyldes historier hvor utøvere har blitt tatt i doping og det har blitt oppdaget at bruken var satt i system av myndighetene. Prosjektdeltakerne er derfor kjent med politisering av idretten ved bruk av forbudte PM.

Utøver 5, utholdenhetsgren, jente: *Jeg tror kanskje Norge er et av de landene som er ganske strenge på sånt. Men så er det jo kanskje andre nasjoner som gjør litt andre ting for å prøve å best mulig.*

Utøveren hevder at norske utøvere har en høyere etisk standard enn utøvere fra andre land og det skapes et skille mellom «vi» og «dem». Utøverne har en beskyttende tilnærming til dopingbruk i norsk idrett. Det vises til en antidopingkultur i det norske samfunnet som står sterkt. Det argumenteres for at det norske samfunnet er mer kritisk og engasjert mot bruken av PM enn en rekke andre land. I Norge er vi også positive til å bruke midler på antidoping (Gilberg et al., 2006). Norske myndigheter bruker tippemidler og gir tilskudd til ADNO som er ansvarlig for bekjempelsen av doping i Norge. Utøverne i denne studien snakker også om handlinger som skyldes innflytelse fra personer i utøverens kontekst, og snakker ikke om doping som kun en individuell handling utført av en person.

4.4.3 Prestasjonskulturen

Samtlige utøvere uttrykker et mål om å drive med friidrett på et høyere nivå som senior.

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: *Jeg har lyst til å bli god (...) og da må man jo ha litt store mål. Jeg vil en dag stå på pallen av på et stort mesterskap.*

Utøver 3, utholdenhetsgren, jente: *Jeg har veldig lyst eller hvert fall komme i Norgestoppen, og kunne konkurrere på verdensnivå sånn*

Utøverne har derfor ambisjoner om en profesjonell karriere i friidrett. Flere av utøverne har personlige mål om å delta i internasjonale juniormesterskap og de store stevnene på elitenivå. Noen få ønsker samtidig å oppnå en pallplassering. Utdraget viser at utvalget utøvere er ambisiøse og tør å uttale seg om sine store mål. Det fremstår som utøverne forventer å være blant de beste i Norge som senior, og strekker seg til større mål som å konkurrere internasjonalt. Waddington og Smith (2000) skriver at det nå er lagt et større press om å vinne i idrett enn tidligere. Dette presset kan oppleves på individnivå, noe som kan resultere at enkelte tar i bruk midler eller stoffer for å håndtere dette presset. Enkelte strekker seg lengre for å oppnå de målene de har, noe som også kan være tilfelle i norsk friidrett. Utdragene viser til deres ambisjoner, men kan ikke brukes som en forutsetning for å vurdere holdninger til PM. Det er derimot en indikasjon på at utøverne er en ambisiøs gruppe som også er opptatt av prestasjoner.

I følge tidligere forskning hadde utøvere betonet prestasjonsverdier større aksept for å benytte seg av tillatte reseptbelagte midler (Hansen et al., 2019). Et ønske om å vinne er en individuell disposisjon hos hvert enkelt individ, men kunne i følge forskning forsterkes av en sterk prestasjonskultur i idrett. For noen kan presset bli for stort og bidra til at man tar i bruk flere midler eller metoder for å lykkes, noe som fører med seg en ukjent risiko for utøveren. (Stewart & Smith, 2008). Utøverne i denne studien har snakket om betydningen av prestasjoner og villigheten til å ofre mye for idretten. Det fremstår likevel som om ungdomsutøverne er enige om at det ikke kreves noe utbredt bruk av tillatte eller forbudte PM for å holde på, men at de kan forstå bruk av enkelte PM. De snakker om en kultur blant de unge lovende friidrettsutøverne hvor å «vinne til en hver pris» ikke er gjeldende og distanserer seg fra denne måten å drive idrett på

(Milton-Smith, 2002). Utøverne tror derimot at det er annerledes når man kommer opp på elitenivå. De mener det skyldes større konkurranser og viktigere grunner til å vinne. Dette medfører at de strekker seg lengre for å vinne. Det er større spekulasjoner om hvorvidt toppidrett er sunt. Ved spørsmål om forskjell mellom ungdomsidrett og toppidrett svarer to av utøverne følgende:

Utøver 3, eksplosiv gren, jente: *At det skal være gøy, og at man trener sånn at kroppen er god og ... jeg føler idrett skal være sunt på et ... på et visst nivå, men at idretten nesten er usunn når man kommer på et høyt nivå. Fordi man presser kroppen på et så høyt nivå. Du spiser nesten ingenting og ... ja.*

Utøver 4, utholdenhetsgren, jente: *Ehm jeg tror det er mange toppidrettsutøvere som liksom pusher den maksimale lovlige grensen da. Fordi det er jo stoffer som er lovlige. Og ja, jeg har snakket om noen venner om det, de tror jo at også norske utøvere da, pusher liksom den grensen som er lovlig. Og det sier jo jeg meg ganske enig i. At jeg tror det jeg og, selv om det ikke brukes doping, så de pusher de de grensene de kan for å bli best mulig.*

En annen svarer at han tror det er mer bruk av PM i toppidretten.

Utøver 6, utholdenhetsgren, gutt: *Jeg tror det er ganske, det kan hende at man er enda mer. Altså jeg tror hvis man driver med toppidrett og man blir syk så er det viktigere at man blir fort frisk og at det kanskje sin hele livet ditt går ut på å trene, og hvis du er syk så får du ikke gjort det.*

Utøverne differensierer mellom prestasjonskulturene i toppidrett og i ungdomsidrett.

Flere av utøverne svarer at bruken av smertestillende er unødvendig og at slik bruk maskerer de virkelige problemene som oppstår ved skader eller andre plager. De uttrykker at løsningen heller skal være å endre på treningen. «*Da roer man heller ned*»

Utøver 5, utholdenhetsgren, jente. Denne påstanden bryter derfor med sentrale prinsipper i medikaliseringsprosesser. I stedet for å ta i bruk farmakologiske midler som smertestillende håndterer de problemene med tiltak i idretten. Utøver 2 snakket også om en ukultur i storsamfunnet. Det vises til samme forhold som er belyst i forskningen til Skarstein (2018). Ungdom tar i for stor grad smertestillende.

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: *Ja, hører om flere andre som spiser paracet og sånt, som det er godteri ikke sant, så med en gang de har litt vondt i et eller annet sted, så de knasker de i seg. Det er jo ikke, jeg syntes det høres veldig dumt ut.*

Senere i det intervjuet sier den samme utøveren:

Utøver 2, eksplosiv gren, gutt: *Det er jo for eksempel mangelkjempere og sånt, (...) når de kaster spyd i siste øvelsen der, da har de fleste mangelkjemperne veldig vondt i albuen sin når de kaster spyd. (...) De skal bare ha tre kast, så hvis de tar smertestillende og det hjelper dem å prestere bedre, så skjønner jeg det jo og.*

I følgende utdrag ser vi utøveren kommunisere at han har forståelse for at man tar i bruk smertestillende i enkelte tilfeller. Det er derfor ikke en tydelig grense for hva som er akseptabel bruk av smertestillende. Utøveren har større forståelse for at utøvere som bruker det for å prestere bedre benytter seg av kosttilskudd enn andre som gjør det bare for å maskere smerte ved alminnelige eller mindre plager. Det kan forstås som at det i toppidrett er akseptabelt å benytte seg av de midlene man kan for å nå de målene man har satt. Selv om han har uttalt at bruken av for eksempel kreatin og proteinsupplement er unødvendig kommenterer han også at det er legitimt å benytte seg av PM så lenge det er lov.

Utøver 2, eksplosiv idrettsgren, gutt: *Så lenge det er lovlig og alle er enige om det, så må det være lov å bruke det. Det hjelper deg til å bli så god som du kan og, det er jo en grunn til at folk tar ting som gjør prestasjonen bedre. Det samme med større idretter, det er en grunn til at folk tar det, for det funker jo. Så alle vil jo hvert fall på, hvis du vil bli så god som mulig, så må du gjøre alle grepene du kan for å bli det. Så hvor langt folk går der, hvordan grenser de har mellom det som er greit og ikke greit er kanskje litt ulikt.*

Noen utøvere får medisinsk fritak for å kunne benytte seg av forbudte stoffer eller metoder for terapeutisk bruk. Disse stoffene har skapt kontroverser i mediene da det stilles spørsmål om man beveger seg inn i en gråsoner. Utøverne i dette prosjektet opplever at det er greit for andre norsk friidrettsutøvere å bruke astmamedisin fordi det er vurdert av leger med ekspertise. Det følgende utdraget viser en aksept av å benytte seg av forbudte stoffer i friidrett hvis vedkommende har blitt gitt medisinsk fritak

Utøver 1, eksplosiv idrettsgren, gutt: *Nei, hvis du har en dispensasjon, så er det en rettferdighet ved det. Jeg tror nok ikke disse dispensasjonene utgis lett, det tror jeg ikke. Så synet på hvis du har dispensasjon, det er fullt rettferdig.*

Utøverne har dermed tillit til at det brukes korrekt av utøvere i friidrettsmiljøet. Det er ingen av utøverne som vurderer bruken blant andre friidrettsutøvere som umoralsk eller uetisk. En utøver føler mediasaker har skapt fordommer mot astmamedisin.

Utøver 3, eksplosiv idrettsgren, jente: *Nei, det er bare at sånn som med Martin Johnsrud Sundby da, så var det jo måten han tok det på. Og så er det jo snakk om mengde, og alt mulig. Så jeg føler det har vært ganske mye opp i media da, og det har kanskje skapt litt sånn, syn eller at ungdommer, og voksne også, tenker på det som negativt.*

Den samme skepsisen ble uttrykt hos utøver 3 (n79), som forklarte at vedkommende diskuterte høye blodverdier hos skiløpere med sin familie. Enkelte miljøer blir dermed møtt med en stigma fordi mediene har lagt stort fokus på bruk av PM. Hva slags omtale produktet ellers har fått i mediene og i forskning fremstår som betydningsfullt for hvilke refleksjoner utøverne gjør om dette produktet.

4.4.4 Antidopingkultur

Utøver 1, eksplosiv gren, gutt: *Det tenker jeg er juks. Og det er teit, og det ødelegger idretten. Jeg syntes det rett og slett er ekstremt teit. Folk velger ofte den lette veien i livet og da er litt av poenget borte. Jeg mener rett og slett det ødelegger idretten. Jeg ser veldig ned på folk som bruker det».*

Utdraget ovenfor uttrykker en sterk holdning mot doping blant utøverne. Det ses i sammenheng med «the spirit of the sport» eller «spirit of fair competition» da utøveren vektlegger at det er juks, og at poenget med idrett er å ta den lange veien for å bli best. At norske utøvere har sterke holdninger i mot doping stemmer overens med statistikken i forskning gjennomført av Loland et al. (2003). Det var da bare en prosent av utøverne i forskningen til Loland et al. (2003) som sa seg villige til å benytte seg av dopingmidler. Den samme sterke holdningen har tidligere blitt rapportert i studiet til Breivik et al. (2009).

Utøverne opplever at systemene som er styrt av WADA og ADNO for å hindre doping og straffe de som benytter seg av doping har en positiv funksjon. Enkelte utøvere anerkjenner dopingkulturen som eksisterte før og at friidrett har vært en belastet idrett, men mener at systemet nå bidrar til å redusere bruken av forbudte prestasjonsfremmende midler. Dopingbruken vil i følge noen av utøverne synke fremover, men det vil likevel vil være noen som doper seg.

Utøver 5, utholdenhetsgren, jente: Jeg tror den kommer til å bli lavere, fordi, jeg tror, før så var det litt flere sånne der, smug man kunne komme seg igjennom. Men nå har folk blitt mye mer bevisst på finnes. Men samtidig så finner jo folk alltid nye muligheter til å gjøre ting på.

En av utøverne fra prosjektet var samtidig sjokkert over at en profesjonell friidrettsutøver kunne skryte av resultatene sine, til tross for at vedkommende har hatt en dopingdom. «Så sitter hun der og skryter selv, og alle fikk jo helt sjokk». En dopingdom assosieres derfor med skam blant utøverne i dette prosjektet.

Utøver 3, eksplosiv gren, jente: Skal de liksom gjør maks ut av det som er lovlig? Mange av stoffene er lovlig i små mengder, også er det noen utøvere som presser seg opp i de gråsonene.

Enkeltes bruk av PM inngår derfor i gråsonen i følge ungdomsutøverne. Jeg refererte til begrepet «gråsoner» i teorikapittelet, hvor mange av midlene som tas har mange av de samme funksjonene som et forbudt PM, men det har ikke blitt vurdert som et forbudt middel fordi en komité hos WADA ikke mener den oppfyller kriteriene eller fordi komitéen ikke har tatt stilling til stoffet. Ved diskusjon omkring bruken av ulike midler hos langrennsutøvere refererer utøver 3 til denne gråsonen. Utøveren viser en varsomhet med bruk av PM fordi en kan komme i fare for å gjennomføre noe som anses som en umoralsk handling. Denne antidopingkulturen gjør at flere snakker ned overdreven bruk av PM da heller ikke dette er i tråd med «spirit of the sport». Dette gjør at utøverne i dette prosjektet ikke ønsker å assosieres med uforsiktig eller unødvendig bruk av PM og oppgir svar som fremstår mer korrekte. Det kan samtidig vise til en forsiktig tilnærming

til PM, da flere nevner fare for en positiv dopingdom og andre helseproblemer som grunner til å avstå fra PM.

Utøverne snakker også om sterke holdninger mot doping hos andre norske idrettsutøvere. Denne holdningen får også uttrykk i den idrettsengasjerte delen av den norske befolkningen. Dette eksemplifiseres ved at utøverne forteller om mediasaker hvor norske og utenlandske utøvere har snakket negativt om utøvere som tidligere har fått en dopingdom.

Utøver 4, utholdenhetsidrett, jente: Jeg føler det er ofte, kanskje sånn stikk som, sånn som i VM, så var det jo han, jeg vet ikke hva han drev med, slegge eller diskos eller et eller annet så sa han at han syntes det var ille for han vet at en av de som kom på pallen hadde vært dopet og han så veldig ned på dette ... Så det er jo på en måte noe som kommer frem i media.

Det kan forstås som om det er lite tilgivelse å få etter å først ha testet positivt. Den profesjonelle utøveren som det vises til mener det er mindre fortjent at utøvere med dopingdommer havner på pallen. Utøver 4 har uttrykt negative holdninger til doping, og det vil i sammenheng med utdraget ovenfor kunne forstås som om det legges vekt på de sosiale konsekvensene en dopingdom kan ha i idrettsmiljøet. Utdragene som det er henvist til i dette delkapittelet gir uttrykk for at utøverne har sterke holdninger mot doping.

5. Avsluttende diskusjon og konklusjon

I det avsluttende kapittelet vil jeg gi en oppsummering av studien og komme tilbake til problemstillingen: «*Hvilke holdninger har en gruppe unge lovende friidrettsutøvere til bruk av prestasjonsfremmende midler i idretten?*» Jeg vil ved å vende tilbake til underproblemstillingene som ble lagt frem i introduksjonskapittelet gi et oppsummerende svar på den overordnede problemstillingen. Til slutt vil jeg vurdere studiens bidrag til samfunnsvitenskapelig forskning og ta stilling til prosjektets praktiske implikasjoner.

5.1 Oppsummering

Studien gir innsikt i hvilke holdninger en gruppe unge og lovende friidrettsutøvere har til bruk av PM. I kapittel 2 la jeg frem teoretiske rammeverk som aktualiserte hvorfor det er relevant å se på ungdommens holdninger til PM. Det ble begrunnet med gateway-hypotesen som hevder at det er en sammenheng mellom holdninger mellom tillatte og forbudte PM (Backhouse et al., 2013). Det å ta i bruk tillatte midler, kan øke aksepten for å ta i bruk et forbudt middel. Det ble også begrunnet ved at holdninger formes i en større sosial kontekst. Forskere har skrevet om en rekke sentrale personer og sosiale kontekster som kan legge til rette for ulike forståelser (Stewart & Smith, 2008). Videre i kapittel 3 la jeg frem de metodiske betraktningene ved min studie. Jeg viste da til prosessen med datainnsamling og databehandling av intervjuene med ungdomsutøverne.

Resultat og diskusjonskapittel ble innledet med å vise til utøvernes erfaringer med PM. Utøverne i min studie fortalte om bruk av ulike PM som for eksempel vitaminer og mineraler, proteinsupplement, kreatin, smertestillende og betennelsesdempende kremer. De forteller at midlene har blitt benyttet som et PM i idrett, men beskriver også bruk av PM som er gjort utenfor idrettssammenheng. Det er i den sammenheng snakk om midler som benyttes av ikke-utøvere. Jeg ønsket samtidig å få et innblikk i utøvernes erfaringer med forbudte PM. Ingen av utøverne oppgir at de personlig kjenner til bruk av forbudte midler hverken i eller utenfor idrett. Enkelte av utøverne forteller om bruk av astmamedisin, som er forbudt uten en dispensasjon. Ingen av utøverne oppgir at de kjenner til at astmamedisin er brukt uten dispensasjon.

Videre ønsket jeg å undersøke hvor utøverne satte grenser for bruk av de midlene de først har fortalt om. Ungdomsutøverne i studien gir ved flere anledninger sin vurdering av diverse midler og i hvilken sammenheng det er akseptabelt eller uakseptabelt å ta i bruk PM. Det rettes for eksempel kritikk mot bruk av smertestillende. Utøverne mener det stort sett er feil strategi å benytte seg av smertestillende for å håndtere smerter og andre plager som oppstår ved trening og konkurranser. I utdragene vises det likevel til nyanser av denne holdningen. Enkelte har forståelse for at noen kan velge å benytte seg av smertestillende, da utøvere for eksempel kan trenge middelet for å gjennomføre konkurranser.

Dataene gir inntrykk av en spredning i holdninger til tillatte PM. Utøverne uttrykker seg også om andre PM, som for eksempel vitaminer og mineraler, eller proteinsupplement. Enkelte mener at midlene er unødvendige og man kan heller sikre inntaket av næringsstoffene gjennom et variert og godt kosthold. Også ved bruk av slike midler uttalte enkelte av utøverne seg om tilfeller hvor det var greit å ta i bruk «hvis det finnes et behov» og «så lenge det er lov». Det er dermed noen motsigelser hos utøverne. Det kan hende at de setter ulike grenser for de ulike midlene de har nevnt. Det kan også skyldes at de ønsker å oppgi korrekte svar i en diskusjon omkring et tema som mange kan oppleve som sensitivt eller en usikkerhet rundt hva de faktisk mener. Motsigelsene åpner for usikkerhet i tolkningene som er gjort i denne studien, samtidig som det viser til nyansene i holdningene hos utøverne som er formidlet ved intervjuene. Til tross for at det gis inntrykk av en spredning i holdninger til tillatte PM gir ungdomsutøverne inntrykk av at det er stor enighet at doping er uønsket i idretten.

Det vises i resultat- og diskusjonskapittel til et større samspill mellom ulike forhold som påvirker utøvernes grensesetning når det gjelder PM. Dataen som ble innhentet ved intervjuer omhandlet i stor grad informasjon om innflytelse fra sentrale individer i utøveren mikrosystem. Det er tydelig at sentrale personer i mikrosystemet har en effekt på utøverens atferd da utøveren hører på instruksjoner fra treneren, legen eller familie. Utøverne stiller seg ofte bak disse handlingene som en korrekt adferd. Flere har endret holdning til eller tatt i bruk PM som følge av trenerens råd. Derfor er det direkte kommunikasjon mellom trener og utøver om PM som er mest betydningsfulle sammenliknet med de andre forholdene som er diskutert.

Utøverne uttrykker mer uenighet overfor venner enn det de gjør til sine trenere og foreldre. Det var flere utøvere som stilte seg kritisk til venners og andre jevnaldredes oppførsel. Selv om forskning har vist at venner er svært innflytelsesrike personer i denne tidsperioden, opplever flere utøvere at det er greit å være uenig med det venner gjør. De sier at det «dumt» eller «teit» at andre jevnaldrende tar i bruk PM de ikke bør ta eller ha behov for og enkelte inntar en beskyttende rolle overfor friidrett. De refererer også ved enkelte tilfeller til bruk utenfor idrett, fremfor å besvare spørsmål om erfaringer med PM i idrettssammenheng.

Den beskyttende eller unnvikende måten å uttrykke seg på under intervjuene kan forstås som om omfanget eller vektleggingen av PM i friidrett er liten. Det kan også forstås som om utøverne ikke ønsker å snakke om temaer som kan oppleves som sensitivt, eller ønske at friidrett skal fremstå på en bestemt måte grunnet sin tilknytning til friidrettsmiljøet. De kan da ha delt sine opplevelser i lys av sine positive forståelser av friidrettens bidrag til eget liv. Selv om utøverne ikke mente at det var nødvendig med PM i idretten, er det særlig en interesse blant guttene i de eksplosive treningsmiljøene for ulike produkter som vil bidra til å tåle mye og tung trening. Det er derfor en interesse for bruk av PM, selv om de har hevdet at det ikke er viktig for å lykkes.

Jeg har også referert til diskusjoner om reklame for PM fra profesjonelle idrettsutøvere. Enkelte av utøverne stiller seg kritisk til måten innleggene med reklame vinkles på da det gir feil bilde av behovet for PM i idrett. En utøver hevder at reklamen skyldes kommersielle interesser fremfor et behov for produktet og det vises dermed til kommersialisering av både idrett og samfunn. Reklame er en faktor i den utbredte og strategiske markedsføringen av produkter hvor bedrifter, som produserer stoffene, ønsker å selge sine produkter ved å være sponsor av utøvere på toppnivå. Den ene utøveren stiller seg kritisk til en rollemodell som reklamerer for Red Bull og begrunner holdningen med opplysninger om at energidrikken har blitt negativt omtalt i forskning og i mediene.

Utøverne i denne studien uttrykte en sterk personlig holdning mot bruk av dopingmidler. Holdningen kan forstås til å være påvirket av et samspill av forholdene i Bronfenbrenners (1977) modell. De snakker om en antidopingkultur hvor det er «fy-fy» å ha noe med doping å gjøre i deres friidrettshverdag. Utøverne snakker ned utøvere

som har dopet seg og trekker frem at de har lest liknende meninger i media. Holdningen tilhører individet selv, men er også delt av sentrale personer rundt utøverne. Det er lite aksept for å komme tilbake til idretten om man først har testet positivt. De har også vært på foredrag av ADNO hvor det har blitt gjennomført forebyggende arbeid. Selv om kurset kan fremstå som mindre viktig blant enkelte, uttrykker de fortsatt en sterk holdning mot doping i idrett. Utøverne skildrer også en egen norsk antidopingkultur med trygge og gode omgivelser.

Den tydelig antidoping-holdningen ligger overordnet de mer tvetydige holdningene til tillatte PM hos ungdomsutøverne. Det fremstår som det i enkelte tilfeller er åpenhet for å benytte seg av tillatte PM, til tross for utøverne har sterke holdninger mot doping. Det kan eksempelvis åpnes for å benytte seg av kvalitetssikrede kostholdsprodukter eller andre midler som bidrar til å håndtere den tunge treningsbelastningen de utsettes for i hverdagen. Studiens relevans ble også begrunnet med korrelasjon mellom bruken av tillatte og forbudte PM, hvor bruken av tillatte PM kunne senke terskelen for å ta i bruk forbudte PM (Erickson et al., 2015). Funnene i denne studien gir noe støtte til gateway-hypotesen. Det fremstår som utøverne i min studie bedriver idrett på en korrekt måte i henhold til dopingreglementet, men forholdene som er diskutert kan endre terskelen eller holdninger til å ta i bruk PM.

Jeg var i studien opptatt av å forstå hva som har påvirkning på utøvernes holdninger. I analysen ble det tydelig at det var flere nivåer som har påvirkning hvordan utøverne forstår og setter grenser i forbindelse med PM. Resultat og diskusjonskapittelet har vist til en helhetlig forståelse på holdninger. Personer i nære relasjoner og trekk ved den sosiale konteksten kan forebygge eller oppmuntre til bruk av PM, og det fremstår som om holdningene formes i et samspill mellom flere nivåer. Bronfenbrenners (1977) utviklingsøkologiske teori har da vært et nyttig rammeverk sammen med annen tidligere forskning, for å organisere og forstå funnene som er gjort i denne studien.

5.2 Studiens bidrag til samfunnsvitenskapelig forskning

Studien bygger på en forståelse om at valget om å benytte seg av eller unngå PM er gjort i en bredere sosial kontekst. Temaene som diskuteres i denne studien er relevant for de som ønsker en idrett uten doping, da besvarelsen tar stilling til forhold som

forskere mener har en assosiasjon til forbudte PM (Erickson et al. 2015; Lentillon-Kaestner & Carstairs, 2010; MacNamara & Collins, 2014). Studien gir også innsikt i unge prestasjonsmiljøer, og hvor utøverne setter grenser i forbindelse med PM. Det begrensede antallet deltakere i studien sammen kan vurderes som en begrensning. Utvalget ble redusert fra åtte til seks utøvere grunnet problemene som oppsto som et resultat av Covid-19 pandemien i Norge. Funnene kunne vært styrket ved å inkludere et større utvalg, og åpne opp for enda mer fruktbar diskusjon. Det vil være et tema som vil kunne dra nytte av videre forskning. I kvalitativ forskning er man likevel ikke primært interessert i å generalisere funn i statistisk forstand, men søker heller dypere sammenheng eller helhet blant et mindre utvalg. Det er en viss spredning i utvalget, og i forhold til problemstillingen gir en ambisiøs friidrettsgruppe gode beskrivelser av deres forståelser og erfaringer med PM i idrett. Det kan ved videre forskning også være relevant å se på holdninger i andre grupper.

Tidligere forskning har vist at sentrale personer i utøverens liv har en betydningsfull rolle når det gjelder det å forme holdninger. Som det er vist til i studien kan nettverket rundt utøveren ha en viktig rolle. Studien vil derfor også kunne bidra med viktig informasjon til trenere og annet støttepersonell, familie, venner og andre i idrett som da kan bli gjort oppmerksom på hvordan de kan påvirke ungdom. Også antidopingmyndigheter, idrettsforbund og idrettslag vil ha nytte av at forskning som legger vekt på disse påvirkningsmulighetene. Tidligere forskning og enkelte funn i denne studien antyder at viktige personer som treneren, familiemedlemmer og annet støttepersonell har et ansvar for hva de sier og gjør. Utøverne vil også selv ha nytte av å lese denne da det kan skape refleksjoner rundt temaene som er diskutert. Prosjektet vil i den sammenheng også være mer nyttig ved at utøvere eller tidligere utøvere kan ta stilling til hvorvidt de kjenner seg igjen i dataen. Ved å gjøre dette vil det kunne skape et større rammeverk for å forstå bruken av PM i idrett.

En av begrunnelsen for studiens relevans var risiko som oppsto ved bruk av PM. Ved riktig bruk og tydelig kvalitetssikring vil ikke PM påføre utøveren skade, men heller kunne ha en positiv effekt. Det kan dermed være relevant å undersøke forholdene rundt bruken av PM videre. For utøvere og andre kan det være relevant å se til

Olympiatoppens (OLT) kosttilskuddsprogram¹. OLT er opptatt av kvalitetssikring ved bruk av kosttilskudd og benytter seg av både intern og ekstern kvalitetssikring, risikovurdering og rapportering. De har også utarbeidet retningslinjer for markedsføring av kosttilskudd som toppidrettsutøvere skal forholde seg til. Forskningen kan også bli videreført ved å se på endringer av holdninger over tid ved en longitudinell studie og dermed studere sammenhengen mellom interaksjonene med miljøet og utøveren i enda større grad. Her vil det da være mulig å se på om utøvernes holdninger endrer seg etter overgangen til seniorklassen der noen vil konkurrere på internasjonalt nivå, noen fortsetter på nasjonalt nivå, og noen har gitt seg. Som litteraturen har påpekt, får flere møter med forbudte produkter når de først er seniorer og oftere i profesjonell idrett (Ohl et al., 2013).

---

¹Kosttilskudd (u.å.) Hentet 4. juni, 2020 fra:
<https://www.olympiatoppen.no/avdelinger/prestasjon/idrettsernaering/kosttilskudd/kosttilskuddsprogram/page6229.html>

Referanser

- Ajzen, I. (1988) Attitudes, personality and behavior. Chicago, IL: The Dorsey Press
- Ajzen, I. & Madden, T. J. (1986). *Journal of Experimental Social Psychology*, 22(5), s. 453-474. Hentet 25. August 2020 fra: [https://doi.org/10.1016/0022-1031\(86\)90045-4](https://doi.org/10.1016/0022-1031(86)90045-4)
- Albarracin, D. & Shavitt, S. (2018) Attitudes and Attitude Change, *Annual Review of Psychology*, 69, 299-327. Hentet 30. oktober 2020 fra: <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122216-011911>
- Alaranta, A., Alaranta, H., Holmila, J., Palmu, P., Pietilä, K., & Helenius, I. (2006). Self-Reported Attitudes of Elite Athletes Towards Doping: Differences Between Type of Sport. *International Journal of Sports Medicine*, 27(10), 842-846. Hentet 25. Oktober 2020 fra: <https://doi.org/10.1055/s-2005-872969>
- Alexander, D., Hallward, L., Duncan, L. R. & Caron, J. G. (2019). Is there still hope for clean sport? Exploring how the Russian doping scandal has impacted North American sport culture and identity using an ethnographic content analysis. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 11(5), 618-635. Hentet 25. Oktober, 2020 fra: <https://doi.org/10.1080/2159676X.2019.1589561>
- Allen, H., Backhouse, S. H., Hull, J. H. et al. (2019). Anti-doping Policy, Therapeutic Use Exemption and Medication Use in Athletes with Asthma: A Narrative Review and Critical Appraisal of Current Regulations. *Sports Medicine*, 49, 659-668. Hentet 15. mai, 2019 fra: <https://doi.org/10.1007/s40279-019-01075-z>
- Appleton, J. (1995) Analysing qualitative interview data: addressing issues of validity and reliability. *Journal of advanced nursing*, 22, 993-997. Hentet 26. mars, 2020 fra: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.1995.tb02653.x>

- Aubel, O. & Ohl, F. (2014). An alternative approach to the prevention of doping in cycling. *International Journal of Drug Policy*, 25, 1094-1102. Hentet 25. oktober 2020 fra: <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2014.08.010>
- Auersperger, I., Topič, M., Maver, P., Pušnik, V., Osredkar, J., & Lainščak, M. (2012). Doping awareness, views, and experience: a comparison between general practitioners and pharmacists. *Wiener Klinische Wochenschrift (The Central European Journal of Medicine)*, 124, 32-38. doi:10.1007/s00508-011-0077-x
- Backhouse, S. H., Whitaker, L., & Petroczi, A. (2013). Gateway to doping? Supplement use in the context of preferred competitive situations, doping attitude, beliefs, and norms. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 23, 244–252. doi:10.1111/sms.2013.23.issue-2
- Bakken, A., Sletten, A. M. & Eriksen, M. I. (2018). Generasjon prestasjon? Ungdoms opplevelse av press og stress. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 18 (2), 46-76. Hentet 30. mai 2020 fra: <https://journals.hioa.no/index.php/ungdomsforskning/article/view/3151/3083>
- Balci, S. (2018) *Forsker advarer mot utbredt pillekultur blant unge*. Hentet 1. oktober, 2019 fra: <https://forskning.no/medisiner-partner-oslomet/forsker-advarer-mot-utbredt-pillekultur-blant-unge/272945>
- Bale, J. (2005) The place of pain in running. I: S. Loland, B. Skirstad & I. Waddington, *Pain and injury in sport: social and ethical analysis* (s. 65-75). London: Routledge
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall
- Barceloux, D. G., & Palmer, R. B. (2013). Anabolic—Androgenic Steroids. *Disease-a-month*, 59(6), 226-248. Hentet 2. september 2020 fra: <https://doi.org/10.1016/j.disamonth.2013.03.010>

- Barker, K. K. (2010) The Social Construction of Illness. I: Bird, C. E., Conrad, P., Fremont, A. M. & Timmermans, S. *Handbook of Medical Sociology*. Vanderbilt, Nashville: University Press.
- Barkoukis, V., Lazuras, L., Lucidi, F., & Tsorbatzoudis, H. (2014). Nutritional supplement and doping use in sport: Possible underlying social cognitive processes. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, 25, 582-588. doi:10.1111/sms.12377
- Barland, B., & Tangen, J. O. (2009). *Kroppspresentasjon og andre prestasjoner: En omfangsundersøkelse om bruk av doping*. Oslo: PHS Forskning.
- Barland, B. (2016) *Fortellinger om doping og kroppskultur*. Oslo: Cappelen Damm
- Barroso, O., Mazzoni, I. & Rabin, O. (2008) Hormone abuse in sports. The antidoping perspective. *Asian Journal of Andrology* 10(3), 391-402. doi:10.1111/j.1745-7262.2008.00402.x
- Bates, E. A., McCann, J. J., Kaye, L. K. & Taylor, J. C. (2017) “Beyond words”: a researcher’s guide to using photo elicitation in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 14 (4), 459-481, doi:[10.1080/14780887.2017.1359352](https://doi.org/10.1080/14780887.2017.1359352)
- Bell, A., Dorsch, K. D., McCreary, R. & Hovey, R. (2004) A look at nutritional supplement uses in adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 34, 508-516. doi:10.1016/j.jadohealth.2003.07.024
- Berndt, T. J. (1982). The Features and Effects of Friendship in Early Adolescence. *Child Development*, 53 (6), 1447-1460. doi:10.2307/1130071
- Blank, C., Leichtfried, V., Muller, D. & Schobersberger, W. (2015). Role of parents as a protective factor against adolescent athletes’ doping susceptibility. *South African Journal of Sports Medicine*, 2, 1-9. doi:10.7196/SAJSM.8094

- Blank, C., Leichtfried, V., Schaiter, R., Furhapter, C., Muller, D., & Schobersberger, W. (2013). Doping in sports: Knowledge and attitudes among parents of Austrian junior athletes. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, 25, 116-124. doi:10.1111/sms.12168
- Bloodworth, A. J. & McNamee, M. (2010) Clean Olympians? Doping and anti-doping: The views of talented young British athletes. *International Journal of Drug Policy*, 21:4, 276-282. doi:10.1016/j.drugpo.2009.11.009
- Bloodworth, A. J., Petroczi, A., Bailey, R., Pearce, G. & McNamee, M. J. (2012). Doping and supplementation: The attitudes of talented young athletes. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, 22, 293-301. Hentet 3. Mai, 2019 fra: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1600-0838.2010.01239.x>
- Bourdon, F., Schoch, L., Broers, B., & Kayser, B. (2014). French speaking athletes' experience and perception regarding the whereabouts reporting system and therapeutic use exemptions. *Performance Enhancement & Health*, 3(3), 153-158. Hentet 30. august, 2020 fra: <https://doi.org/10.1016/j.peh.2015.10.002>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101. Hentet 27. Februar, 2020 fra: <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Breivik, G. (2010). Fra egoisme til sjenerøsitet – kan toppidretten reformeres? *Etikk I Praksis - Nordic Journal of Applied Ethics*, 4 (1), 39-56. Hentet 25. august 2020 fra: <https://doi.org/10.5324/eip.v4i1.1739>
- Breivik, G., Hanstad, D. V., Loland, S. (2009) Attitudes towards use of performance-enhancing substances and body modification techniques. A comparison between elite athletes and the general population. *Sport in Society*, 12, 737-754. doi:10.1080/17430430902944183

- Brewer, C. B., Bentley, J. P., Hallam, J. S., Woodyard, C. D., & Waddell, D. E. (2014). Use of analgesics for exercise-associated pain: Prevalence and predictors of use in recreationally trained college-aged students. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 28, 74–81. doi:10.1519/JSC.0b013e318291ba98
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (red), (2010) *Kvalitative metoder: Empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal.
- Brissonneau, C., Aubel, O. & Ohl, F. (2008) *L'épreuve du dopage: sociologie du cyclisme professionnel*. Paris: PUF
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an Experimental Ecology of Human Development. *American Psychologist*. 32, 513-531. doi:10.1037/0003-066X.32.7.513
- Campbell, B. (1980) A Theoretical Approach to Peer Influence in Adolescent Socialization. *American Journal of Political Science*, 24, 324-344. doi: 10.2307/2110868
- Chester, N. & McVeigh (2018) Drug use in society and the impact on the anti-doping movement. I: Mottram, D. R. & Chester, N. I: *Drugs in Sport*. (s. 365-376) Oxon: Routledge
- Chester, N., Stuart, M. & Mottram, D. R. (2018). The role of Athlete Support Personnel in Drug Use I: Mottram, D. R. & Chester, N. *Drugs in Sport*. (s. 99-113) Oxon: Routledge
- Chin, N-S., Khoo, S. & Low, W-Y. (2012) Self-Determination and Goal Orientation in Track and Field. *Journal of Human Kinetics*, 33, 151-161. doi:10.2478/v10078-012-0054-0

- Choo, T., Roh, S. & Robinson, M. (2008) Assessing the “Gateway Hypothesis” Among Middle and High School Students in Tennessee. *The journal of drug issues*, 38 (2), 467-492. Hentet 6. oktober 2019 fra: <https://doi.org/10.1177/002204260803800205>
- Christensen, K. (2010). *Klart nei til doping*. Hentet 6. oktober, 2019 fra: <https://forskning.no/sport-medisinske-metoder-norges-idrettshogskole/klart-nei-til-doping/867953>
- Clark-Ibáñez, M. (2004). Framing the Social World with Photo-Elicitation Interviews. *American Behavioral Scientist*, 47 (12), 1507–1527. Hentet 26. mai 2020 fra: <https://doi.org/10.1177/0002764204266236>
- Cohen P. A. (2009) American roulette – contaminated dietary supplements. *The New England Journal of Medicine*, 361, 1523–1525. doi:10.1056/NEJMp0904768
- Collins, L. M. (2002) Using latent transition analysis to examine the gateway hypothesis. I: D. B. Kandel (Red.), *Stages and pathways of drug involvement: examining the gateway hypothesis*. s 254-269. Cambridge: University Press
- Connor, J. M (2009) Towards a sociology of drugs in sport, *Sport in Society*, 12 (3), 327-328. doi:10.1080/17430430802673676
- Conrad, P. (2003) Medicalization and Social Control. *Annual Review of Sociology*, 18, 209-232. doi:10.1146/annurev.so.18.080192.001233.
- Conrad, P. (2007) *The Medicalization of Society*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Council of Europe (2008). Antidoping Convention (T-DO). Project on Compliance with Commitments Respect by Norway of the Anti-Doping Convention. Hentet 16. september 2020 fra: <https://rm.coe.int/project-on-compliance-with-commitments-respect-by-norway-of-the-anti-d/168073ac5b>

- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Dascombe, B. J., Karunaratna, M., Cartoon, J., Fergie, B. & Goodman, C. (2010). Nutritional supplementation habits and perceptions of elite athletes within a state-based sporting institute. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 13, 274-280. doi:10.1016/j.jsams.2009.03.005
- Diehl, K., Thiel, A., Zipfel, S., Mayer, J., Schnell, A. & Schneider, S. (2012). Elite Adolescent Athletes' Use of Dietary Supplements: Characteristics, Opinions, and Sources of Supply and Information. *International Journal of Sport Nutrition and Exercise Metabolism*, 22, 165-174. doi:10.1123/ijsnem.22.3.165
- Dietz, P., Dalaker, R., Letzel, S., Ulrich, R. & Simon, P. (2016) Analgesics Use in Competitive Triathletes: Its Relationship to Doping and on Predicting Its Usage. *Journal of Sports Sciences*, 34, 1965-969. Hentet 6 oktober 2019 fra: <https://doi.org/10.1080/02640414.2016.1149214>
- Dodge, T. L & Jaccard, J. J. (2006) The Effect of High School Sports Participation on the Use of Performance-Enhancing Substances in Young Adulthood. *Journal of Adolescent Health*. 39, 367-373. doi:10.1016/j.jadohealth.2005.12.025
- Donohoe, T., & Johnson, N. (1986). *Foul play: drug abuse in sports*. Oxford: B. Blackwell.
- Dunn, M. S., Eddy, J. M., Wang, M. Q., Nagy, S., Perko, M. A. & Bartee, R. T. (2001) The influence of significant others on attitudes, subjective norms and intentions regarding dietary supplement use among adolescent athletes. *Adolescence*, 36, 583- 591. Hentet 9. januar 2020 fra: https://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/M_Perko_Influence_2001.pdf
- Dunning, E. & Waddington, I. (2003) Sport as a Drug and Drugs in Sport. *International Review for the Sociology in Sport*, 38, 351-368. Hentet 7. april, 2020 fra: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/10126902030383006>

- Ehrnborg, C. & Rosén, T. (2009). The psychology of doping in sport. *Growth Hormone and IGF Research*, 19, 285-287. doi:10.1016/j.ghir.2009.04.003
- Elder, L. & Paul, R. (1998) The Role of Socratic Questioning in Thinking, Teaching, and Learning, *The Clearing House*, 71 (5), 297-301, doi:10.1080/00098659809602729
- Erickson, K., McKenna, J., & Backhouse, S. H. (2015). A qualitative analysis of the factors that protect athletes against doping in sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 16, 149- 155. Hentet 30. oktober 2020 fra: <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2014.03.007>
- Fardouly, J. & Vartanian (2016) Social Media and Body Image Concerns: Current Research and Future Directions. *Current Opinion in Psychology*, 9, 1-5. Hentet 18. Mai, 2020 fra: <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2015.09.005>
- Festinger, L., Back, K. W. & Schachter, S. (1950) *Social Pressures in Informal Groups*. New York: Harper.
- Frey, J. H. (1991). Social Risk and the Meaning of Sport. *Sociology of Sport Journal*, 8(2), 136-145. Hentet 20. oktober 2020 fra: <https://doi.org/10.1123/ssj.8.2.136>
- Geyer, H., Bruan, H., Burke, L. M., Stear, S. J. & Castell, L. M. (2011). A-Z of nutritional supplements: dietary supplements, sports of nutrition foods and ergogenic aids for health and performance- part 22. *British Journal of Sports Medicine*, 45, 752-754. doi:10.1136/752 bjsports-2011-090180
- Gilberg, R., Breivik, G. & Loland, S. (2006) Anti-doping in Sport: The Norwegian Perspective, *Sport in Society*, 9:2, 334-353, doi:10.1080/17430430500491355
- Gleaves, J. & Christiansen, A. V. (2019). Athletes' perspectives on WADA and the code: A review and analysis. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 11(2), 341-353. doi:10.1080/19406940.2019.1577901

- Gleaves, J., & Llewellyn, M. (2014). Sport, Drugs and Amateurism: Tracing the Real Cultural Origins of Anti-Doping Rules in International Sport. *International Journal of the History of Sport*, 31(8), 839-853.
doi:10.1080/09523367.2013.831838
- Goksøyr, M. (1988) Sivilisering, modernisering, sportifisering: fruktbare begreper i idrettshistorisk forskning? 2. utg. med etterord. ed., Vol. 90, Notater og rapporter fra Norges idrettshøgskole (trykt utg.). Oslo.
- Goodyear, V. A., Armour, K. M & Wood, H. (2019) Young people and their engagement with health-related social media: new perspectives, *Sport, Education and Society*, 24 (7), 673-688, doi:10.1080/13573322.2017.1423464
- Grimen, H & Ingstad, B. (2008) Kvalitative forskningsopplegg. I: Laake, P., Olsen, B. R., & Benestad, H. B (Red). *Forskning i medisin og biofag*. (s. 321-349) Oslo: Gyldendal.
- Gubrium, J. F., Holstein, J. A., Marvasti, A. B., McKinney, K. D. (2012). *The Sage Handbook of Interview Research: The Complexity of the Craft*. Los Angeles: Sage Publications.
- Guest, G., MacQueen, K. M. & Namey, E. E. (2012). *Applied Thematic Analysis*. Los Angeles: Sage publications.
- Hammersley, M. (2008). *Questioning Qualitative Inquiry. Critical Essays*. London: Sage Publications
- Hansen, P. Ø., Breivik, G. & Loland, S. (2019) *Er det greit så lenge det er lov? En kartlegging av verdier og holdninger til doping og antidoping i norsk idrett*. Oslo: Forskningscenter for barne og ungdomsidrett, Norges idrettshøgskole.

- Hanstad, D. V., & Skille, E. Å. (2008). Politicians, bureaucrats and a voluntary sport organization - the power play of Norwegian sport policy in the matter of anti-doping. *Sport in Society*, 11(5), 546-559. doi:10.1080/17430430802196553
- Harboe, T. (2006). *Indføring I samfundsvidenskabelig metode*. Frederiksberg: Samfundslitteratur
- Haugli, K. B. M. (2019) 100 meter doping. *Aftenposten*. Hentet 18. mai, 2020 fra: <https://www.aftenposten.no/sport/i/b5WR75/100-meter-doping>
- Hayden, J. (2019) *Introduction to Health Behavior Theory*. Burlington, MA: Jones & Bartlett Learning
- Hearn, J., & Whitehead, A. (2006). Collateral damage: Men's 'domestic' violence to women seen through men's relations with men. *Probation Journal*, 53 (1), 38-56. doi:10.1177/0264550506060864
- Heikkinen, A., Alaranta, A., Helenius, I. & Vasankari, T. (2011) Use of dietary supplements in Olympic athletes is decreasing: a follow up study between 2002 and 2009. *Journal of the International Society of Sports Nutrition*, 8, 1-8. doi:10.1186/1550-2783-8-1
- Hennell, K., Limmer, M., & Piacentini, M. (2019). Ethical Dilemmas Using Social Media in Qualitative Social Research: A Case Study of Online Participant Observation. *Sociological Research Online*. Hentet 30. oktober 2020 fra: <https://doi.org/10.1177/1360780419888933>
- Hildebrandt, T., Harty, S., & Langenbucher, J. W. (2012). Fitness supplements as a gateway substance for anabolic-androgenic steroid use. *Psychology of Addictive Behaviors*, 26, 955–962. Hentet 18. Februar 2020 fra: <https://doi.org/10.1037/a0027877>

- Hoberman J. (2001) How drug testing fails: The politics of doping control. I: Wilson, W. & Derse, E. (Red.), *Doping in Elite Sport: The Politics of Drugs in the Olympic Movement*. (s. 241-274). Champaign: Human Kinetics
- Hogg, M. A. & Smith, J. R. (2007). Attitudes in social context: a social identity perspective. *European Review of Social Psychology*, 18:1, 89-131. Hentet 30 oktober 2020 fra: <https://doi.org/10.1080/10463280701592070>
- Hoffmann, T. (2013). Hva kan vi bruke kvalitativ forskning til? *Forskning.no*. Hentet 19. april 2019 fra <https://forskning.no/sosiologi/hva-kan-vi-bruke-kvalitativ-forskning-til/610839>
- Houlihan, B. (2002) *Dying to win: Doping in sport and the development of anti-doping policy*. Strasbourg: Council of Europe Pub.
- Hughes, R. & Coakley, J. (1991) Positive Deviance Among Athletes: The Implications of Over Conformity to the Sport Ethic. *Sociology of Sport Journal*, 8, 307-325. doi:10.1123/ssj.8.4.307
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johnson, M. B. (2011). A systemic model of doping behavior. *American Journal of Psychology*, 124, 151-162. doi:10.5406/amerjpsyc.124.2.0151
- Kanayama, G., Hudson, J. I., & Pope, H. G. (2010). Illicit anabolic–androgenic steroid use. *Hormones and Behavior*, 58(1), 111-121. doi:10.1016/j.yhbeh.2009.09.006

- Krowchuk, D. P., Anglin, T. M. Goodfellow, D. B., Stancin, T., Williams, P. & Zimet, G. D. (1989). High School Athletes and the Use of Ergogenic Aids. *American Journal of Diseases of Children*, 143, 486-489.
doi:10.1001/archpedi.1989.02150160116023
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T., & Rygge, J. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Laake, P., Olsen, B. R & Benestad, H. B. (2008). *Forskning i medisin og biofag*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Le Compte, M. D. (2000). Analyzing Qualitative Data, *Theory into Practice*, 39, 146-154. doi:10.1207/s15430421tip3903_5
- Lentillon-Kaestner, V. & Carstairs, C. (2010) Doping use among young elite cyclists: a qualitative psychosociological approach. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*. 20, 336–345. doi:10.1111/j.1600-0838.2009.00885.x.
- Lincoln Y. S. & Guba E. G (1985) *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Loland, S. (2001) Record Sports: An Ecological Critique and a Reconstruction, *Journal of the Philosophy of Sport*, 28 (2), 127-139,
doi:10.1080/00948705.2001.9714608
- Loland, S. (2015). Fair Play. I: M. McNamee & W. J. Morgan. *The Routledge Handbook of the Philosophy in Sport*. Oxon: Routledge
- Loland, S., Kristiansen, P. & Vaagbø, O. (2003). *Evaluering av etikk og verdarbeidet i NIF, 1993 –2003*. Oslo: Norges idrettshøgskole
- Lucidi, F., Zelli, A., Mallia, L., Grano, C., Russo, P.M., & Violani, C. (2008). The social cognitive mechanisms regulating adolescents' use of doping substances. *Journal of Sports Sciences*, 26, 447-456. doi: 10.1080/02640410701579370

- MacNamara, A. og Collins, D (2014) Why athletes say no to doping: A qualitative exploration of the reasons underpinning athletes' decision not to dope. *Performance Enhancement & Health*, 3, 145-152. Hentet 4. desember, 2019 fra: <http://dx.doi.org/10.1016/j.peh.2015.09.001>
- Mathews, N. M. (2017). Prohibited Contaminants in Dietary Supplements. *Sports Health*, 10(1), 19-30. doi:10.1177/1941738117727736
- Maughan, R. J., Greenhaff, P. L. & Hespel, P. (2011) Dietary supplements for athletes: Emerging trends and recurring themes. *Journal of Sports Sciences*, 29, 57-66. Hentet 10. januar 2020 fra: <http://dx.doi.org/10.1080/02640414.2011.587446>
- Mazanov, J., & Huybers, T. (2010). An empirical model of athlete decisions to use performance-enhancing drugs: qualitative evidence. *Qualitative Research in Sport and Exercise*, 2, 385-402. doi:10.1080/19398441.2010.517046
- McNamee, M. (2014) *Sports, medicine, ethics*. London: Routledge
- Mergenthaler, E. & Stinson, C. H. (1992). *Psychotherapy transcription standards*. *Psychotherapy Research*, 2, 125–142. doi:10.1080/10503309212331332904
- Milton-Smith, J. (2002). Business ethics in Australia and New Zealand. *Journal of Business Ethics*, 35, 131-142. Hentet 7. april 2020 fra: <https://doi.org/10.1023/A:1005898611568>
- Misasi, S. P., Morin, G. & Kwasnowski (2016) Leadership: Athletes and Coaches in Sport. *The Sport Journal*. Hentet 29. Januar 2020 fra: <https://thesportjournal.org/article/leadership-athletes-and-coaches-in-sport/>
- Morgenroth, T., Peters, K., Ryan. (2015) The Motivational Theory of Role Models: How Role Models Influence Role Aspirants' Goals. *Review of General Psychology*, 19, 465-483. doi:10.1037/gpr0000059

- Mottram, D. R. & Chester, N. (2018). *Drugs in Sport*. (s. 365-376) Oxon: Routledge
- Newson, M. (2019). Football, fan violence, and identity fusion. *International Review for the Sociology of Sport*, 54(4), 431–444. Hentet 20 oktober 2020 fra:
<https://doi.org/10.1177/1012690217731293>
- Nieper, A. (2005) Nutritional supplement practices in UK junior national track and field athletes. *British Journal of Sports Medicine*, 39, s. 645-649.
doi:10.1136/bjism.2004.015842
- Nixon, H. L. (1993) Accepting the Risks of Pain and Injury in Sport: Mediated Cultural Influences on Playing Hurt. *Sociology of Sport Journal*, 10, 183-196. Hentet 11 mai 2020 fra:
<https://pdfs.semanticscholar.org/29c4/3dc6661d4ddb70f09d7cc32982a26e0d729e.pdf>
- Noble, H & Smith, J. (2015) Issues of validity and reliability in qualitative research. *Evidence Based Nursing*, 18. 34-35. Hentet 26. mars 2020 fra:
<https://ebn.bmj.com/content/ebnurs/18/2/34.full.pdf>
- Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité. (2015). *Idrettspolitisk dokument 2015-2019*. Oslo: Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité.
- O’Dea, J. (2003) Consumption of nutritional supplements among adolescents: usage and perceived benefits. *Health Education Research*, 18, 98-107. Hentet 4. oktober, 2019 fra: <https://doi.org/10.1093/her/18.1.98>
- Ohl, F., Fincoeur, B., Lentillon-Kaestner, V., Defrance, J., Brissonneau, C. (2013). The socialization of young cyclists and the culture of doping. *International Review for the Sociology of Sport*, 50, 865-882. doi:10.1177/1012690213495534
- Oskamp, S. & Schultz, P. W. (2005) *Attitudes and Opinions*. New York: Psychology Press

- Overbye, M., Knudsen, M. L., & Pfister, G. (2013). To dope or not to dope: Elite athletes' perceptions of doping deterrents and incentives. *Performance Enhancement and Health*, 2, 119-134. Hentet 13. februar 2020 fra: <http://dx.doi.org/10.1016/j.peh.2013.07.001>
- Overbye, M. & Wagner, U. (2013) Between medical treatment and performance enhancement: An investigation of how elite athletes experience Therapeutic Use Exemptions. *International Journal of Drug Policy*, 24:6. 579-588. Hentet 1. Mai, 2020 fra: <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2013.03.007>
- Page, F. (2013). 'Remove the grey area in sports medicine': UC Pharmacy Head. *The Canberra Times*. Hentet. 6. oktober 2019 fra: <https://www.canberratimes.com.au/story/6160150/remove-the-grey-area-in-sports-medicine-uc-pharmacy-head/>
- Pallesen, S. (2014). Anabole-androgene steroider (AAS): en oversikt med vekt på utbredelse og forebygging. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 51:1, 22-28. Hentet 30. oktober 2020 fra: <https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2014/01/anabole-androgene-steroider-en-oversikt>
- Papadopoulos, F. C., Skalkidis, I., Parkkari, J. & Petridou, E. (2006) Doping use among tertiary education students in six developed countries. *European Journal of Epidemiology*, 21, 307- 313. doi:10.1007/s10654-006-0018-6
- Pappa, E. & Kennedy, E. (2012) 'It was my thought ... he made it a reality': Normalization and responsibility in athletes' accounts of performance-enhancing drug use. *International Review for the Sociology of Sport*, 48, 277-294. doi:10.1177/1012690212442116

- Pickens, J. (2005). Attitudes and Perceptions. I: N. Borkowski (Red), Organizational Behavior in Health Care (s. 43-76). New York: Jones & Barlett Publishing.
- Randall, W. L. & Phoenix, C. (2009) The problem with truth in qualitative interviews: reflections from a narrative perspective, *Qualitative Research in Sport and Exercise*, 1:2, 125-140, doi:10.1080/19398440902908993
- Robson, S. (2001) Sport and health. I: Hylton, K. Bramham, P., Jackson, D. & Nesti, M. *Sports Development: Policy, Process and Practice* (s. 126-148). London: Routledge.
- Sajber, D., Rodek, J., Escalante, Y., Olujić, D. & Sekulic, D. (2013). Sport nutrition and doping factors in swimming; parallel analysis among athletes and coaches. *Collegium Antropologicum*, 37, 179-186. Hentet 18. februar 2020 fra: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3873667/>
- Sandøy, T. (2013). *Anabole steroider i Norge – En oversikt fra befolkningsundersøkelser*. (Rapport (Statens institutt for rusmiddelforskning: online utg.) 2013:4. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.
- Schjølberg, U. G. (2013) *Her er det du trenger å vite om muskelpulveret kreatin*. Hentet 27. april, 2020 fra: <https://forskning.no/menneskekroppen-trening/her-er-det-du-trenger-a-vite-om-muskelpulveret-kreatin/594492>
- Sefiha, O. (2010). Now's When We Throw Him Under the Bus: Institutional and Occupational Identities and the Coverage of Doping in Sport. *Sociology of Sport Journal*, 27, 200-218. Hentet 7. april, 2020 fra: <https://doi.org/10.1123/ssj.27.2.200>
- Simon, R. (2018). *Fair play: The ethics of sport* (4th ed.). New York: Routledge.
- Skarstein, S. (2018). Frequent use of over-the-counter analgesics among adolescents – a warning sign of troubled lives. Doktoravhandling ved OsloMet, Oslo.

- Skarstein, S., Lagerløv, P., Kvarme, L. G. & Helseth, S. (2016) High use of over-the counter analgesic; possible warnings of reduced quality of life in adolescents – a qualitative study. *BMC Nursing*, 15. Hentet 30. Oktober 2020 fra: <https://doi.org/10.1186/s12912-016-0135-9>
- Smith, A. C. T., Steward, B., Oliver-Bennetts, S., McDonald, S., Ingerson, L., Anderson, A., Dickson, G., Emery, P. & Graetz, F. (2010). Contextual influences and athlete attitudes to drugs in sport. *Sport Management Review*, 13, 181-197. Hentet 5. desember 2019 fra: <https://doi.org/10.1016/j.smr.2010.01.008>
- Smith, B. (2018) Generalizability in qualitative research: misunderstandings, opportunities and recommendations for the sport and exercise sciences, *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 10:1, 137-149. doi:10.1080/2159676X.2017.1393221
- Smith, J. & Louis, W. (2009). Group Norms and the Attitude–Behaviour Relationship. *Social and Personality Psychology Compass*, 3. 19 - 35. doi:10.1111/j.17519004.2008.00161.x
- Steinberg, L. & Monahan, K, C. (2007) Age Differences in Resistance to Peer Influence. *Developmental Psychology*, 43, 1531-1543. doi:10.1037/0012-1649.43.6.1531
- Stewart, B., & Smith, A. C. T. (2008). Drug Use in Sport: Implications for Public Policy. *Journal of Sport and Social Issues*, 32, 278-298. Hentet 18. Februar, 2020: <https://doi.org/10.1177/0193723508319716>
- Stewart, B., & Smith, A. C. T (2010). Player and athlete attitudes to drugs in Australian sport: Implications for policy development. *International Journal of Sport Policy*, 2, 65-84. DOI: 10.1080/19406941003634040.

- Stranden, A. L. (2016). *Er det menn i krise som doper seg?* Hentet 28. mai 2020 fra:
<https://forskning.no/trening-hormoner-kjonn-og-samfunn/er-det-menn-i-krise-som-doper-seg/436061>
- Stuntz, C. P., Weiss, M. R. (2003) Influence of Social Goal Orientations and Peers on Unsportsmanlike Play, *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 74,421-435. Hentet 18. februar 2020 fra:
<https://doi.org/10.1080/02701367.2003.10609112>
- Swami, V., Steadman, L., & Tovée, M. J. (2009). A comparison of body size ideals, body dissatisfaction, and media influence between female track athletes, martial artists, and non-athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, 10(6), 609–614. Hentet 13. Oktober, 2020 fra: <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2009.03.003>
- Tangen, J-O. (1998) «Fritt for å være Bjørn Dæhlie!» om idrettsidolers funksjon, deres samfunnsmessige forutsetninger og idoldyrkingens konsekvenser. I: Loland, S. (1998) *Toppidrettens pris- en debattbok*. (s. 119-136) Universitetsforlaget: Oslo
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thomas, J. O., Dunn, M., Swift, W., & Burns, L. (2011). Illicit drug knowledge and informationseeking behaviours among elite athletes. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 14, 278-282. doi:10.1016/j.jsams.2011.02.001
- Tjora, A. (2017) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 2. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Townsend, L. & Wallace, C. (2016) *Social media research: A guide to ethics*. University of Aberdeen. Hentet 26. mai 2020 fra:
https://www.gla.ac.uk/media/Media_487729_smxx.pdf

- Tscholl, P., Alonso, J. M., Dollé, G., Junge, A., & Dvorak, J. (2010). The Use of Drugs and Nutritional Supplements in Top-Level Track and Field Athletes. *The American Journal of Sports Medicine*, 38, 133–140.
doi:10.1177/0363546509344071
- Tuncel, Y. (2019). *Emotion in Sports: Philosophical Perspectives*. Oxon: Routledge
- Verne, A. R. (2014). The Athlete Biological Passport: An integral element of innovative strategies in antidoping. *British Journal of Sports Medicine*, 48(10), 817-819. doi:10.1136/bjsports-2014-093560
- Vogel, T. & Wänke, M. (2016) *Attitudes and Attitude Change*. (2nd ed.). London: Routledge.
- World Anti-Doping Agency (2019a) *2017 Anti-Doping Rule Violations (ADRVs) Report*. Hentet 13. oktober 2020 fra: https://www.wada-ama.org/sites/default/files/resources/files/2017_adrv_report.pdf
- World Anti-Doping Agency (2019b) *World-Antidoping Code 15 – with 2019 amendments*. Hentet 13. oktober 2020 fra: https://www.wada-ama.org/sites/default/files/resources/files/wada_anti-doping_code_2019_english_final_revised_v1_linked.pdf
- Waddington, I. (2010). Surveillance and control in sport: a sociologist looks at the whereabouts system. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 2, 255-274. Hentet 26. august 2020 fra: <https://nih.brage.unit.no/nih-xmlui/bitstream/handle/11250/170851/Waddington%20IntJSportPol%26Poli%202010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Waddington, I. & Smith, A. (2000). *Sport, Health and Drugs: A Critical Sociological Perspective*. London: Routledge.
- Waddington, I. & Smith, A. (2009). *An introduction to Drugs in Sport*. London: Taylor and Francis

- Waddington, I., Malcolm, D., Roderick, M., & Naik, R. (2005). Drug use in English professional football. *British Journal of Sports Medicine*, 39, 1-5
doi:10.1136/bjism.2004.012468
- Watson, A., Murnen, S. K., & College, K. (2019). Gender differences in responses to thin, athletic, and hyper-muscular idealized bodies. *Body Image*, 30, 1-9. Hentet 13. oktobe4 2020 fra: <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2019.03.010>
- Wiefferink, C. H., Detmar, S. B., Coumans, B., Vogels, T. & Paulussen, T. G. W. (2008). Social psychological determinants of the use of performance-enhancing drugs by gym users, *Health Education Research*, 23: 1. 70-80.
doi:10.1093/her/cym004
- Wolsko, C., Ariceaga, H & Seiden J. (2016). Red, white, and blue enough to be green: effects of moral framing on climate change attitudes and conservation behaviors. *Journal of Experimental Social Psychology*, 65, 7–19.
doi:[10.1016/j.jesp.2016.02.005](https://doi.org/10.1016/j.jesp.2016.02.005)

Forkortelser

AAS	Anabole-androgene steroider
ADNO	Antidoping Norge
NIF	Norges Idrettsforbund
NFIF	Norges Friidrettsforbund
NSD	Norsk senter for forskningsdata
PM	Prestasjonsfremmende midler
PEIM	Performance and image enhancing means
SIRUS	Statens institutt for rusmiddelforskning
TPB	Theory of planned behaviour
TRA	Theory of reasoned action
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
WADA	Verdens Antidopingbyrå

Vedlegg

Vedlegg 1- Intervjuguide

Tema	Spørsmål
1. Innledende spørsmål om utøverens bakgrunn fra friidrett	Innleder kort med informasjon om meg selv, prosjektet, informantens rettigheter og samtykke. Kan du fortelle litt om din bakgrunn fra friidrett? Når begynte du med friidrett? Hvorfor begynte du? Hvor ofte trener du? Hvem trener du sammen med? Hvem legger til rette for treningen? Hvilke mål/ambisjoner har du? Har du noen forbilder?
2. Oppfatninger om bruk av medikamenter og kosttilskudd	Kjenner du til bruk av kosttilskudd og medikamenter i friidrett? Hva gjør man om man har vondt? Diskuteres bruk av kosttilskudd og medikamenter i friidrettsmiljøet? Får man råd om kosttilskudd og medisiner? Hva slags råd har du kjennskap til fra friidrett? Utveksles det informasjon om kosttilskudd og medikamenter i treningsgruppen?
3. Spørsmål om motivasjonsklima	Hvordan er treningskulturen? Hvilke ambisjoner har treningsgruppen? Hva slags forhold har dere til treneren? Andre i støtteapparatet? Hvilken betydning har prestasjoner for hvordan man blir behandlet?
4. Spørsmål om utøver-trener forhold i friidrett	Hvilke signaler sendes av friidrettstrenerne? I forhold til medisinbruk og kosttilskudd? I forbindelse med tøyning av grenser eller overholdelse av reglement?
5. Spørsmål om forholdet mellom trener og medisinsk apparat	Sender medisinsk personell signaler om bruken av medikamenter og kosttilskudd? Hvordan tror du forholdet mellom trenerne og det medisinske apparatet er? Hvordan er tilliten til treneres og legenes ekspertise?
6. Kunnskap om doping	Hvor henter du informasjon om antidoping? Har du blitt gjort oppmerksom av andre på hvor du kan hente ut informasjon om antidoping? Har du gjennomført Antidoping Norge sitt nettkurs? På hvem sitt initiativ? Snakker treneren med dere om antidoping? Vet du hvordan man får tak i dopingmidler?

<p>7. Oppfatning om doping i friidrett</p>	<p><i>Hva tenker du om andres bruk?</i> Kjenner du til tilfeller hvor andre har brukt dopingmidler? Hvor mange av de profesjonelle utøverne bruker dopingpreparater? (Prosentanslag) Blir denne bruken høyere eller lavere? Tror du det er forskjeller mellom ungdomsidretten og toppidretten? Noen vil hevde at det er umulig å konkurrere på toppnivå uten dopingmidler. Hva tenker du om denne påstanden?</p>
<p>8. Oppfatning av andres bruk og andres rolle ved bruk av ulike scenarier</p>	<p><i>Tror du at forbilde ditt bruker medikamenter/kosttilskudd/dopingpreparater?</i> Her vil jeg bruke bilder av sponset innlegg på instagram.</p>
<p>9. Andre land og idretter</p>	<p><i>Tror du at friidrett skiller seg fra andre land og idretter i forbindelse med holdninger til medikamenter og kosttilskudd?</i> Hva sier trenere, treningspartnere og andre i støtteapparatet om bruk av medikamenter, kosttilskudd og dopingpreparater i andre land og idretter? Hva tror du russisk ungdom tenker om medikalisering og doping?</p>
<p>10. Avsluttende spørsmål</p>	<p>Er det noe mer du vil diskutere eller ta opp?</p>

Vedlegg 2- Bilder i intervjuguiden

tomwalshp • [Følg](#) ...

12. NOVEMBER 2017

Legg til en kommentar ... [Publisert](#)

dannyraketabot • [Følg](#) ...

dannyraketabot • Finally have these in my life. Thanks for helping my recovery through the winter months @proflifesupps!

9. NOVEMBER 2016

Legg til en kommentar ... [Publisert](#)

sandcheekspv • **Følg** ...

sandcheekspv I'm so happy to announce that @nowfoodsofficial has chosen me as a #nowambassador! They carry hundreds of all-natural products that all contribute to a healthy lifestyle. This includes my personal favs: their many healthy foods (crunchy clusters are the bomb!) and huge array of essential oils. I am proud to be a part of the team! #now #NOWnutrition #nutrition #fitness

6. JULI 2016

Legg til en kommentar ... [Publisér](#)

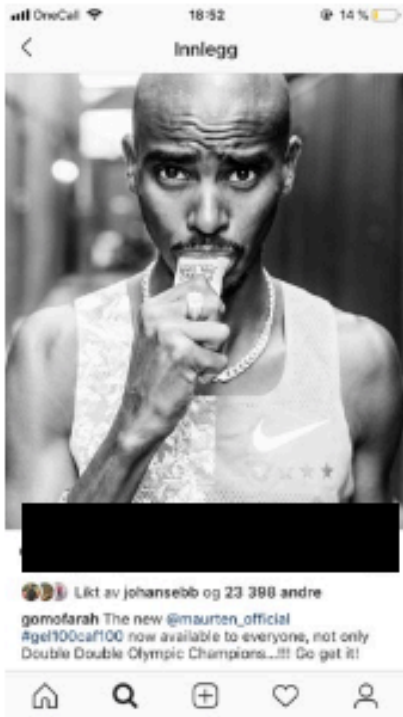

af85 • **Følg** **Sett partnerskap med healthwarrior** ...

af85 Adding a NEW @healthWarrior product to my everyday smoothies/pre/post-workout routine-their Superfood Protein Powder + Probiotics, with 20g of clean plant based protein. Excited to try out new recipes with both Vanilla and Chocolate powders!

6. SEPTEMBER 2016

Legg til en kommentar ... [Publisér](#)

sergey.shubenkov • [Følg](#)
London, United Kingdom

sergey.shubenkov Приятный сюрприз ждал меня в номере по возвращению 😊 спасибо коллегам из [@redbulluk](#)
A pleasant surprise awaited me at my room last night. Thanks to colleagues from [@redbulluk](#) 😊

Legg til en kommentar ... [Publiser](#)

akanj_simbine • [Følg](#)
Pretoria, South Africa

akanj_simbine • Thanks to [@pvmnutritionalsciences](#) for the product for the month and joining me on the #roadtorio. Looking forward to achieving greater heights with you.

Legg til en kommentar ... [Publiser](#)

Vedlegg 3 – Informasjonsskriv til utøverne

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Hvilke oppfatninger har unge lovende idrettsutøvere når det gjelder medikalisering og doping i idrett?»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan unge idrettsutøvere former sine oppfatninger om bruk av kosttilskudd og medikamenter. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Bakgrunn og formål

Denne forespørselen om å delta i et forskningsprosjekt som undersøker unge idrettsutøveres oppfatninger av medikalisering (hyppig bruk av medisiner og kosttilskudd) og doping. Forskningsprosjektet er en masteroppgave ved seksjon for kultur og samfunn ved Norges Idrettshøgskole og vil ferdigstilles senest i løpet av høstsemesteret 2020. Forskning viser til hyppig bruk av medikamenter og kosttilskudd både i og utenfor idretten. Hensikten er å undersøke hva som påvirker og former oppfatninger til bruk av medisiner, kosttilskudd og dopingpreparater i unge pretasjonsmiljøer. Denne undersøkelsen vil kunne gi viktig kunnskap om forebygging mot doping i idretten.

Hvem står bak studien:

Masterstudent: Ole-Petter Askim Vatne (ole.petter.askim.vatne@gmail.com)

Veileder & Prosjektansvarlig: Sigmund Loland (sigmund.loland@nih.no)

Prosjektstart: 12.08.2019   Prosjektslutt: 31.12.2020

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg er en del av et større prosjekt som undersøker unge utøveres holdninger til medikalisering og doping. Jeg velger ut representanter fra rekrutteringslandslaget i friidrett fordi dette er en idrett jeg kjenner godt, og fordi vi skal ha både individuell idrett og lagidrett som del av undersøkelsen. Du har innsikter som vil være viktige for prosjektet.

Jeg har hentet inn kontaktopplysninger om utøverne fra rekrutteringslandslaget fra Norges Friidrettsforbund. Jeg har selv valgt å kontakte deg direkte, uten at det er kjent for andre.

Hva innebærer det for deg å delta?

Din deltakelse i studien innebærer et personlig intervju på omtrent 1 time. Dersom du samtykker til å delta vil du selv inviteres til å velge et tidspunkt og sted som er passende for å gjennomføre intervjuet og som bidrar til å sikre din anonymitet. Det er mulig å gjennomføre intervjuet på samlingen til rekrutteringslandslaget i Skien i Oktober.

Hensikten er ikke å søke etter sensitiv informasjon eller annen informasjon som kan skape ubehag for deg som utøver, men heller undersøke hvordan du oppfatter påvirkning fra personer rundt deg i friidrettsmiljøet. Jeg vil stille spørsmål om din bakgrunn fra friidrett, ditt forhold til de i miljøet rundt deg, kunnskap om doping, medisin og kosttilskudd og kjennskap til bruk av disse farmakologiske midlene. Jeg vil samtidig spørre om din vurdering av denne bruken hos andre, og andres betydning for dine valg og tanker som utøver.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke deg fra prosjektet uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun masterstudenten og prosjektansvarlig veileder som har tilgang til opplysningene. Etter at intervjuene er gjennomført vil intervjuene bli nedskrevet og utøveren vil få et pseudonym, eller kodenavn, som vil gjøre det umulig å spore informasjonen tilbake til deg. Navnet og kontaktopplysningene dine vil erstattes med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Både lydfilen og transkripsjonen vil oppbevares nedlåst og kryptert. Opplysninger som kan være personavslørende vil bli omskrevet eller fjernet, det er kun anonyme data som kan offentliggjøres.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes senest 31.12.2020. Når studiet er ferdigstilt vil intervjuet med dine utsagn og opplysninger om deg bli slettet. Det vil da ikke være mulig å spore hverken utsagn eller opplysninger tilbake til deg. Hvis du samtykker kan dataen benyttes etter prosjektet til å bygge videre på forskningen.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Norges Idrettshøgskole har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Masterstudent Ole-Petter Askim Vatne på e-post ved: ole.petter.askim.vatne@gmail.com eller på telefon ved: 453 91 586.
Veileder og prosjektansvarlig Sigmund Loland kan også kontaktes på e-post ved: Sigmund.loland@nih.no og på telefon ved: 232 62 339
- Vårt personvernombud: personvernombud@nih.no.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Ole-Petter Askim Vatne

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Hvilke oppfatninger har unge lovende idrettsutøvere når det gjelder medikalisering og doping i idrett?*» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i personlig intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, senest høstsemesteret 2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 4 – Informasjonsskriv til trenerne

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Hvilke oppfatninger har unge lovende idrettsutøvere når det gjelder medikalisering og doping i idrett?»

Dette er en henvendelse om samtykke fra deg som er trener for en ung og lovende idrettsutøver. Samtykket innebærer at utøveren du er trener for kan svare på spørsmål som oppgir opplysninger om deg. Dette forskningsprosjektet har som formål å undersøke hvordan unge idrettsutøvere former sine oppfatninger om bruk av kosttilskudd og medikamenter. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Bakgrunn og formål

Denne forespørselen om å delta i et forskningsprosjekt som undersøker unge idrettsutøveres oppfatninger av medikalisering (hyppig bruk av medisiner og kosttilskudd) og doping. Forskningsprosjektet er en masteroppgave ved seksjon for kultur og samfunn ved Norges Idrettshøgskole og vil ferdigstilles senest i løpet av høstsemesteret 2020. Forskning viser til hyppig bruk av medikamenter og kosttilskudd både i og utenfor idretten. Hensikten er å undersøke hva som påvirker og former oppfatninger til bruk av medisiner, kosttilskudd og dopingpreparater i unge prestatjonsmiljøer. Denne undersøkelsen vil kunne gi viktig kunnskap om forebygging mot doping i idretten.

Hvem står bak studien:

Masterstudent: Ole-Petter Askim Vatne (ole.petter.askim.vatne@gmail.com)

Veileder & Prosjektansvarlig: Sigmund Loland (sigmund.loland@nih.no)

Prosjektstart: 12.08.2019   Prosjektslutt: 31.12.2020

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg er en del av et større prosjekt som undersøker unge utøveres holdninger til medikalisering og doping. Jeg velger ut representanter fra rekrutteringslandslaget i friidrett fordi dette er en idrett jeg kjenner godt, og fordi vi skal ha både individuell idrett og lagidrett som del av undersøkelsen.

Jeg har hentet inn kontaktopplysninger om utøvere fra rekrutteringslandslaget og deres trenere fra Norges Friidrettsforbund. Jeg har selv valgt å kontakte deg og utøveren direkte, uten at det er kjent for andre.

Hva innebærer det for deg å delta?

Jeg vil høsten 2019 intervju utøvere om deres oppfatninger om bruk av medisiner, kosttilskudd og dopingpreparater i idretten. Da utøveren snakker om egne erfaringer kan det fremkomme opplysninger om deg som trener. Din deltakelse i studien innebærer derfor et samtykke til at utøveren oppgir svar som kan inneholde opplysninger om deg. Opplysninger som kan komme frem gjelder samarbeid mellom utøveren og deg, forholdet mellom dere og informasjon om hvilken kunnskap som blir delt. Samtidig kan det komme frem opplysninger om utøverens oppfatning av trenerens kunnskap om medisinering, kosttilskudd og doping og hvilke signaler som sendes fra de i miljøet rundt seg. Det er ikke et mål i prosjektet å hente personopplysninger eller opplysninger som er direkte personavslørende. Hensikten er heller ikke å søke etter sensitiv informasjon eller annen informasjon som kan skape ubehag for hverken utøveren eller deg som trener.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke deg fra prosjektet uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg eller utøveren hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Opplysninger som kommer frem i intervjuet vil forbli anonyme i utrapporteringen. Det er kun masterstudenten og prosjektansvarlig veileder som har tilgang til opplysningene. Etter at intervjuene er gjennomført vil intervjuene bli nedskrevet og utøveren vil få et pseudonym, eller kodenavn, som vil gjøre det umulig å spore informasjonen tilbake til deg. Opplysninger som kan være personavslørende vil bli omskrevet eller fjernet, det er kun anonyme data som kan offentliggjøres.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes senest 31.12.2020. Når studiet er ferdigstilt vil intervjuet med utøverens utsagn og opplysninger om deg bli slettet. Det vil da ikke være mulig å spore hverken utsagn eller opplysninger tilbake til utøveren eller deg. Hvis du samtykker kan dataen benyttes etter prosjektet til å bygge videre på forskningen.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Norges Idrettshøgskole har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Masterstudent Ole-Petter Askim Vatne på e-post ved:
ole.petter.askim.vatne@gmail.com eller på telefon ved: 453 91 586.
Veileder og prosjektansvarlig Sigmund Loland kan også kontaktes på e-post ved: Sigmund.loland@nih.no og på telefon ved: 232 62 339
- Vårt personvernombud: personvernombud@nih.no.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personvertjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Ole-Petter Askim Vatne

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Hvilke oppfatninger har unge lovende idrettsutøvere når det gjelder medikalisering og doping i idrett*»? og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

At mine opplysninger behandles i prosjektet

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, senest høstsemesteret 2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 5 – Tilbakemelding på melding om behandling av personopplysninger Norsk senter for forskningsdata (NSD)

18.11.2019

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD sin vurdering

Prosjektittel

Hvilke oppfatninger har unge lovende idrettsutøvere når det gjelder medikalisering og doping i idrett?

Referansenummer

722826

Registrert

10.09.2019 av Ole-Petter Askim Vatne - opvatne@student.nih.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges idrettshøgskole / Seksjon for kultur og samfunn

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Sigmund Loland, sigmund.loland@nih.no, tlf: 23262339

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Ole-Petter Askim Vatne, ole.petter.askim.vatne@gmail.com, tlf: 45391586

Prosjektperiode

30.08.2019 - 31.12.2020

Status

11.10.2019 - Vurdert

Vurdering (1)

11.10.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 11.10.2019, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

<https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/5d5a6c5d-1b44-4211-9f6d-c9d2b0265cf0>

1/2

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.12.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Håkon J. Tranvåg

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)